

P R E D G O V O R

drugom, dopunjenom i izmenjenom izdanju

Pred vama je drugo, dopunjeno i izmenjeno izdanje novinarskog vodiča kroz sudske postupke-«Javnost u sudnici».

Burni politički događaji koji su se odigrali nakon predaje u štampu rukopisa prvog izdanja (ubistvo premijera Zorana Đinđića, vanredno stanje, policijska akcija «Sablja», parlamentarni i predsednički izbori), te veoma dinamična zakonodavna aktivnost novog parlamentarnog saziva, učinili su da prvo izdanje priručnika, kako zbog nekih potpuno novih instituta (posebno odeljenje Okružnog suda u Beogradu za organizovani kriminal, tzv. «specijalni sud») i bitnih promena značajnih procesnih zakona (parničnog, izvršnog, stečajnog), bude u dobroj meri prevaziđeno i neusklađeno sa pozitivnim zakonodavstvom.

Ostajući u svemu privrženi ciljevima izdavanja ovog priručnika, koje je u izuzetno nadahnutom predgovoru prvom izdanju prezentirao uvaženi kolega Srđan Radovanović, pokušali smo da ovim izdanjem, prateći usvojenu metodologiju i raspored izlaganja, obuhvatimo sve bitne promene domaće procesne legislature.

Verujući da se sklonost pojedinaca u državnim organima i organima jedinica lokalne samouprave ka davanju poluinformacija i dezinformacija najefikasnije prevladava informisanošću prenosilaca informacije i njihovom sposobnošću da postavljaju pitanja koja pogađaju samu suštinu problema, dajemo rukopis drugog izdanja priručnika u štampu, obradovani pozitivnim reakcijama poslanika javne reči na prvo izdanje i spremnošću polaznika seminara «Medija centra» da u praksi primene ponešto od onoga što je u priručniku napisano.

Beograd, mart 2005. godine,

Vladan Simeunović

JAVNOST U SUDNICI
Novinarski vodič kroz sudske postupke

II izdanje

Priredili:

Vladan Simeunović
i
Nenad Vojnović

KRIVIČNI POSTUPAK

UVODNE NAPOMENE

Krivični postupak, kao jedan od postupaka iz oblasti tzv. »kaznenog prava«, kojoj pripadaju i **prekršajni postupak**, te **postupak po privrednim prestupima**, zbog ozbiljnosti sankcija koje se u ovom postupku izriču, a koje su redovno usmerene na elementarna prava čoveka kao što su sloboda i imovina, predstavlja materiju koja mora biti tako precizno razrađena da volutarizmu i arbitrarnosti suda i državnih organa koji postupak vode i o sankcijama odlučuju ostave što manje mesta.

Zato već prvi član Zakonika o krivičnom postupku (objavljen u Službenom listu SRJ broj 70/2001 od 28. decembra 2001. godine, koji je stupio na snagu 28. marta 2002. godine), kao odredba sa karakterom osnovnog načela, ukazuje na primarni zadatak krivičnog postupka, odnosno ustanovljava pravila sa ciljem **da niko nevin ne bude osuđen, a da se učiniocu krivičnog dela (Krivično delo je društveno opasno delo koje je propisano zakonom i čija su obeležja određena zakonom) izrekne krivična sankcija pod uslovima koje predviđa krivični zakon i na osnovu zakonito provedenog postupka.**

Ova, kao i sve druge odredbe Zakonika o krivičnom postupku, dakle, trebalo bi da služe ovaploćenju drevne latinske maksime nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege, odnosno da nema **krivičnog dela**, ako isto nije propisano zakonom, odnosno da nema osude bez **krivice**, niti **kazne** bez valjano i zakonito provedenog postupka.

Preciznost koju zahtevaju pravila predviđena Zakonikom o krivičnom postupku, podrazumeva i preciznost novinara u izveštavanju o toku krivičnog postupka, a sve radi izbegavanja dezinformacija ili povreda prava ličnosti okrivljenog.

Svesni mogućnosti da bi izveštavanje o toku krivičnog postupka uz doslednu upotrebu termina iz krivičnog procesnog prava moglo dovesti do glomaznih, suvoparnih i, možda, nezanimljivih napisa ili priloga, ne možemo se oteti utisku da bi mali, dodatni napor u prihvatanju pravničke terminologije, znatno doprineo ublažavanju lošeg utiska koji nastaje kada pojedini novinari, često neprecizno ili neoprezno, ponekad i protivurečno, obaveštavaju javnost o krivičnim postupcima.

Analizom štampe i programa televizije u poslednjih devet meseci, a posebno intenzivno u poslednja dva meseca, uočeno je da najčešće greške koje reporteri čine prilikom izveštavanja jesu:

- pogrešno označavanje stranaka u postupku (tuženi, umesto okrivljeni ili optuženi, tužilac, umesto državni (javni) tužilac, ili oštećeni kao tužilac, ili privatni tužilac),
- »isporučivanje okrivljenih u Hag« umesto izručenje (isporučuje se roba, a ne ljudi),
- »okrivljeni je oslobođen krivice« umesto okrivljeni je oslobođen od optužbe,
- pogrešno označavanje učinilaca krivičnih dela, npr. »razbojnici, koji su oskrnavili više grobova« (razbojništvo je jedno krivično delo, a oštećenje groba drugo),
- prejudiciranje krivične odgovornosti (»Ubice na slobodi«) i sl.

U nameri da doprinesemo ostvarivanju imperativa novinarskog izveštavanja sadržanog u zahtevima »brzo, kratko, jasno«, uz razuman i prihvatljiv rizik da ono što će biti brzo i jasno (precizno), ne bude uvek i kratko, izlažemo, najkraće moguće, sve ono što je, po nama, neophodno da zna novinar koji se bavi izveštavanjem iz sudnice, i to podeljeno na sledeće oblasti:

1. **Sud** kao državni organ pred kojim se vodi krivični postupak (nadležnost, sukob i rešavanje sukoba nadležnosti, sastav suda, izuzeće sudija, » vanpretresno veće«)
2. **Stranke** u krivičnom postupku (državni tužilac, okrivljeni, oštećeni kao tužilac, privatni tužilac, prava okrivljenog, branilac)
3. **Pretkrivični krivični postupak** (pokretanje, krivična prijava, hitne istražne radnje, odlučivanje o krivičnoj prijavi)
4. **Prethodni krivični postupak (istražni sudija, istraga, dokazne radnje, odluke istražnog sudije, prava istražnog sudije)**
5. **Organi unutrašnjih poslova**, prava u postupku
6. **Pritvor** i ostale mere za obezbeđenje prisustva okrivljenog
7. **Optužni akti**
8. **Glavni pretres**
9. **Javnost krivičnog postupka**
10. **Presuda**
11. **Pravni lekovi** (redovni i vanredni, drugostepeni i trećestepeni postupak)
12. **Zatvor** i ostale sankcije
13. **Abolicija, pomilovanje, amnestija**
14. **Skraćeni postupak, postupak prema maloletnicima**
15. **Izvršenje krivičnih sankcija, uslovni otpust.**

1. SUDOVI

Krivični postupak se vodi pred **sudom** (sudovima).

Pitanje izbora vrste sudova za postupanje po predmetima iz određene pravne oblasti, određivanje ranga sudija za određenu vrstu predmeta i pitanje koji će od više sudova istog ranga postupati u konkretnim predmetima rešava se određivanjem **stvarne, funkcionalne i mesne nadležnosti**.

Nadležnost se definiše kao pravo i dužnost suda da postupa u određenim predmetima (stvarima, pa otud i termin »stvarna nadležnost«) i da preduzima određene procesne radnje.

A. STVARNA NADLEŽNOST

Sudovi sude u granicama svoje stvarne nadležnosti određene zakonom.

Stvarna nadležnost sudova u krivičnim stvarima uređena je Zakonom o sudovima (odredbama od člana 14. do člana 20. koje važe do 1. marta 2003. godine, kada će na snagu stupiti odgovarajuće odredbe Zakona o uređenju sudova. Inače, Zakon o uređenju sudova, izuzev navedenih odredbi, stupio je na snagu 1. januara 2002. godine), Zakonom o vojnim sudovima, odgovarajućim odredbama Saveznog ustava i Zakona o saveznom sudu o nadležnosti Saveznog suda, te Zakonikom o krivičnom postupku.

Preciznosti radi izložićemo bitne odredbe o organizaciji, sastavu i nadležnosti sudova u krivičnim stvarima, kako iz Zakona o sudovima, tako i iz Zakona o uređenju sudova, te Zakona o vojnim sudovima, kao i odgovarajuće odredbe o nadležnosti Saveznog suda.

Dakle, stvarna nadležnost u krivičnim stvarima podeljena je između redovnih sudova opšte nadležnosti, vojnih sudova i Saveznog suda.

Prema Zakonu o sudovima (trenutno važećem) sudovi opšte nadležnosti u Republici Srbiji (nadležni za postupanje u krivičnim predmetima) jesu:

- a. opštinski sudovi,
- b. okružni sudovi i
- c. Vrhovni sud Srbije.

a. Opštinski sud je u krivičnim predmetima nadležan da:

- 1) u prvom stepenu, sudi za **krivična dela** za koja je zakonom predviđena, kao glavna, novčana kazna ili kazna zatvora do deset godina, ako za pojedina od ovih krivičnih dela nije nadležan okružni sud;
- 2) u prvom stepenu, sudi za krivična dela za koja je posebnim zakonom određena nadležnost opštinskog suda;
- 3) sprovodi **istragu** za krivična dela za koja je zakonom određena nadležnost opštinskog suda;
- 4) rešava o **žalbama** protiv rešenja **istražnog sudije** i o prigovoru protiv **optužnice** za krivična dela iz nadležnosti opštinskog suda.

b. Okružni sud je u krivičnim predmetima nadležan :

1.a) da, u prvom stepenu, sudi za krivična dela za koja je zakonom predviđena kazna zatvora preko deset godina zatvora ; za krivična dela odavanja državne tajne; pozivanja na nasilnu promenu ustavnog uređenja; izazivanja nacionalne, rasne i verske mržnje, razdora ili netrpeljivosti; povrede teritorijalnog suvereniteta; udruživanja radi neprijateljske delatnosti; organizovanja grupe i podsticanja na izvršenje genocida i ratnih zločina; povrede ugleda državne i međunarodne organizacije; povrede ravnopravnosti u vršenju privredne delatnosti, stvaranja monopolističkog položaja i izazivanja poremećaja na tržištu, nelojalne konkurencije u poslovima spoljnotrgovinskog prometa; kršenja zakona od strane sudije; odavanja službene tajne; ugrožavanja bezbednosti leta vazduhoplova; neovlašćene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga i omogućavanja uživanja opojnih droga; napada na službeno lice u vršenju poslova bezbednosti; ubistva na mah; navođenja na samoubistvo i pomaganje u samoubistvu; silovanja; i krivično delo primanja mita.

- 1.b) za krivična dela za koja je posebnim zakonom određena nadležnost okružnog suda;
- 2) da sprovodi istragu za krivična dela za koja je zakonom određena nadležnost okružnog suda;
- 3) da rešava o žalbama protiv rešenja istražnog sudije i prigovoru protiv optužnice za krivična dela iz nadležnosti okružnog suda;
- 4) da odlučuje po žalbama protiv odluka opštinskih sudova donetih u prvom stepenu.

c. Vrhovni sud Srbije, u krivičnim predmetima, nadležan je da :

1. a) odlučuje o redovnim pravnim lekovima protiv odluka okružnih sudova;
1. b) odlučuje o vanrednim pravnim lekovima protiv pravosnažnih odluka sudova, ukoliko zakonom nije drukčije određeno;
1. c) odlučuje o žalbama u trećem stepenu protiv drugostepenih presuda sudova u Republici;
1. d) odlučuje o delegaciji sudova, ukoliko zakonom nije drukčije određeno;
- 2.) rešava sukobe nadležnosti između sudova, u skladu sa zakonom.

Vrhovni sud Srbije, kad odlučuje o pravnim lekovima, odlučuje u veću sastavljenom od pet sudija, ako zakonom nije drugačije određeno.

Zakon o uređenju sudova (stupio na snagu 1. januara 2002. godine, izuzev odredaba o stvarnoj nadležnosti redovnih sudova) pored opštinskih, okružnih i Vrhovnog suda Srbije, u pravosudni sistem Republike Srbije uvodi novi sud – Apelacioni sud.

Stvarna nadležnost OPŠTINSKIH SUDOVA prema Zakonu o uređenju sudova (odredba stupa na snagu 1. marta 2003. godine)

Opštinski sud u prvom stepenu sudi za krivična dela za koja je, kao glavna, predviđena novčana kazna ili kazna zatvora do deset godina, ako za pojedina od njih nije nadležan drugi sud, i za krivična dela iz svoje nadležnosti, odlučuje o molbi za prestanak mere bezbednosti ili pravne posledice osude.

Stvarna nadležnost OKRUŽNIH SUDOVA prema Zakonu o uređenju sudova (odredba stupa na snagu 1. marta 2003. godine)

Okružni sud u prvom stepenu:

1. sudi za krivična dela za koja je, kao glavna, predviđena kazna zatvora preko deset godina ili teža kazna;
2. sudi za, saveznim zakonom i zakonom Republike Srbije predviđena, krivična dela protiv privrede i jedinstva jugoslovenskog tržišta; za krivična dela protiv časti i ugleda kad su učinjena putem sredstava javnog informisanja, i za krivična dela kao sto su: odavanje državne tajne, pozivanje na nasilnu promenu ustavnog uređenja; izazivanje nacionalne, rasne i verske mržnje, razdora ili netrpeljivosti; povreda teritorijalnog suvereniteta; udruživanje radi neprijateljske delatnosti; organizovanje grupe i podsticanje na izvršenje genocida i ratnih zločina; povreda ugleda Savezne Republike Jugoslavije; povreda ugleda Republike Srbije ili druge republike u SR Jugoslaviji; povreda ugleda strane države; povreda ugleda međunarodne organizacije; odavanje službene tajne; primanje mita; davanje mita; kršenje zakona od strane sudije; ugrožavanje bezbednosti leta vazduhoplova; neovlašćena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga; omogućavanje uživanja opojnih droga; ubistvo na mah; silovanje; protivprirodni blud;
3. vodi krivični postupak prema maloletnicima;
4. odlučuje o molbi za prestanak mere bezbednosti ili pravne posledice osude za krivična dela iz svoje nadležnosti.

Stvarna nadležnost APELACIONOG SUDA

Apelacioni sud odlučuje o žalbama na odluke opštinskih i okružnih sudova.

Apelacioni sud odlučuje o sukobu nadležnosti opštinskih i okružnih sudova, o prenočenju nadležnosti opštinskih i okružnih sudova kad su sprečeni ili ne mogu da postupaju u nekoj pravnoj stvari i vrši druge poslove određene zakonom.

Stvarna nadležnost VRHOVNOG SUDA SRBIJE prema Zakonu o uređenju sudova

Vrhovni sud Srbije odlučuje shodno zakonu o redovnim i vanrednim pravnim sredstvima izjavljenim na odluke sudova Republike Srbije i u drugim stvarima određenim zakonom.

Vrhovni sud Srbije odlučuje o sukobu nadležnosti između sudova shodno zakonu i o prenošenju nadležnosti sudova radi lakšeg vođenja postupka ili drugih važnih razloga.

Pored sudova opšte nadležnosti, krivični postupak, u određenim slučajevima, vode i vojni sudovi, dok znatna ovlašćenja u krivičnom postupku koji se vode pred sudovima opšte nadležnosti ima i Savezni sud.

Vojni sudovi

Vojni sudovi su specijalizovani redovni sudovi.

Vojni sudovi se osnivaju kao prvostepeni (Beograd, Niš, Podgorica) i drugostepeni vojni sud.

Drugostepeni vojni sud je Vrhovni vojni sud sa sedištem u Beogradu.

Vojni sudovi kao redovni sudovi sude za krivična dela koja učine vojna lica i određena krivična dela koja učine druga lica, a odnose se na odbranu i bezbednost zemlje, kao i u sporovima u vezi sa službom u Vojski Jugoslavije.

U krivičnom postupku pred vojnim sudovima primenjuju se odredbe Zakonika o krivičnom postupku.

Savezni sud

Savezni sud je najviši pravosudni organ Savezne Republike Jugoslavije.

Savezni sud je nadležan (najbitnije odredbe):

1. da u poslednjem stepenu odlučuje o žalbama protiv presuda sudova u republikama članicama i presuda vojnih sudova kojima je za krivična dela propisana saveznim zakonom izrečena kazna zatvora od dvadeset godina ili teža kazna,

2. da odlučuje o zahtevu za vanredno ublažavanje kazne u slučaju kada je sam Savezni sud potvrdio presudu kojom je izrečena kazna zatvora od dvadeset godina za krivično delo predviđeno saveznim zakonom,

3. da odlučuje o zahtevu za zaštitu zakonitosti zbog povrede saveznog zakona ako je odluku doneo republički vrhovni sud, Vrhovni vojni sud ili veće Saveznog suda u žalbenom postupku,

4. da odlučuje o zahtevu za ispitivanje zakonitosti pravosnažne presude zbog povrede saveznog zakona ako je presudu doneo sud u republici članici u drugom, odnosno trećem stepenu ili Vrhovni vojni sud, a okrivljeni je za krivično delo propisano saveznim zakonom osuđen na kaznu zatvora najmanje jednu godinu ili težu kaznu ili na kaznu maloletničkog zatvora,

5. da odlučuje o sukobu nadležnosti između sudova opšte nadležnosti sa teritorija raznih republika članica, kao i između vojnih i drugih sudova,

6. da odlučuje o prenošenju mesne nadležnosti sa suda na teritoriji jedne republike članice na sud na teritoriji druge republike članice ako je očigledno da će se tako lakše sprovesti postupak ili ako postoje drugi važni razlozi.

Napomena: Nakon stupanja na snagu Zakonika o krivičnom postupku (savezni propis) Narodna skupština Republike Srbije izmenila je Krivični zakon Republike Srbije na taj način što je ukinuta smrtna kazna i što je sada (ponovo) gotovo u potpunosti propisivanje krivičnih sankcija prepušteno Krivičnom zakonu Savezne Republike Jugoslavije. Prema ranijim odredbama republičkog zakona (koje su prestale da važe), smrtna kazna je mogla biti zamenjena kaznom zatvora od dvadeset godina, dok je kazna od dvadeset godina zatvora, kao samostalna sankcija, u retkim slučajevima, bila propisana za najteže oblike teških krivičnih dela. Nadležnost

Saveznog suda, dakle, opisana u tačkama jedan i dva odeljka o nadležnosti Saveznog suda, odnosila se na situacije kada se smrtna kazna zamenjivala kaznom zatvora u trajanju od dvadeset godina ili kada je ova vrsta i mera sankcije bila samostalno izricana. Krivični zakon SRJ, međutim, sada ne poznaje kaznu zatvora u trajanju od dvadeset godina (maksimalna je petnaest godina ili četrdeset godina za dela za koja je ranije bila zaprećena smrtna kazna) tako da postoji očigledna potreba da se odredbe Zakonika o krivičnom postupku (u delu posvećenom nadležnosti Saveznog suda) usaglase s odredbama materijalnog prava koje se tiču dužine trajanja kazne zatvora. Pretpostavka je da će u narednom periodu doći do izmena navedenih odredbi tako što će reči »dvadeset godina« biti zamenjene rečima »četrdeset godina«, tako da i prilikom upotrebe ovog teksta, na svakom mestu na kojem se govori o kazni zatvora u trajanju od dvadeset godina, treba imati u vidu trenutnu neusklađenost procesnog i materijalnog zakonodavstva.

B. MESNA NADLEŽNOST

U osnovi ovog instituta nalazi se rešavanje pitanja koji će od više stvarno nadležnih sudova biti dužan i ovlašćen da postupa u određenoj krivičnoj stvari.

Naziv instituta dolazi od osnovnog kriterijuma po kojem se ovo pitanje rešava, odnosno po mestu izvršenja dela, pa tako Zakonik o krivičnom postupku određuje da je, po pravilu, mesno nadležan sud na čijem području je krivično delo izvršeno ili pokušano.

U situacijama kada nije izvesno na kojem području je delo izvršeno ili pokušano (na područjima raznih sudova, na granici područja), nadležan je onaj sud koji je po zahtevu ovlašćenog tužioca prvi započeo postupak, a ako postupak nije započet - sud kojem je prvo podnesen zahtev za pokretanje postupka.

Ako je krivično delo učinjeno putem štampe, mesno je nadležan sud na čijoj je teritoriji spis štampan, a ako to mesto nije poznato ili je spis štampan u inostranstvu, mesno je nadležan sud na čijoj se teritoriji spis rastura.

Navedeno rešenje važi i ako se radi o delu učinjenom putem radija, televizije ili drugih sredstava javnog informisanja.

C. SUKOB NADLEŽNOSTI

Sudovi su dužni da paze na svoju mesnu i stvarnu nadležnost, te da se odmah nakon što primete da nisu nadležni, oglase nenadležnim i po pravosnažnosti rešenja o oglašavanju nenadležnosti, predmet ustupe nadležnom sudu na rešavanje.

Sud se može oglasiti mesno nenadležnim najkasnije do stupanja optužnice na pravnu snagu.

Sud se može oglasiti stvarno nenadležnim sve do pravosnažnog okončanja postupka.

Ako viši sud utvrdi da je za suđenje nadležan niži sud, neće se oglašavati nenadležnim, već će postupak sam okončati.

U praksi je moguća situacija da dva ili više sudova istog ranga smatraju da su nadležni za suđenje (pozitivni sukob nadležnosti) ili da dva ili više sudova istog ranga odbijaju da sude smatrajući da su nenadležni (negativni sukob nadležnosti) za suđenje.

Sukob nadležnosti između sudova rešava zajednički neposredno viši sud (Okružni sud u Beogradu za, na primer, sukob nadležnosti između Opštinskog suda u Obrenovcu i Drugog opštinskog suda u Beogradu).

D. SASTAV SUDA

Zbornost u suđenju (suđenje u sudskom veću), kao ustavno načelo, jeste osnov organizacije sudova u domaćem pravosudnom sistemu, izuzev za suđenje u prvom stepenu za lakša krivična dela, kada sudi sudija pojedinac (skraćeni postupak).

U prvom stepenu sudovi sude u većima sastavljenim od dvojice sudija i trojice **sudija porotnika** za krivična dela za koja se po zakonu može izreći kazna zatvora u trajanju od petnaest godina ili teža kazna, a u većima sastavljenim od jednog sudije i dvojice sudija porotnika za krivična dela za koja je propisana blaža kazna.

U prvom stepenu, u postupku za krivična dela za koja je, kao glavna, propisana novčana kazna ili zatvor do tri godine, sudi sudija pojedinac (skraćeni postupak).

U drugom stepenu sudovi sude u većima sastavljenim od pet sudija za krivična dela za koja se po zakonu može izreći kazna zatvora u trajanju od **petnaest** godina ili teža kazna, a u većima sastavljenim od trojice sudija za krivična dela za koja je propisana blaža kazna.

U trećem stepenu sudovi sude u većima sastavljenim od sedam sudija.

E. »VANPRETRESNO VEĆE«

Odredbom iz člana 24. stav 6. Zakonika o krivičnom postupku predviđena je nadležnost posebnog veća prvostepenog suda sastavljenog od trojice sudija, koje praktičari, sudije i advokati, popularno nazivaju »vanpretresno veće«.

Ovo veće, čiji je, dakle, zvanični naziv veće iz člana 24. stav 6. ZKP, a u praksi, kao što je rečeno, »vanpretresno veće« ima veoma ozbiljna ovlašćenja u postupku, zbog čega zaslužuje posebnu pažnju.

Pomenuto veće odlučuje (najbitnija ovlašćenja):

- o neslaganju istražnog sudije sa zahtevom državnog tužioca za sprovođenje istrage,
- o obustavi istrage (ako se ne radi o delu koje se goni po službenoj dužnosti, ako postoje okolnosti koje isključuju krivičnu odgovornost okrivljenog, a nema uslova za izricanje mere bezbednosti, ako je nastupila zastarelost krivičnog gonjenja ili druge okolnosti koje isključuju krivično gonjenje, ako nema dokaza da je okrivljeni učinio krivično delo),
- o neslaganju istražnog sudije da po zahtevu državnog tužioca dopuni istragu,
- o neslaganju istražnog sudije da po zahtevu državnog tužioca okrivljenom odredi pritvor,
- o produženju pritvora za najviše dva meseca (u toku istrage),
- o neslaganju istražnog sudije i državnog tužioca o ukidanju pritvora,
- o postojanju razloga za produžetak pritvora,
- o žalbama povodom rešenja o odbačaju prigovora protiv optužnice kao neblagovremene,
- o prigovoru protiv optužnice (ako ga oceni blagovremenim) gde isti može odbiti ili može odlučiti da nema mesta optužbi i obustaviti krivični postupak ako delo koje je predmet optužbe nije krivično delo, ako nema krivične odgovornosti niti uslova za izricanje mere bezbednosti, ako nema zahteva ovlašćenog tužioca ili odobrenja nadležnog organa za krivično gonjenje, ili ako nema dokaza da je okrivljeni učinio delo koje mu se stavlja na teret, i

- donosi presudu na osnovu koje se izvršava sankcija utvrđena inostranom pravosnažnom presudom (samo ako je takva mogućnost predviđena međunarodnim ugovorom ili na osnovu uzajamnosti).

F. IZUZEĆE

Institut krivičnog procesnog prava (naravno, i drugih procesnih prava) ustanovljen je s ciljem da doprinosi objektivnosti u radu i odlučivanju suda, i njegovom se primenom iz postupka udaljavaju sudije i druga lica (sudije porotnici, predsednik suda, državni tužilac i njegovi zamenici, zapisničari, tumači, veštaci, stručna lica) kada postoje razlozi koji dovode u sumnju njihovu objektivnost (nepriistrasnost).

Razlozi za izuzeće dele se na one zbog kojih se sudija ili drugo lice moraju obavezno izuzeti i na razloge koji pobuđuju sumnju u objektivnost.

Zahtev za izuzeće mogu podneti stranke i branilac.

O zahtevu za izuzeće odlučuje predsednik suda, a o zahtevu za izuzeće predsednika suda, predsednik neposredno višeg suda.

a. Razlozi obaveznog izuzeća

Sudija ili sudija porotnik (a i druga navedena lica) ne mogu vršiti sudijske ili druge dužnosti u postupku:

1. ako su oštećeni krivičnim delom,
2. ako im je okrivljeni, njegov branilac, tužilac, oštećeni, njihov zakonski zastupnik ili punomoćnik bračni drug ili srodnik po krvi u pravoj liniji do bilo kog stepena, u pobočnoj liniji do četvrtog stepena, a po tazbini do drugog stepena;
3. ako su sa okrivljenim, njegovim braniocem, tužiocem ili oštećenim u odnosu staraoca, staranika, usvojioca, usvojenika, hranioca ili hranjenika;
4. ako su u istom krivičnom predmetu vršili istražne radnje, ili su učestvovali u postupku kao tužilac, branilac, zakonski zastupnik ili punomoćnik oštećenog odnosno tužioca, ili su saslušani kao svedoci ili kao veštak;
5. ako su u istom predmetu učestvovali u donošenju odluke nižeg suda ili ako su u istom sudu učestvovali u donošenju odluke koja se pobija žalbom.

Sudija ili sudija porotnik (ili druga lica), čim saznaju da postoji koji od navedenih razloga za izuzeće, dužni su da prekinu svaki rad na predmetu i da o tome obaveste predsednika suda, koji će odrediti zamenu.

b. Razlozi fakultativnog izuzeća

Sudija ili sudija porotnik (ili druga lica) ne mogu vršiti sudijske ili druge dužnosti u postupku **ako postoje okolnosti koje izazivaju sumnju u njihovu nepriistrasnost.**

Sudskoj praksi prepušteno je da u svakom konkretnom slučaju oceni da li istaknute okolnosti utiču na nepriistrasnost sudije ili drugog lica, a najčešće isticani razlozi jesu duhovno srodstvo (kumstvo), srdačni prijateljski odnosi, kućno prijateljstvo, prijateljstvo po osnovu nekog zajedničkog hobija (pecanje, lov) i sl.

2. STRANKE U KRIVIČNOM POSTUPKU

Iako znatan broj teoretičara (a ni praktičara) ne odobrava označavanje nužnih učesnika krivičnog postupka (tužioca i okrivljenog) terminom »stranka«, budući da je taj izraz opšteprihvaćen kao zajednički naziv za učesnike, pre svega, parničnog i upravnog postupka, ipak, s obzirom da Zakonik o krivičnom postupku tako predviđa, izlaganje o tužiocu i okrivljenom treba započeti jednom od prihvaćenijih definicija pojma stranke u krivičnom postupku.

Stranka je, dakle, u navedenom smislu, procesno sposobni subjekt koji voljno vrši pripadajuću mu procesnu funkciju (optužbu ili odbranu) u postupku.

Iako se i ovoj definiciji stavljaju određene zamerke (okrivljeni se doduše voljno brani od optužbe, ako to hoće, ali je, svakako, nevoljno pred krivičnim sudom), nezavisno od ovih teorijsko-praktičnih diskusija, shodno ZKP, stranke u krivičnom postupku jesu:

**A. TUŽILAC (bolje rečeno OVLAŠĆENI TUŽILAC) i
B. OKRIVLJENI**

A. TUŽILAC

Pod pojmom tužioca (ovlašćenog tužioca) podrazumeva se:

- a. **državni tužilac** (za krivična dela koja se gone po službenoj dužnosti),
- b. **oštećeni kao tužilac** (kad javni tužilac nađe da nema osnova za pokretanje postupka i produženje krivičnog gonjenja) i
- c. **privatni tužilac** (za krivična dela koja se gone po privatnoj tužbi).

a. DRŽAVNI TUŽILAC

Državni tužilac je državni organ kome je poverena funkcija gonjenja u krivičnom postupku za krivična dela za koja se gonjenje preuzima po službenoj dužnosti.

Obavljajući pomenutu funkciju državni tužilac preuzima aktivnosti radi otkrivanja krivičnih dela i učinilaca krivičnih dela, te je shodno ovim zadacima ovlašćen da:

- rukovodi prekrivičnim postupkom,
- zahteva sprovođenje istrage i usmerava tok prethodnog krivičnog postupka,
- podiže i zastupa optužnicu, odnosno optužni predlog pred nadležnim sudom,
- izjavljuje žalbe protiv nepravosnažnih sudskih odluka i podnosi vanredne pravne lekove.

b. OŠTEĆENI KAO TUŽILAC

Oštećeni kao tužilac je pravno ili fizičko lice čije je neko lično ili imovinsko pravo povređeno ili ugroženo krivičnim delom i koje je u propisanom roku preuzelo gonjenje nakon što je javni tužilac našao da nema mesta krivičnom gonjenju ili je u toku postupka odustao od gonjenja za krivično delo za koje se goni po službenoj dužnosti.

Kad je oštećeni obavešten o odbačaju prijave ili o obustavi postupka izjavu o preuzimanju gonjenja mora dati u roku od osam dana, a, ako nije obavešten, rok za preuzimanje gonjenja iznosi tri meseca od dana kada je doneto rešenje o odbačaju prijave ili odustanku od gonjenja.

Oštećeni kao tužilac u postupku ima sva prava kao i državni tužilac, izuzev onih koja državnom tužiocu pripadaju kao državnom organu.

Ukoliko uredno pozvani oštećeni kao tužilac ne pristupi na pretres, smatraće se da je odustao od krivičnog gonjenja.

c. PRIVATNI TUŽILAC

Privatni tužilac je ovlašćeni tužilac za jedan manji broj krivičnih dela izričito predviđenih zakonom, za koja zakonodavac smatra da ih nije potrebno goniti osim ako se oštećeni oseća tako pogođen tim delom da traži kažnjavanje učinioca (kleveta, uvreda, omalovažavanje prebacivanjem za krivično delo i sl.).

Rok za podnošenje privatne tužbe je tri meseca od saznanja za krivično delo i učinioca.

Po privatnoj tužbi sudi se u skraćenom postupku i privatni tužilac ima sva prava stranke kakva ima i državni tužilac (naravno, izuzev ovlašćenja koja državni tužilac ima kao državni organ).

Ukoliko uredno pozvani privatni tužilac ne pristupi na pretres, smatraće se da je odustao od krivičnog gonjenja.

B. OKRIVLJENI

Pojam okrivljenog ima uže i šire značenje.

Okrivljeni, u užem smislu, jeste ono lice protiv kojeg se vodi krivični postupak od njegovog započinjanja do stajanja optužnice na pravnu snagu.

Okrivljeni, u širem smislu, jeste naziv za:

- okrivljenog, kao lica protiv koga je doneto rešenje o sprovođenju istrage ili protiv koga je podneta optužnica, optužni predlog ili privatna tužba,
- optuženog, kao lica protiv koga je optužnica stala na pravnu snagu i

- osuđenog, kao lica za koje je pravosnažnom presudom ili pravosnažnim rešenjem o kažnjavanju utvrđeno da je krivično odgovorno za određeno krivično delo.

Zakonik o krivičnom postupku poznaje i institut osumnjičenog, kao lica prema kome je pre pokretanja krivičnog postupka nadležni državni organ preduzeo neku radnju zbog postojanja osnovna sumnje da je izvršilo krivično delo.

a. PRAVA OKRIVLJENOG U POSTUPKU

Okrivljeni u krivičnom postupku uživa ustavom i zakonom garantovana prava, ali je istovremeno dužan i da ispunjava određene obaveze, odnosno da trpi da se prema njemu preduzimaju izvesne mere kojima se, pre svega, obezbeđuje prisustvo okrivljenog u postupku.

Osnovno pravo okrivljenog u krivičnom postupku jeste **pravo na odbranu**.

Pravo na odbranu, bilo da je okrivljeni iznosi lično, bilo preko branioca, podrazumeva pravo okrivljenog da zna koje mu se krivično delo stavlja na teret, da sazna dokaze koji ga terete i njihovu sadržinu i pravo isticanja i ukazivanja na činjenice koje mu idu u prilog, te da predlaže dokaze u svrhu pobijanja navoda optužbe i dokazivanja svojih tvrdnji.

b. BRANILAC

Branilac, iznoseći odbranu okrivljenog, koristeći sve svoje pravničko umeće i znanje, kako materijalnog, tako i procesnog prava, mora da u krivičnom

postupku, gde se na strani optužbe najčešće nalazi državni organ - tužilaštvo, uspostavi ravnotežu na terazijama pravde, dovodeći okrivljenog na taj način u ravnopravan procesni položaj.

Okrivljeni može imati branioca u toku celog krivičnog postupka.

Donošenjem Zakonika o krivičnom postupku ustanovljeno je pravo osumnjičenog da i u pretkrivičnom postupku, pred organima unutrašnjih poslova, ima pravo da iskaz daje u prisustvu branioca.

O pravu da može imati branioca tokom celog krivičnog (ali i pretkrivičnog postupka) okrivljeni, odnosno osumnjičeni, mora biti upozoren pre prvog ispitivanja.

Branilac mora biti iz redova advokata, a njega može zamenjivati advokatski pripravnik za krivična dela za koja se po zakonu može izreći kazna zatvora u trajanju do pet godina.

Zakonik o krivičnom postupku predviđa slučajeve kada okrivljeni mora imati branioca (**OBAVEZNA ODBRANA**), i to:

-ako je okrivljeni nem, gluv ili nesposoban da se sam uspešno brani,

-ako se postupak vodi zbog krivičnog dela za koje se može izreći kazna zatvora preko deset godina ili teža kazna,

-ako je okrivljenom određen pritvor,

-ako se okrivljenom sudi u odsustvu.

Ako u slučajevima kada je odbrana obavezna okrivljeni sam ne izabere branioca, branilac će mu biti određen po službenoj dužnosti.

Zakonikom o krivičnom postupku predviđeno je pravo branioca na poverljiv razgovor sa osumnjičenim koji je lišen slobode i pre nego što je saslušan, kao i sa okrivljenim koji se nalazi u pritvoru. Ovaj razgovor se može kontrolisati samo posmatranjem, ali ne i slušanjem.

Kad se završi istraga ili kad se optužnica ili optužni predlog podignu bez sprovođenja istrage, okrivljenom se ne može zabraniti da se slobodno i bez nadzora dopisuje i razgovara sa svojim braniocem.

Okrivljeni može imati najviše pet branilaca istovremeno.

3. PRETKRIVIČNI POSTUPAK

Pretkrivični postupak predstavlja skup aktivnosti usmerenih na otkrivanje krivičnih dela, otkrivanje učinilaca krivičnih dela, hapšenje učinilaca krivičnih dela, otkrivanje i obezbeđenje dokaza (tragova i predmeta kojima je delo učinjeno), podnošenje krivičnih prijava i odlučivanje o krivičnim prijavama.

U ovoj fazi krivičnog postupka učestvuju fizička i pravna lica (podnoseći krivične prijave, navodeći dokaze i podatke o krivičnom delu i učiniocu), organi unutrašnjih poslova (primenjujući kriminalističko-tehničke operacije) i državno tužilaštvo (otkrivanjem krivičnih dela, usmeravajući tok pretkrivičnog postupka i odlučujući o osnovanosti krivičnih prijava).

A. KRIVIČNA PRIJAVA

Krivična prijava jeste pismeno ili usmeno obaveštenje državnom tužiocu o izvršenom krivičnom delu za koje se goni po službenoj dužnosti.

Krivična prijava je zasnovana na osnovima sumnje, odnosno indicijama da je neko lice učinilo krivično delo koje mu se stavlja na teret.

Za podnošenje krivične prijave dovoljan je, dakle, najniži stepen verovatnoće da je okrivljeno lice učinilo krivično delo.

Neprijavljivanje učinioca i krivičnog dela za koje se po zakonu može izreći najteža kazna, ako od te prijave zavisi blagovremeno otkrivanje učinioca ili dela, predstavlja krivično delo za koje je zaprećena kazna zatvora od tri godine.

Prijavljivanje krivičnih dela koja se gone po službenoj dužnosti predstavlja obavezu za državne organe, organe teritorijalne autonomije, javna preduzeća i ustanove, dok se građanima sugeriše da takva dela prijave.

B. ODLUČIVANJE O KRIVIČNOJ PRIJAVI

Odlučujući po krivičnoj prijavi državni tužilac može:

a) odbaciti krivičnu prijavu (ako iz prijave ne proističe da se radi o krivičnom delu za koje se goni po službenoj dužnosti, ako je nastupila zastarelost krivičnog gonjenja ili je delo obuhvaćeno amnestijom ili pomilovanjem),

b) zahtevati sprovođenje istrage,

c) zahtevati potrebna obaveštenja,

d) podneti optužnicu bez sprovođenja istrage,

e) podneti optužni predlog,

f) dostaviti prijavu nadležnom sudu kao privatnu tužbu,

g) odložiti krivično gonjenje uz obavezu okrivljenog da prihvati mere određene zakonom.

O razlozima za sprovođenje istrage i ciljevima istrage biće više reči kasnije, tako da na ovom mestu ova faza postupka neće biti posebno elaborirana.

Zahtev za potrebnim obaveštenjima

Ako državni tužilac iz same prijave ne može da oceni da li su verovatni navodi prijave ili ako podaci u prijavi ne pružaju dovoljno osnova da može odlučiti da li će zahtevati sprovođenje istrage, tužilac će sam ili posredstvom drugih državnih organa (policije, pre svih) prikupiti potrebna obaveštenja od građana i drugih subjekata.

Potrebna obaveštenja prikupljaju se, na primer, pozivanjem građana, pregledom prevoznih sredstava, putnika i prtljaga, ograničavanjem kretanja na određenom prostoru, utvrđivanjem istovetnosti lica i predmeta, raspisivanjem potrage za licem i stvarima za kojima se traga i sl.

Organi koji prikupljaju potrebna obaveštenja dužni su da državnog tužioca obaveste o preduzetim radnjama i prikupljenim obaveštenjima.

Podnošenje optužnice bez sprovođenja istrage, (neposredna optužnica)

Državni tužilac može podići optužnicu bez sprovođenja istrage (neposredna optužnica) ukoliko se radi o krivičnom delu za koje je zaprećena kazna do pet godina zatvora i ukoliko prikupljeni podaci koji se odnose na krivično delo i učinioca pružaju dovoljno osnova za optuženje.

Državni tužilac, ali samo uz saglasnost istražnog sudije, može podići optužnicu bez sprovođenja istrage za krivična dela za koja je zaprećena kazna preko pet godina zatvora.

U slučaju neslaganja državnog tužioca i istražnog sudije oko podizanja neposredne optužnice (za dela za koja je zaprećena kazna preko pet godina zatvora) odlučuje vanpretresno veće iz člana 24. stav 6. ZKP.

Podnošenje optužnog predloga

Državni tužilac može, i samo na osnovu krivične prijave, podići optužni predlog, ukoliko se radi o krivičnim delima za koja je, kao glavna, predviđena novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine, odnosno za krivična dela za koja se sudi u skraćenom postupku.

Tretiranje krivične prijave kao privatne tužbe

Državni tužilac može, u slučaju kada je podneta krivična prijava za delo koje se goni po privatnoj tužbi, krivičnu prijavu tretirati kao privatnu tužbu i istu dostaviti nadležnom sudu na odlučivanje.

Odlaganje krivičnog gonjenja

Ova mogućnost uvedena je novim Zakonikom o krivičnom postupku i predviđa ovlašćenje državnog tužioca da odloži krivično gonjenje za krivična dela za koja je predviđena novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine, ako osumnjičeni prihvati jednu ili više sledećih mera:

- da otkloni štetnu posledicu nastalu izvršenjem krivičnog dela ili da naknadi pričinjenu štetu,
- da plati određeni iznos u humanitarne svrhe,
- da obavi određeni društveno korisni ili humanitarni rad,
- da ispuni dospele obaveze izdržavanja.

Hitne istražne radnje

Istražne radnje istražni sudija preuzima po sopstvenoj inicijativi pre donošenja rešenja o sprovođenju istrage, a zbog opasnosti od odlaganja.

U kojim okolnostima preti opasnost od odlaganja, faktičko je pitanje koje se ceni u svakoj konkretnoj situaciji, a najčešće je to slučaj kada postoji potreba saslušanja povređenih lica, fiksiranja tragova koji mogu nestati, saslušanja lica koja nemaju prebivalište u SRJ.

Istražni sudija je dužan da zapisnik o preuzimanju određenih hitnih istražnih radnji dostavi državnom tužiocu bez odlaganja.

4. PRETHODNI POSTUPAK

Zakonikom o krivičnom postupku predviđeno je da prethodni postupak obuhvata dve faze, i to:

- A. ISTRAGU i**
- B. OPTUŽENJE**

Pre nego što se posvetimo elaboraciji istrage, dokaznim radnjama u istrazi i ciljevima istrage, pažnji čitalaca preporučujemo izlaganje o organu koji ima najznačajniju ulogu u ovoj fazi postupka, odnosno izlaganju o **istražnom sudiji**.

ISTRAŽNI SUDIJA

Istražni sudija je glavni nosilac aktivnosti u istrazi.

Istražni sudija je organ koji preuzima potrebne istražne (dokazne) radnje, kao i druge procesne radnje i mere neophodne za efikasno i zakonito provođenje istrage.

Istražni sudija ima sledeća ovlašćenja, odnosno donosi sledeće odluke u postupku:

- pre pokretanja krivičnog postupka preuzima istražne radnje, samostalno ili na predlog državnog tužioca,
- donosi rešenje o sprovođenju istrage,
- donosi rešenja i naredbe o preduzimanju određenih istražnih (dokaznih) radnji,
- donosi rešenje o prekidu istrage ako okrivljeni duševno oboli ili oboli od druge bolesti zbog koje ne može učestvovati u postupku ili ako se ne zna boravište okrivljenog, ako je okrivljeni u bekstvu ili ako nema odobrenja za gonjenje ili zahteva ovlašćenog tužioca,
- donosi rešenje o obustavljanju istrage (kad državni tužilac u toku istrage ili po okončanoj istrazi izjavi da odustaje od gonjenja),
- donosi rešenje o određivanju pritvora, odnosno produžetku pritvora,
- donosi naredbu o nadzoru i snimanju telefonskih i drugih razgovora ili komunikacija i optička snimanja lica za koja postoje osnovi sumnje da su izvršila krivična dela protiv ustavnog uređenja ili bezbednosti SRJ, protiv čovečnosti i međunarodnog prava i dela sa elementima organizovanog kriminala,
- na predlog državnog tužioca i uz pristanak okrivljenog donosi presudu u slučaju potpunog priznanja okrivljenog, odnosno osumnjičenog, datog u prisustvu branioca istražnom sudiji, odnosno organu unutrašnjih poslova, kada se umesto glavnog pretresa zakazuje posebno javno ročište pred istražnim sudijom.

A. ISTRAGA

Istraga predstavlja prvu formalnu fazu krivičnog postupka.

Osnovni zadaci u istrazi su pronalaženje i prikupljanje dokaza, a delom i njihovo otkrivanje (iako je to, pre svega, zadatak koji se rešava u prekrivičnom postupku), kako bi se moglo odlučiti da li će se podići optužnica ili obustaviti postupak, kao i izvođenje dokaza za koje postoji opasnost da se neće moći izvesti na glavnom pretresu ili bi njihovo izvođenje bilo otežano.

Istraga se sprovodi na zahtev državnog tužioca (odnosno oštećenog kao tužioca, ako je državni tužilac odbacio krivičnu prijavu).

Zahtev za sprovođenje istrage temelji se na osnovanoj sumnji (za razliku od krivične prijave koja se temelji na osnovama sumnje odnosno indicijama).

Stepen verovatnoće da je okrivljeni učinio krivično delo koje mu se stavlja na teret, u ovoj fazi postupka, podignut je na viši nivo.

Zahtev se podnosi istražnom sudiji nadležnog suda.

Ako se istražni sudija složi sa zahtevom državnog tužioca, doneće rešenje o sprovođenju istrage.

Pre donošenja rešenja istražni sudija će saslušati osumnjičenog, izuzev ako postoji opasnost od odlaganja.

Ako se istražni sudija ne složi sa zahtevom za pokretanje istrage, o neslaganju će odlučiti vanraspravno veće iz člana 24. stav 6. ZKP.

Istraga se vodi samo protiv lica i za krivično delo obuhvaćeno rešenjem o sprovođenju istrage.

Istraga se odvija kroz sledeće **ISTRAŽNE RADNJE (RADNJE DOKAZIVANJA)**:

- a. pretresanje stana i lica,**
- b. privremeno oduzimanje predmeta,**
- c. saslušanje okrivljenog,**
- d. saslušanje svedoka,**
- e. uviđaj,**
- f. veštačenje.**

a. Pretresanje stana i lica

Pretresanje stana i ostalih prostorija okrivljenog ili drugih lica može se preduzeti ako je verovatno da će se pretresanjem okrivljeni uhvatiti ili da će se pronaći tragovi krivičnog dela ili predmeti važni za krivični postupak.

Pretresanje lica može se preduzeti kad je verovatno da će se pretresanjem pronaći tragovi i predmeti važni za krivični postupak.

Pretresanje stana i lica mora se obaviti uz puno poštovanje dostojanstva lica čiji se stan pretresa ili lica koje se pretresa, i uz prisustvo punoletnih svedoka.

Pretresanje se obavlja na osnovu naredbe suda, a ovlašćena službena lica mogu i bez naredbe suda ući u tuđi stan ili druge prostorije i po potrebi provesti pretresanje, između ostalog, ako držalac stana to traži, ako neko zove u pomoć, radi otklanjanja ozbiljne opasnosti po život i zdravlje ljudi ili imovine većeg obima.

b. Privremeno oduzimanje predmeta

Predmeti koji se po krivičnom zakonu imaju oduzeti ili koji mogu poslužiti kao dokaz u krivičnom postupku privremeno će se oduzeti i predati na čuvanje sudu ili će se na drugi način obezbediti njihovo čuvanje.

Istražni sudija može narediti predaju pisama, telegrama i druge pošte namenjene okrivljenom ili pošte koju on odašilje, ako postoje okolnosti zbog kojih se sa osnovom može očekivati da će ove pošiljke poslužiti kao dokaz u postupku.

Predmeti koji su u toku postupka privremeno oduzeti, vratiće se vlasniku, odnosno držaocu, ako postupak bude obustavljen, a ne postoje drugi razlozi za njihovo oduzimanje (npr. oružje koje je neovlašćeno držano, supstance ili materije čija je proizvodnja ili promet zabranjen i drugi predmeti ako to zahtevaju razlozi opšte bezbednosti i zaštite morala).

c. Saslušanje okrivljenog

Pre prvog saslušanja okrivljeni će se poučiti o pravu da uzme branioca i da branilac može prisustvovati njegovom saslušanju i upozoriti da se sve što izjavi može upotrebiti protiv njega kao dokaz.

Na prvom ispitivanju okrivljeni će se obavestiti zašto se okrivljuje i koji osnovi sumnje stoje protiv njega, poučava se da je dužan da se odaziva pozivu suda i da sud obavesti o promeni adrese.

Protiv okrivljenog se ne smeju primenjivati mere psihičke ili fizičke prinude, niti mu se smeju postavljati sugestivna ili kapciozna pitanja (pitanja u kojima je već sadržan odgovor) ili trik pitanja (npr. »kada ste oduzeli novac, šta ste uradili s torbom u kojoj je novac bio«).

Kada okrivljeni priznaje izvršenje krivičnog dela, organ koji vodi postupak dužan je da i dalje prikuplja dokaze o krivičnom delu **samo ako je priznanje očigledno lažno, nepotpuno, protivurečno ili nejasno ili ako nije potkrepljeno drugim dokazima.**

d. Saslušanje svedoka

Kao svedoci pozivaju se lica za koja je verovatno da će moći dati obaveštenja o krivičnom delu i učiniocu i o drugim važnim okolnostima.

Svedoci su dužni da se odazovu pozivu suda, u protivnom, mogu biti novčano kažnjeni, pa čak i prinudno dovedeni.

Ne može se saslušati kao svedok:

- lice koje bi svojim iskazom povredilo dužnost čuvanja državne, službene ili vojne tajne, dok ga nadležni organ ne oslobodi te dužnosti,
- branilac okrivljenog o onome što mu je okrivljeni poverio kao svom braniocu,
- lice koje bi svojim iskazom povredilo dužnost čuvanja profesionalne tajne (verski ispovednik, lekar, advokat).

Oslobođeni su dužnosti svedočenja:

- bračni drug okrivljenog ili lice sa kojim okrivljeni živi u vanbračnoj ili kakvoj drugoj trajnoj zajednici,
- bliski srodnici okrivljenog,
- usvojenik ili usvojilac okrivljenog.

Svedok se svojom čašću zaklinje da će sve što kaže biti istina i da ništa neće prećutati.

Lažno svedočenje predstavlja krivično delo.

Odredbe o poštovanju dostojanstva i ličnosti okrivljenog, kao i odredbe o zabranjenim pitanjima, važe i prilikom saslušanja svedoka.

e. Uviđaj

Kada je u postupku neophodno neposredno opažanje ili razjašnjenje kakve važne činjenice, sud će odrediti uviđaj (podrazumeva se da će ova radnja biti provedena na mestu izvršenja krivičnog dela, tako da je pravnički nepravilno, a nije ni u duhu našeg jezika, reći »uviđaj na licu mesta«).

Radi proveravanja izvedenih dokaza ili utvrđivanja činjenica koje su od značaja za razjašnjenje stvari, organ koji vodi postupak može odrediti **rekonstrukciju događaja**, koja se obavlja tako što će se ponoviti radnje ili situacije u uslovima pod kojima se, prema izvedenim dokazima, događaj odigrao.

f. Veštačenje

Kada za utvrđivanje ili ocenu neke važne činjenice treba pribaviti nalaz i mišljenje stručnjaka iz određene oblasti, sud će odrediti veštačenje.

U krivičnom postupku najčešća su veštačenja iz oblasti balistike, sudske medicine (forenzička medicina), psihijatrije, psihologije, finansija, te iz saobraćajno-tehničke oblasti.

Za veštaka ne može biti određeno lice koje ne može biti saslušano kao svedok, ili lice koje je oslobođeno dužnosti svedočenja, kao ni lice prema kojem je krivično delo učinjeno.

Odredbe o novčanom kažnjavanju i prinudnom dovođenju svedoka važe i za veštake koji se ne odazovu pozivu radi veštačenja ili koji odbiju da veštače ili u određenom roku ne daju mišljenje.

Pregled i obdukcija leša preduzeće se uvek kad u nekom smrtnom slučaju postoji sumnja ili je očigledno da je smrt prouzrokovana krivičnim delom ili je u vezi sa izvršenjem krivičnog dela.

Ako je leš već pokopan, odrediće se ekshumacija radi njegovog pregleda i obdukcije.

Kad istražni sudija nađe da je stanje stvari u istrazi dovoljno razjašnjeno (**a instruktivni rok za okončanje istrage iznosi šest meseci**), završiće istragu i spise dostaviti državnom tužiocu, koji je dužan da u roku od petnaest dana stavi zahtev da se istraga dopuni, da izjavi da odustaje od gonjenja ili **da podigne optužnicu**.

B. OPTUŽENJE

Ovu fazu detaljnije ćemo, radi preglednosti, elaborirati u delu pod nazivom **Optužni akti**.

5. ORGANI UNUTRAŠNJIH POSLOVA (prava u postupku)

Zakonikom o krivičnom postupku organima unutrašnjih poslova poverena su znatna ovlašćenja, ali su u odnosu na ovlašćenja iz ranije važećeg Zakona o krivičnom postupku donekle umanjena i ograničena, što se naročito odnosi na ukidanje policijskog pritvora koji je po ranijem zakonu mogao trajati sedamdeset dva sata, a služio je, što je javna tajna, kao posebno sredstvo pritiska na okrivljenog.

Novina u Zakoniku o krivičnom postupku, kao nesumnjiva demokratska tekovina, jeste i pravo osumnjičenog da svoj iskaz pred organima unutrašnjih poslova daje u prisustvu branioca.

Ako postoje osnovi sumnje da je izvršeno krivično delo za koje se goni po službenoj dužnosti, organi unutrašnjih poslova dužni su da preduzmu potrebne mere da se pronađe učinilac krivičnog dela, da se učinilac ili saučesnik ne sakrije ili ne pobegne, da se otkriju i obezbede tragovi krivičnog dela i predmeti koji mogu da posluže kao dokaz, kao i da prikupe sva druga obaveštenja koja bi mogla biti od koristi za uspešno vođenje postupka.

Radi izvršenja navedene dužnosti organi unutrašnjih poslova mogu da traže potrebna obaveštenja od građana, da pregledaju prevozna sredstva, putnike i prtljag, da ograniče kretanje na određenom prostoru, da raspišu potragu za licima i stvarima, da utvrđuju istovetnost lica i stvari, da pregledaju objekte i slično.

Ove aktivnosti organi unutrašnjih poslova mogu preduzimati i po zahtevu istražnog sudije.

Radi prikupljanja potrebnih obaveštenja organi unutrašnjih poslova mogu pozivati građane, što je aktivnost koja se svojevremeno nazivala »informativni razgovor« (da li će se ovaj izraz zadržati, pokazaće vreme).

U pozivu se mora naznačiti u kojem svojstvu se građanin poziva, što je naročito bitno, jer građanin koji se poziva u svojstvu osumnjičenog ima pravo da pristupi na razgovor u prisustvu advokata.

Prikupljanje obaveštenja na ovaj način ne može trajati duže od četiri sata, a obaveštenja se ne smeju pribavljati prinudom.

Izuzetno, radi prikupljanja obaveštenja ili saslušanja, organ unutrašnjih poslova može **zadržati** osumnjičenog najduže četrdeset osam sati od časa **lišenja slobode** ili pozivanja.

Osumnjičenom se u roku od dva sata uručuje rešenje o zadržavanju u kojem moraju biti navedeni delo za koje se osumnjičeni tereti, osnovi sumnje, dan i čas lišenja slobode ili odazivanja pozivu.

Osumnjičeni ima pravo na žalbu protiv ovog rešenja, a istražni sudija je dužan da o istoj odluči u roku od četiri sata od prijema žalbe.

Žalba ne zadržava izvršenje rešenja, ali osumnjičeni mora imati branioca čim organ unutrašnjih poslova donese rešenje o zadržavanju.

Radi dolaska branioca saslušanje osumnjičenog odložiće se, ali ako branilac ne dođe ni nakon osam sati, organ unutrašnjih poslova dužan je da osumnjičenog pusti ili da ga bez odlaganja sprovede istražnom sudiji.

Kada se građanin ne poziva u svojstvu osumnjičenog, logično je da prisustvo advokata nije neophodno, ali u praksi su već uočeni slučajevi da organi unutrašnjih poslova građanina pozivaju radi prikupljanja obaveštenja, ne označavajući da se

poziva kao osumnjičeni, već kao svedok, da bi u toku razgovora od njega pribavili obaveštenja kojima on zapravo samog sebe tereti, da bi mu tek kasnije saopštili da ga na osnovu izrečenog smatraju osumnjičenim i da tek od tog trenutka ima pravo na branioca.

Organi unutrašnjih poslova imaju pravo da neko lice liše slobode ukoliko postoji bilo koji razlog predviđen za određivanje pritvora, ali su dužni da to lice bez odlaganja privedu istražnom sudiji.

Ako je zbog neotklonjivih smetnji sprovođenje lica istražnom sudiji trajalo duže od osam sati, organ unutrašnjih poslova dužan je da ovo zakašnjenje obrazloži sudiji.

U ovom slučaju, dakle, lice lišeno slobode provešće bez branioca osam sati, a možda i više, što otvara mogućnosti zloupotrebe, koja se, reklo bi se, koriguje pravom okrivljenog da zahteva lekarski pregled odmah po dovođenju istražnom sudiji.

Istražni sudija će poučiti okrivljenog da ima pravo da angažuje branioca.

Ovlašćena službena lica imaju pravo da lica zatečena na mestu izvršenja krivičnog dela upute istražnom sudiji ili da ih zadrže na mestu izvršenja dela do njegovog dolaska, ako bi ta lica mogla dati relevantne informacije za vođenje krivičnog postupka.

Zadržavanje ovih lica na mestu izvršenja krivičnog dela ne može trajati duže od šest sati.

Organi unutrašnjih poslova će na osnovu naredbe istražnog sudije pristupiti nadzoru i snimanju telefonskih i drugih razgovora ili komunikacija i optičkom snimanju lica za koja postoje osnovi sumnje da su izvršila krivična dela protiv ustavnog uređenja ili bezbednosti SRJ, protiv čovečnosti i međunarodnog prava i dela sa elementima organizovanog kriminala.

6. PRITVOR i ostale mere obezbeđenja prisustva okrivljenog

Mere koje se mogu primeniti prema okrivljenom radi obezbeđenja njegovog prisustva i za nesmetano vođenje postupka jesu:

- A. PRITVOR,**
- B. POZIVANJE,**
- C. DOVOĐENJE,**
- D. ZABRANA NAPUŠTANJA BORAVIŠTA i**
- E. JEMSTVO.**

A. PRITVOR

Pritvor je najteža mera koja se može primeniti radi obezbeđenja prisustva okrivljenog u krivičnom postupku.

Zakonik o krivičnom postupku poznaje dve vrste pritvora, i to:

- a. obavezni i**
- b. fakultativni**

a. OBAVEZNI PRITVOR

Pritvor će se uvek odrediti:

- protiv lica za koje postoji osnovana sumnja da je izvršilo krivično delo za koje je po zakonu propisana kazna zatvora od dvadeset godina ili teža kazna i

- protiv optuženog kome je presudom prvostepenog suda izrečena kazna zatvora od pet godina ili teža kazna, ako se optuženi već ne nalazi u pritvoru, a to je opravdano zbog načina izvršenja ili drugih posebno teških okolnosti krivičnog dela.

b. FAKULTATIVNI PRITVOR

Ako postoji osnovana sumnja da je određeno lice učinilo krivično delo, a ne postoje razlozi za određivanje obaveznog pritvora, radi nesmetanog vođenja postupka pritvor se protiv tog lica može odrediti:

- ako se krije ili se ne može utvrditi njegova istovetnost, ili postoji opasnost od bekstva,
- ako postoje okolnosti koje ukazuju da će uništiti, sakriti, izmeniti ili falsifikovati dokaze ili tragove krivičnog dela, ili ako postoje okolnosti koje ukazuju da će ometati postupak uticanjem na svedoke, saučesnike ili prikrivače,
- ako postoje osobite okolnosti koje ukazuju da će ponoviti krivično delo, dovršiti pokušano krivično delo ili učiniti delo kojim pretil,
- ako uredno pozvani optuženi očigledno izbegava da dođe na glavni pretres.

Pritvor se određuje rešenjem.

Na osnovu rešenja istražnog sudije okrivljeni se može zadržati u pritvoru najduže mesec dana od dana lišenja slobode.

Na osnovu rešenja vanpretresnog veća pritvor se može produžiti najviše za još dva meseca.

Rešenjem veća Vrhovnog suda Srbije, ako se postupak vodi za delo za koje se može izreći kazna zatvora preko pet godina ili teža kazna, pritvor se može produžiti za još tri meseca.

Ako se po proteku navedenih rokova (ukupno šest meseci) ne podigne optužnica, okrivljeni će se pustiti na slobodu.

Okrivljeni ima pravo žalbe protiv rešenja o određivanju pritvora koje donosi istražni sudija i »vanpretresno veće«.

Organ koji odlučuje o žalbi dužan je da u roku od 48 sati donese odluku po žalbi.

Žalba ne zadržava izvršenje rešenja.

Posle predaje optužnice sudu pritvor može trajati najduže dve godine, a ako za to vreme ne bude izrečena prvostepena presuda pritvor će se ukinuti i optuženi pustiti na slobodu.

Posle izricanja prvostepene presude pritvor može trajati još najduže godinu dana, a ako za to vreme ne bude izrečena drugostepena presuda kojom se prvostepena presuda preinačuje ili potvrđuje, pritvor će biti ukinut i optuženi pušten na slobodu.

Ako u roku od godinu dana bude izrečena drugostepena presuda kojom se prvostepena presuda ukida, pritvor može trajati najduže još godinu dana od izricanja odluke drugostepenog suda.

B. POZIVANJE

Osnovna mera radi obezbeđenja prisustva okrivljenog u postupku jeste pozivanje.

Kad se okrivljeni prvi put poziva, poučiće se u pozivu o pravu da uzme branioca.

Okrivljeni je dužan da obavesti sud o promeni adrese prebivališta ili boravišta, kao i o nameri da promeni adresu.

C. DOVOĐENJE

Naredbu da se okrivljeni dovede može izdati sud ako je doneto rešenje o određivanju pritvora ili ako uredno pozvani okrivljeni ne dođe, a svoj izostanak ne opravda, ili ako se uredno dostavljanje nije moglo izvršiti, a očigledno je da okrivljeni izbegava prijem poziva.

D. ZABRANA NAPUŠTANJA BORAVIŠTA

Ako postoje okolnosti koje ukazuju da bi okrivljeni mogao pobeći, sakriti se, otići u nepoznato mesto ili u inostranstvo, sud mu može zabraniti da bez odobrenja napusti mesto boravišta, a uz ovu meru može mu zabraniti posećivanje određenih mesta ili sastajanje sa određenim licima, ili mu naložiti da se povremeno javlja državnom organu ili mu oduzeti putnu ispravu (pasoš) ili vozačku dozvolu.

Sud može odrediti da se okrivljenom vrati putna isprava ukoliko ovaj ima neodložnu potrebu da putuje u inostranstvo, ukoliko obeća da će se na svaki poziv suda odazvati ili položi jemstvo.

Ako okrivljeni prekrši zabranu može mu biti određen pritvor.

E. JEMSTVO

Okrivljeni koji treba da bude stavljen u pritvor i okrivljeni koji je već stavljen u pritvor samo zbog bojazni da će pobeći ili ako izbegava da dođe na pretres, može se ostaviti na slobodi, odnosno može se pustiti na slobodu ako on lično ili ko drugi za njega pruži jemstvo da do kraja krivičnog postupka neće pobeći, a sam okrivljeni obeća daće neže kriti i da bez odobrenja neće napustiti svoje boravište.

Jemstvo uvek glasi na novčani iznos (a polaže se novac, dragocenosti, hartije od vrednosti ili se ustanovljava hipoteka na nepokretnoj imovini) koji se određuje s obzirom na težinu krivičnog dela, lične i porodične prilike okrivljenog i imovno stanje lica koje daje jemstvo.

Ako okrivljeni pobegne, vrednost data kao jemstvo pripašće pravosudnom budžetu.

7. OPTUŽNI AKTI

Jedno od najvažnijih načela (opštih pravnih pravila) krivičnog postupka jeste načelo *akuzatornosti*, koje kao pretpostavku za vođenje krivičnog postupka (u fazi glavnog pretresa) zahteva postojanje optužnog akta ovlašćenog tužioca.

Zakonikom o krivičnom postupku predviđeni su sledeći optužni akti:

- A. OPTUŽNICA,**
- B. OPTUŽNI PREDLOG i**
- C. PRIVATNA TUŽBA**

A. OPTUŽNICA

Zakonik o krivičnom postupku poznaje sledeću podelu optužnica (optuženja):

- a. OPTUŽNICA koja se podnosi nakon sprovedene istrage,**

b. NEPOSREDNA OPTUŽNICA i
c. OPTUŽENJE NA GLAVNOM PRETRESU.

a. OPTUŽNICA koja se podnosi nakon sprovedene

istrage

Nakon što je istražni sudija završio istragu dostaviće sve spise državnom tužiocu kako bi ovaj odlučio da li ima mesta optuženju okrivljenog.

Državni tužilac može od istražnog sudije zahtevati dopunu istrage ili podići optužnicu.

Ako državni tužilac odluči da podigne optužnicu, to znači da kod njega postoji uverenje na nivou izvesnosti da je okrivljeni svojim ponašanjem u kritičnoj prilici ostvario sve elemente bića krivičnog dela koje mu je stavljeno na teret, odnosno da je izvršio krivično delo za koje se tereti.

Stepen verovatnoće je, dakle, u ovoj fazi postupka na nivou izvesnosti (za razliku od pretkrivičnog postupka gde se postupalo na osnovu indicija - osnova sumnje, odnosno prethodnog postupka gde se postupalo na temelju osnovane sumnje).

Na ovom mestu, dakle, govorimo o optužnici koja se podiže nakon sprovedene istrage, dok ćemo o optužnici koja se podiže bez sprovođenja istrage (**neposredna optužnica**) govoriti nešto kasnije.

Optužnica je, zapravo, akt javnog tužioca ili oštećenog kao tužioca (vidi izlaganje o strankama u postupku) sačinjen u zakonom propisanoj formi u kome se zahteva sprovođenje glavnog pretresa protiv lica koje je učinilo kakvo krivično delo, sa zahtevom da to lice bude oglašeno krivim i zahtevom da bude kažnjeno po zakonu.

Optužnica se dostavlja nadležnom sudu u dovoljnom broju primeraka za sud i okrivljenog (okrivljene) i njegovog branioca (branioce).

Odmah po prijemu optužnice **predsednik postupajućeg veća** (organ o kojem će kasnije biti više reči) ispitaće formalnu valjanost optužnice, pa će je, shodno rezultatima ispitivanja, vratiti tužiocu radi uređenja ili će je dostaviti okrivljenom.

Okrivljeni ima pravo da podnese **prigovor protiv optužnice** (kao pravno sredstvo kojim se okrivljeni suprotstavlja ovlašćenom tužiocu u fazi optuženja) u roku od osam dana od dana dostavljanja.

O blagovremenom prigovoru odlučuje vanraspravno veće iz člana 24. stav 6. ZKP.

Veće može odbiti prigovor kao neosnovan ili odlučiti da nema mesta optužbi i obustaviti krivični postupak ako :

-ustanovi da delo koje je predmet optužbe nije krivično delo,

-nema krivične odgovornosti niti uslova za izricanje mere bezbednosti,

-nema zahteva ovlašćenog tužioca ili odobrenja nadležnog organa za krivično gonjenje, ili

-nema dokaza da je okrivljeni učinio delo koje mu se stavlja na teret.

Optužnica stupa na pravnu snagu kad je prigovor odbijen, a ako prigovor nije podnet ili je odbačen - danom kada se veće, razmatrajući optužnicu, složilo sa optužnicom, a ako takvog zahteva nije bilo - danom kad je predsednik veća odredio glavni pretres.

b. NEPOSREDNA OPTUŽNICA

Državni tužilac može podići optužnicu bez sprovođenja istrage (neposredna optužnica) ukoliko se radi o krivičnom delu za koje je zaprećena kazna do pet godina zatvora i ukoliko prikupljeni podaci koji se odnose na krivično delo i učinioca pružaju dovoljno osnova za optuženje.

Državni tužilac, ali samo uz saglasnost istražnog sudije, može podići optužnicu bez sprovođenja istrage za krivična dela za koja je zaprećena kazna preko pet godina zatvora.

c. OPTUŽENJE NA GLAVNOM PRETRESU

Ako optuženi u toku glavnog pretresa u zasedanju učini krivično delo ili ako se u toku glavnog pretresa otkrije neko ranije učinjeno krivično delo optuženog, veće će po optužbi ovlašćenog tužioca, koja može biti i usmeno iznesena, proširiti glavni pretres i na to delo ili odlučiti da se za to delo posebno sudi.

Protiv te optužbe nije dozvoljen prigovor.

Ovo je izuzetan način optuženja koji je uveden, pre svega, radi ekonomičnosti postupka.

B. OPTUŽNI PREDLOG

Optužni predlog je optužni akt kojim se pokreće postupak za krivična dela za koja je, kao glavna, predviđena novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine (skraćeni postupak).

Optužni predlog mogu podneti državni tužilac ili oštećeni kao tužilac.

C. PRIVATNA TUŽBA

Privatna tužba je optužni akt koji se podnosi za krivična dela za koja je zakonom izričito predviđeno da se gone po privatnoj tužbi (lakša krivična dela, zaprećena novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine, uglavnom).

Prigovor protiv optužnog predloga i privatne tužbe nije dozvoljen, ali ove optužne akte proverava predsednik postupajućeg krivičnog veća.

8. GLAVNI PRETRES

Glavni pretres je onaj deo krivičnog postupka pred prvostepenim sudom u kojem se neposredno, usmeno i javno, uz puno učešće stranaka raspravlja o procesnom materijalu potrebnom za donošenje presude.

Glavnim pretresom rukovodi predsednik veća ili sudija pojedinac (u skraćenom postupku).

Na glavnom pretresu se izvode dokazi radi utvrđivanja pravno relevantnih činjenica na osnovu kojih sud odlučuje o postojanju dela, odgovornosti učinioca dela i krivičnoj sankciji.

Predsednik veća na glavnom pretresu ispituje okrivljenog, saslušava svedoke i veštake, donosi rešenje o izvođenju drugih dokaza, daje reč strankama, braniocu i oštećenom, stara se o održavanju reda u sudnici, odlučuje učestvuje u donošenju presude i istu izriče.

9. JAVNOST KRIVIČNOG POSTUPKA

Zakonikom o krivičnom postupku predviđeno je da je glavni pretres javan.

Glavnom pretresu mogu prisustvovati samo punoletna lica.

Zakonikom o krivičnom postupku, dakle, nije predviđeno da prethodnom i pretkrivičnom postupku može prisustvovati javnost.

Sud, međutim, može isključiti javnost za ceo pretres ili jedan njegov deo ako je to potrebno radi čuvanja tajne, čuvanja javnog reda, zaštite morala, zaštite interesa maloletnika ili zaštite ličnog ili porodičnog života okrivljenog ili oštećenog.

Sve dok javnost ne bude isključena, glavnom pretresu mogu prisustvovati i novinari, ali se za pravljenje audio-vizuelnih zapisa iz sudnice mora pribaviti odobrenje predsednika suda.

Obaveštenja za štampu o radu suda daje predsednik ili sudija koga ovlasti.

Obaveštenja u vezi sa pojedinim predmetima, uz saglasnost predsednika, daje sudija koji po predmetu postupa.

U obaveštenju podaci moraju biti tačni.

Ne saopstavaju se oni podaci koji predstavljaju službenu tajnu.

Predsednik, sudije i drugi radnici u sudu dužni su da obezbede potrebne uslove za javnost rada suda u granicama i na način određen zakonom.

Radi toga treba, pored ostalog, da se suđenja za koja postoji veći interes, održavaju u prostorijama koje mogu da prime veći broj lica, kao i da se vreme, mesto i predmet suđenja svakodnevno objavljuje na oglasnoj tabli pred prostorijom u kojoj se obavljaju suđenja.

10. PRESUDA

U prvostepenom postupku presudom se odlučuje o predmetu optužbe nakon završenog glavnog pretresa.

Prvostepena presuda može biti:

- A. ODBIJAJUĆA,**
- B. OSLOBAĐAJUĆA I**
- C. OSUĐUJUĆA**

A. ODBIJAJUĆA PRESUDA

Presudu kojom se optužba odbija sud će izreći:

1) ako je tužilac od započinjanja do završetka glavnog pretresa odustao od optužbe ili je oštećeni odustao od predloga za gonjenje,

2) ako je optuženi za isto delo već pravosnažno osuđen, oslobođen od optužbe, ili je optužba protiv njega pravosnažno odbijena ili je postupak protiv njega pravosnažno obustavljen,

3) ako je optuženi aktom amnestije ili pomilovanja oslobođen od gonjenja ili se krivično gonjenje ne može preduzeti zbog zastarelosti.

B. OSLOBAĐAJUĆA PRESUDA

Presudu kojom se okrivljeni oslobađa od optužbe sud će izreći:

-ako delo za koje se optužuje po zakonu nije krivično delo,

optužuje.

-ako ima okolnosti koje isključuju krivičnu odgovornost,
-ako nije dokazano da je optuženi učinio delo za koje se

C. OSUĐUJUĆA PRESUDA

Presudu kojom se okrivljeni oglašava krivim sud će izreći kad utvrdi da je okrivljeni učinio krivično delo koje mu se stavlja na teret i da mu treba izreći uslovnu osudu ili kaznu ili ga oglasiti krivim, a osloboditi ga od kazne.

11. PRAVNI LEKOVI U KRIVIČNOM POSTUPKU

Pravni lekovi se uobičajeno dele na:

- A. REDOVNE PRAVNE LEKOVE I**
- B. VANREDNE PRAVNE LEKOVE.**

A. REDOVNI PRAVNI LEK

U gotovo svim procesnim postupcima domaćeg zakonodavstva redovni pravni lek protiv prvostepenih odluka sudova jeste **ŽALBA**.

a. ŽALBA PROTIV PRVOSTEPENE PRESUDE

Žalba je redovni pravni lek protiv presude (ili rešenja) koja se donosi u prvostepenom krivičnom postupku.

Izuzetno, Zakonik o krivičnom postupku predviđa i ŽALBU PROTIV DRUGOSTEPENE PRESUDE, KAO I ŽALBU SAVEZNOM SUDU, pa ćemo o ovim institutima govoriti kasnije.

Žalbom se zahteva da se prvostepena presuda ili rešenje preinači ili ukine.

Žalba ima suspenzivno dejstvo, odnosno odlaže izvršenje pobijane odluke.

Žalba ima i devolutivno dejstvo, odnosno izjavljivanjem žalbe uspostavlja se nadležnost drugog suda za odlučivanje.

Rok za izjavljivanje žalbe protiv presude donete u redovnom postupku iznosi petnaest dana.

Rok za izjavljivanje žalbe protiv presude donete u skraćenom postupku iznosi osam dana.

Presuda se može pobijati:

- 1) zbog bitne povrede odredaba krivičnog postupka,
- 2) zbog povrede krivičnog zakona,
- 3) zbog pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja i
- 4) zbog odluke o krivičnim sankcijama, oduzimanju imovinske

koristi, troškovima krivičnog postupka, imovinsko pravnim zahtevima, kao i zbog odluke o objavljivanju presude putem sredstava javnog obaveštavanja.

b. ODLUČIVANJE DRUGOSTEPENOG SUDA PO ŽALBI

Odlučujući po žalbi drugostepeni sud može (u sednici veća ili na osnovu održanog pretresa):

- 1) **odbaciti žalbu** kao neblagovremenu ili nedozvoljenu,
- 2) **odbiti žalbu** kao neosnovanu i **potvrditi prvostepenu presudu,**
- 3) **ukinuti** prvostepenu presudu i predmet vratiti prvostepenom sudu na ponovni postupak ili
- 4) **preinačiti** prvostepenu presudu.

Pravni lek izjavljen u korist okrivljenog ne sme za njega prouzrokovati nepovoljniju sudsku odluku, odnosno drugostepeni sud ne može, ako je samo okrivljeni izjavio žalbu, izreći strožu sankciju po vrsti ili strožu meru već izrečene sankcije.

b. ŽALBA NA PRESUDU DRUGOSTEPENOG SUDA

Protiv presude drugostepenog suda dozvoljena je žalba sudu koji odlučuje u trećem stepenu (Vrhovni sud Srbije) samo u sledećim slučajevima:

- 1) ako je drugostepeni sud izrekao kaznu zatvora od dvadeset godina ili težu kaznu, ili ako je potvrdio prvostepenu presudu kojom je izrečena takva kazna,
- 2) ako je drugostepeni sud na osnovu održanog pretresa utvrdio činjenično stanje drugačije nego prvostepeni sud i na tako utvrđenom činjeničnom stanju zasnovao svoju presudu,
- 3) ako je drugostepeni sud preinačio presudu prvostepenog suda kojim je okrivljeni oslobođen od optužbe i izrekao presudu kojom se optuženi oglašava krivim.

Pravila odlučivanja ista su kao i u drugostepenom postupku.

c. ŽALBA SAVEZNOM SUDU

Protiv presude republičkog vrhovnog suda ili Vrhovnog vojnog suda kojom je izrečena kazna zatvora od dvadeset godina ili teža kazna, ili kojom je potvrđena presuda kojom je izrečena takva presuda, dozvoljena je žalba Saveznom sudu.

U postupku pred Saveznim sudom primenjuju se pravila koja važe u postupku u drugom stepenu.

B. VANREDNI PRAVNI LEKOVI

Vanredni pravni lekovi su pravna sredstva koja se koriste protiv pravosnažnih sudskih odluka, odnosno onih odluka koje se više ne mogu napadati redovnim pravnim sredstvom.

ZKP predviđa sledeće vanredne pravne lekove:

- a. **Ponavljjanje krivičnog postupka,**
- b. **vanredno ublažavanje kazne**
- c. **zahtev za zaštitu zakonitosti i**
- d. **zahtev za ispitivanje zakonitosti pravosnažne presude.**

a. PONAVLJANJE KRIVIČNOG POSTUPKA

Ovaj institut krivičnog procesnog prava predviđa mogućnost ponavljanja krivičnog postupka koji je pravosnažno okončan u slučajevima (najčešćim u praksi) kada se takva odluka zasniva na lažnoj ispravi, lažnom iskazu svedoka, veštaka ili tumača i u slučaju kada se pojave nove činjenice koje ukazuju na potrebu donošenja drugačije presude.

Pravosnažna presuda može biti preinačena i bez ponavljanja postupka ukoliko su prilikom donošenja nižestepenih odluka povređene odredbe o odmeravanju jedinstvene kazne za krivična dela u sticaju.

O zahtevu za ponavljanje postupka odlučuje »vanpretno veće« suda koji je odlučivao u prvom stepenu.

b. VANREDNO UBLAŽAVANJE KAZNE

Ublažavanje pravosnažno izrečene kazne koja nije izvršena, odnosno izdržana, dozvoljeno je kad se po pravosnažnosti presude pojave okolnosti kojih nije bilo kad se izričala presuda ili sud za njih nije znao iako su postojale, a one bi očigledno dovele do blaže osude.

O kojim se to okolnostima radi, faktičko je pitanje koje se rešava u svakom konkretnom slučaju (najčešće rođenje deteta, smrt lica koje je bilo jedini hranilac porodice okrivljenog, trajna bolest itd.)

Zahtev se podnosi sudu koji je sudio u prvom stepenu, a o zahtevu odlučuje Vrhovni sud Srbije ili Savezni sud.

c. ZAHTEV ZA ZAŠTITU ZAKONITOSTI

Zahtev za zaštitu zakonitosti je vanredno pravno sredstvo rezervisano za republičkog javnog tužioca, odnosno Saveznog državnog tužioca, odnosno Vrhovnog vojnog tužioca, kojim se oni, kao državni organi ovlašćeni za staranje o zakonitosti, mogu služiti radi ispravljanja pravnih grešaka u pravosnažnim odlukama ili za ukazivanje na povrede propisa, bilo materijalnih, bilo procesnih, učinjenih u postupku.

Zahtev, dakle, podnosi ovlašćeni državni tužilac, ili Vrhovni vojni tužilac, samoinicijativno ili po inicijativi stranaka, Vrhovnom sudu Srbije, Vrhovnom vojnom sudu ili Saveznom sudu.

d. ZAHTEV ZA ISPITIVANJE ZAKONITOSTI PRAVOSNAŽNE PRESUDE

Okrivljeni koji je pravosnažno osuđen na безусловnu kaznu zatvora ili maloletničkog zatvora može podneti zahtev za ispitivanje zakonitosti pravosnažne presude zbog povrede zakona učinjene na njegovu štetu.

Posredi je vanredno pravno sredstvo koje je slično zahtevu za zaštitu zakonitosti, ali je rezervisano samo u korist okrivljenog.

Zahtev se podnosi sudu koji je sudio u prvom stepenu, a o zahtevu odlučuje Vrhovni sud Srbije ili Savezni sud.

12. ZATVOR I OSTALE KRIVIČNE SANKCIJE

Iako materija krivičnih sankcija ne spada u oblast procesnog, već materijalnog prava, ipak ćemo, radi preglednosti i koherentnosti ovog izlaganja, na ovom mestu dati prikaz korpusa krivičnih sankcija predviđenih domaćim zakonodavstvom.

Krivične sankcije su prinudne mere države koje se primenjuju prema učiniocima krivičnih dela.

Krivične sankcije se dele na:

1. **KAZNE,**
2. **USLOVNU OSUDU,**
3. **SUDSKU OPOMENU,**
4. **MERE BEZBEDNOSTI I**
5. **VASPITNE MERE.**

1. **KAZNE**

Kazne su krivične sankcije čijim se izvršenjem učiniocu krivičnog dela prinudno oduzimaju ili ograničavaju određene slobode i prava.

Ukidanjem smrtno kazne u republičkom krivičnom zakonodavstvu (u saveznom zakonodavstvu smrtna kazna je ranije ukinuta), kao kazne postoje:

- A. **ZATVOR i**
- B. **NOVČANA KAZNA.**

A. **ZATVOR**

Zatvor je vremenska kazna lišenja slobode koja po našem zakonu ne može biti kraća od trideset dana, niti duža od petnaest godina, izuzev za najteža dela ili najteže oblike krivičnih dela, kada se može izreći i kazna od četrdeset godina zatvora.

Kod propisivanja kazne zatvora za određeno delo redovno se određuje donja i gornja granica za to delo (posebni minimum i posebni maksimum), a ako takve granice nisu određene, primenjuje se opšti minimum od petnaest dana i opšti maksimum od petnaest godina.

Kazna zatvora od četrdeset (godina ima svojstvo samostalne kazne, jer ne predstavlja povišenje zakonskog maksimuma kazne zatvora koji je određen na petnaest godina, tako da ne dolazi u obzir izricanje kazne zatvora čije bi trajanje bilo duže od petnaest, a manje od četrdeset godina.

B. **NOVČANA KAZNA**

Novčana kazna je imovinska kazna koja se sastoji u obavezi učinioca krivičnog dela da u korist države plati određeni novčani iznos.

Najmanja i najveća mera novčane kazne određena je zakonom, pa tako novčana kazna ne može biti manja od 1000 niti veća od 200.000 dinara, a za krivična dela učinjena iz koristoljublja veća od 800.000 dinara.

Bitna specifičnost novčane kazne je mogućnost njenog pretvaranja u kaznu zatvora ukoliko okrivljeni dobrovoljno ne plati kaznu, a ista se ne može naplatiti ni prinudnim putem.

U tom slučaju novčana kazna se zamenjuje kaznom zatvora, i to jednim danom zatvora za svakih započetih dve stotine dinara (dve hiljade dinara = 10 dana zatvora).

2. **USLOVNA OSUDA**

Uslovna osuda je samostalna krivična sankcija koja se izriče učiniocu za manje društveno opasna dela kad nije nužno da se primenom kazne preduzima

krivičnopravna zaštita i kad se može očekivati da će upozorenje uz pretnju kaznom dovoljno uticati na učinioca da više ne vrši krivična dela.

Uslovnom osudom sud učiniocu krivičnog dela utvrđuje kaznu i istovremeno određuje da se ona neće izvršiti ako osuđeni za vreme koje odredi sud, a koje ne može biti kraće od jedne niti duže od pet godina, ne učini novo krivično delo.

Uslovna osuda se može izreći samo ako je učiniocu utvrđena kazna zatvora do dve godine ili novčana kazna.

Bitna je, dakle, utvrđena kazna, a ne ona koja je zakonom propisana za to delo.

Uslovna osuda se može opozvati zbog izvršenja novog krivičnog dela, zbog ranije učinjenog krivičnog dela i zbog neispunjenja određenih obaveza.

Ako sud opozove uslovnu osudu zbog novog krivičnog dela ili zbog ranije učinjenog krivičnog dela, izreći će učiniocu jedinstvenu kaznu po pravilima za odmeravanje jedinstvene kazne u sticaju.

3. SUDSKA OPOMENA

Sudska opomena je samostalna krivična sankcija, vaspitnog karaktera, koja se izriče za manje društveno opasna dela kad se može očekivati da će samo upozorenje dovoljno uticati na učinioca da više ne vrši krivična dela.

Sudska opomena se može izreći za krivična dela za koja je propisan zatvor do jedne godine ili novčana kazna, a za određena dela (kleveta, iznošenje ličnih i porodičnih prilika) i kada je propisana kazna do tri godine.

Sudska opomena se izriče rešenjem koje se objavljuje odmah po završetku glavnog pretresa.

Uz sudsku opomenu može se odlučiti o merama bezbednosti, imovinsko-pravnim zahtevima i troškovima postupka.

Na sva ostala pitanja vezana za izricanje sudske opomene primenjuju se opšta pravila ZKP.

4. MERE BEZBEDNOSTI

Posebna je vrsta sankcija usmerena na otklanjanje potencijalno opasnih situacija koje proističu iz ličnosti učinioca ili iz nekih stvarnih okolnosti, odnosno na otklanjanje stanja ili uslova koji mogu biti od uticaja da učinilac ubuduće vrši krivična dela.

Učiniocima krivičnih dela mogu se izreći sledeće mere bezbednosti:

- 1) obavezno psihijatrijsko lečenje i čuvanje u zdravstvenoj ustanovi,
- 2) obavezno psihijatrijsko lečenje na slobodi,
- 3) obavezno lečenje alkoholičara i narkomana,
- 4) zabrana vršenja poziva, delatnosti ili dužnost,
- 5) zabrana upravljanja motornim vozilom,
- 6) oduzimanje predmeta,
- 7) proterivanje stranca iz zemlje.

Mere obaveznog psihijatrijskog lečenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi i obaveznog psihijatrijskog lečenja na slobodi izriču se kao samostalna sankcija učiniocima krivičnih dela učinjenih u stanju neuračunljivosti ili bitno smanjene uračunljivosti, dok se ostale mere bezbednosti izriču uz kaznu, uslovnu osudu ili sudsku opomenu, pa čak i kada je učinilac oslobođen od kazne.

5. VASPITNE MERE

Vaspitne mere su vrsta sankcija koje se izriču maloletnim učiniocima krivičnih dela, kao i, u određenim slučajevima, mlađim punoletnim licima (do 21 godine života).

Prema maloletniku koji u vreme izvršenja krivičnog dela nije navršio četrnaest godina (dete) ne mogu se primenjivati krivične sankcije.

Maloletniku koji je u vreme izvršenja krivičnog dela navršio četrnaest - a nije navršio šesnaest godina (mlađi maloletnik) - mogu se izreći samo vaspitne mere.

Maloletniku koji je u vreme izvršenja krivičnog dela navršio šesnaest - a nije navršio osamnaest godina (stariji maloletnik) - mogu se izreći vaspitne mere pod uslovima predviđenim ovim zakonom, a izuzetno mu se može izreći maloletnički zatvor.

Vrste vaspitnih mera jesu:

- **disciplinske,**
- **pojačanog nadzora i**
- **zavodske.**

Disciplinske mere izriču se prema maloletniku prema kome nije potrebno preduzeti trajnije mere vaspitavanja, a naročito ako je učinio krivično delo iz nepromišljenosti ili lakomisenosti.

Disciplinske mere su: **ukor i upućivanje u disciplinski centar za maloletnike.**

Mere pojačanog nadzora izriču se prema maloletniku prema kome treba preduzeti trajnije mere vaspitavanja, prevaspitavanja ili lečenja uz odgovarajući nadzor, a nije potrebno njegovo potpuno odvajanje iz dosadašnje sredine.

Mere pojačanog nadzora su: **pojačani nadzor roditelja ili staraoca, pojačani nadzor u drugoj porodici ili pojačani nadzor organa starateljstva.**

Zavodske mere izriču se prema maloletniku prema kome treba preduzeti trajnije mere vaspitavanja, prevaspitavanja ili lečenja i njegovo potpuno odvajanje iz dosadašnje sredine. Ove mere ne mogu da traju duže od **pet** godina.

Zavodske mere su: **upućivanje u vaspitnu ustanovu, upućivanje u vaspitno popravni dom i upućivanje u specijalnu ustanovu.**

MALOLETNIČKI ZATVOR

Kaznom maloletničkog zatvora može se kazniti samo krivično odgovoran stariji maloletnik koji je učinio krivično delo za koje je zakonom propisana kazna teža od pet godina zatvora, a zbog teških posledica dela i visokog stepena krivične odgovornosti ne bi bilo opravdano izreći vaspitnu meru.

Maloletnički zatvor ne može biti kraći od jedne ni duži od deset godina, a izriče se na pune godine ili na pola godine.

IZRICANJE VASPITNIH MERA MLAĐIM PUNOLETNIM LICIMA

Učiniocu koji je kao punoletan izvršio krivično delo, a u vreme suđenja nije navršio dvadeset jednu godinu, sud može izreći odgovarajuću meru pojačanog nadzora ili zavodsku meru ako se, s obzirom na njegovu ličnost i okolnost pod kojima je delo učinjeno, može očekivati da će se i vaspitnom merom postići svrha koja bi se ostvarila izricanjem kazne.

Mlađem punoletnom licu kome je izrečena vaspitna mera sud može, pod uslovima predviđenim ovim zakonom, izreći sve mere bezbednosti, osim zabrane vršenja poziva, delatnosti ili dužnosti.

Izrečena vaspitna mera može trajati najviše do navršene 23. godine učinioca.

13. ABOLICIJA (POMILOVANJE I AMNESTIJA)

U krivičnopravnom smislu **abolicija** (abolitio, lat. - oslobođenje) obuhvata dva instituta, i to:

- 1. POMILOVANJE i**
- 2. AMNESTIJU**

1. POMILOVANJE

Pomilovanjem se poimenično određenom licu daje oslobođenje od gonjenja ili potpuno ili delimično oslobođenje od izvršenja kazne, zamenjuje se izrečena kazna blažom kaznom ili uslovnom osudom, ili se određuje brisanje osude, ili se ukida, odnosno određuje kraće trajanje određene pravne posledice osude ili mere bezbednosti.

Pomilovanjem može da se odredi ukidanje ili kraće trajanje ovih mera bezbednosti: zabrane vršenja poziva, delatnosti ili dužnosti, zabrane upravljanja motornim vozilom učiniocima koji su vozači po zanimanju ili proterivanja stranca iz zemlje.

Pomilovanje se, dakle, odnosi isključivo na pojedinca.

Odluku o pomilovanju donosi predsednik savezne države (za krivična dela predviđena saveznim zakonom), odnosno predsednik republike, naravno, za krivična dela predviđena republičkim zakonom.

2. AMNESTIJA

Licima koja su obuhvaćena aktom amnestije daje se oslobođenje od gonjenja ili potpuno ili delimično oslobođenje od izvršenja kazne, zamenjuje se izrečena kazna blažom kaznom, određuje se brisanje osude ili se ukida određena pravna posledica osude.

Amnestija, dakle, za razliku od pomilovanja, obuhvata poimenično neodređen broj lica.

Akt amnestije spada u nadležnost zakonodavne vlasti, tako da će amnestiju za krivična dela predviđena saveznim zakonom proglasiti Savezna skupština, a za krivična dela predviđena republičkim zakonom republička skupština.

14. SKRAĆENI POSTUPAK I POSTUPAK PREMA MALOLETNICIMA

A. SKRAĆENI POSTUPAK, kao što je dosad više puta isticano, sprovodi se za najlakša krivična dela za koja je, kao glavna, predviđena novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Postupak se pokreće optužnim predlogom državnog tužioca ili oštećenog kao tužioca.

Protiv optužnog predloga nije dozvoljen prigovor.

U skraćenom postupku **ne sprovodi se istraga**, ali je moguće da državni tužilac naloži sprovođenje određenih istražnih radnji.

Glavni pretres u skraćenom postupku može se držati u odsustvu državnog tužioca, kada pravo zastupanja optužnog predloga stiče oštećeni.

Presuda se donosi i odmah objavljuje, a rok za žalbu protiv presude donete u skraćenom postupku iznosi osam dana.

B. POSTUPAK PREMA MALOLETNICIMA

Prema licima koja su izvršila krivično delo kao maloletnici, a u vreme pokretanja postupka, odnosno suđenja, nisu navršila dvadeset jednu godinu i prema mlađim punoletnim licima (od navršene 18. do navršene 21. godine), ako im se može izreći neka vaspitna mera, sprovodi se postupak koji se po svojim karakteristikama veoma razlikuje od krivičnog postupka prema punoletnim licima.

Postupak se pokreće samo po zahtevu državnog tužioca.

Umesto istrage, u postupku prema maloletniku provodi se pripremni postupak.

Maloletniku se ne može suditi u odsustvu.

Branilac maloletnika može da bude samo advokat.

Organ starateljstva ima značajnu ulogu u ovom postupku budući da je ovlašćen da se na zahtev državnog tužioca izjasni o celishodnosti vođenja krivičnog postupka.

U praksi se retko dešava da se postupak prema maloletniku vodi ukoiko organ starateljstva smatra da je to necelishodno.

Postupak prema maloletniku vode sudija za maloletnike i veće za maloletnike čiji se članovi biraju, pre svega, iz redova pedagoga, profesora, vaspitača i drugih lica koja imaju iskustva u vaspitavanju maloletnika.

Na glavnom pretresu obavezno se isključuje javnost, a obaveštavanje javnosti o toku postupka mora se posebno odobriti, uz zabranu objavljivanja punog imena maloletnika.

Za presudu koja se izriče maloletniku važi sve ono što je predviđeno za presudu u redovnom postupku.

U žalbenom postupku, takođe, primenjuju se opšta pravila ZKP.

15. IZVRŠENJE KAZNI I USLOVNI OTPUST

1. IZVRŠENJE KAZNI

Izvršenju sankcije pristupa se kad postane pravosnažna odluka kojom je sankcija izrečena i kad za izvršenje sankcije nema zakonskih smetnji.

Uprava za izvršenje zavodskih sankcija je organ koji organizuje, sprovodi i nadzire izvršenje kazne zatvora, maloletničkog zatvora, mera bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi i obaveznog lečenja alkoholicara i narkomana, kao i vaspitne mere upućivanja u vaspitno-popravni dom.

Za upućivanje osuđenog na izdržavanje kazne zatvora nadležan je opštinski sud prema prebivalištu, odnosno boravištu osuđenog u vreme kada je odluka kojom je kazna izrečena postala pravosnažna.

Nadležni sud pismeno nalaže osuđenom da se određenog dana javi na izdržavanje kazne zatvora.

Iz opravdanih razloga izvršenje kazne zatvora može se odložiti.

Na molbu osuđenog ili predlog upravnika zavoda, direktor Uprave može odobriti prekid izvršenja kazne zatvora ako nastanu razlozi zbog kojih bi se njeno izvršenje moglo odložiti.

Upravnik zavoda može osuđenog koji je izdržao najmanje četiri petine kazne zatvora uslovno otpustiti najranije tri meseca pre isteka kazne, ako se osuđeni primerno vlada i zalaže na radu.

2. USLOVNI OTPUST

Pod uslovnim otpustom podrazumeva se otpuštanje sa izdržavanja kazne lica osuđenog na kaznu zatvora pre isteka vremena na koje je osuđeno, pod uslovom da do isteka tog vremena ne učini novo krivično delo.

Uslovni otpust može se dozvoliti osuđeniku koji je izdržao polovinu kazne, izuzetno jednu trećinu, a koji se u toku izdržavanja kazne tako popravio da se sa osnovom može očekivati da će se na slobodi dobro vladati i da neće vršiti krivična dela.

Uslovni otpust se obavezno opoziva ukoiko osuđeni na slobodi učini krivično delo za koje mu je izrečena kazna zatvora preko jedne godine, a može se opozvati ako učini jedno ili više dela za koje mu je izrečena kazna zatvora manja od jedne godine.

PREKRŠAJNI POSTUPAK

PREKRŠAJNI POSTUPAK (prema Zakonu o prekršajima kojima se povređuju savezni propisi i Zakonu o prekršajima Republike Srbije) je postupak u kojem se na osnovu zakonom utvrđenih opštih uslova odgovornosti i na osnovu sistema sankcija propisanog opštim aktima utvrđuje odgovornost i kažnjavaju učinioci **prekršaja**.

Prekršaji su povrede javnog poretka utvrđene zakonom ili drugim propisima za koje su propisane prekršajne kazne i zaštitne mere.

Zakon o prekršajima kojima se povređuju savezni propisi jeste savezni propis po kojem prekršajni postupak vode u prvom stepenu savezni organi uprave, a u drugom Savezno veće za prekršaje, a primenjuje se isključivo za devizne, spoljnotrgovinske, carinske i prekršaje iz oblasti bezbednosti vazdušne plovidbe.

Republički zakon o prekršajima primenjivaće se u drugim oblastima.

Izlaganje je podeljeno na sledeće oblasti:

1. **ORGANI PREKRŠAJNOG POSTUPKA,**
2. **STRANKE U PREKRŠAJNOM POSTUPKU,**
3. **POKRETANJE I TOK PREKRŠAJNOG POSTUPKA,**
4. **REŠENJE O PREKRŠAJU,**
5. **PRAVNI LEKOVI U PREKRŠAJNOM POSTUPKU,**
6. **PREKRŠAJNE SANKCIJE.**

1. ORGANI PREKRŠAJNOG POSTUPKA

Organi za vođenje prekršajnog postupka su:

- **opštinske sudije za prekršaje** (u prvom stepenu) i
- **veća za prekršaje** (u drugom stepenu).

Opštinski organi za prekršaje organizuju se za teritoriju jedne ili više opština, dok je odlukom Vlade Srbije organizovano jedanaest durgostepenih veća za prekršaje.

Veće za prekršaje odlučuje u tročlanom sastavu.

Mesna nadležnost organa za prekršaje određuje se prema području na kojem je prekršaj učinjen, a ako se na taj način ne može utvrditi mesna nadležnost, pomoćni kriterijumi su prebivalište, odnosno boravište okrivljenog ili sedište pravnog lica.

Izuzete sudije za prekršaje može se tražiti ukoliko postoje razlozi identični onima koji važe za izuzete sudije u krivičnom postupku.

2. STRANKE U PREKRŠAJNOM POSTUPKU

Iako smo prilikom izlaganja o krivičnom postupku iskazali određene rezerve u pogledu nazivanja učesnika kaznenih postupaka strankama, prateći logiku izlaganja ZKP, čije se odredbe shodno primenjuju i na prekršajni postupak, možemo razlikovati sledeće stranke u prekršajnom postupku:

- **okrivljeni,**
- **oštećeni i**
- **ovlašćeni podnosioci zahteva za pokretanje prekršajnog postupka.**

Okrivljeni je lice protiv kojeg se vodi prekršajni postupak.

Okrivljeni može biti fizičko ili pravno lice.

Oštećeni je lice čije je neko lično ili imovinsko pravo prekršajem povređeno ili ugroženo.

Ovlašćeni organi za podnošenje zahteva za pokretanje prekršajnog postupka jesu organi uprave (MUP pre svih), državni tužilac, ovlašćeni inspektori i drugi organi.

Oštećeni, svakako, kao i drugi građani, čak i ako nisu oštećeni prekršajem, imaju pravo da podnesu zahtev za pokretanje prekršajnog postupka.

3. POKRETANJE I TOK PREKRŠAJNOG POSTUPKA

Prekršajni postupak, kao što je rečeno, pokreće se zahtevom ovlašćenog organa ili lica.

Ako sudija za prekršaje zahtev oceni urednim i dopuštenim, doneće zaključak o pokretanju prekršajnog postupka.

Cilj svakog, pa i prekršajnog postupka jeste da organ koji vodi postupak utvrdi sve relevantne činjenice, da tako utvrđeno činjenično stanje upodobi određenoj pravnoj normi i donese zakonitu odluku.

O dokazivanju i dokaznim sredstvima govoreći smo prilikom izlaganja o krivičnom postupku, pa kako je svrha izvođenja dokaza ista i u krivičnom i u prekršajnom postupku, na ovom mestu samo navodimo dokazna sredstva u prekršajnom postupku.

Dokazna sredstva u prekršajnom postupku jesu:

- **saslušanje okrivljenog,**
- **saslušanje svedoka,**
- **uviđaj,**
- **veštačenje,**
- **isprave.**

MERE ZA OBEZBEĐENJE PRISUSTVA OKRIVLJENOG

Radi obezbeđenja prisustva okrivljenog mogu se primeniti sledeće mere:

- **pozivanje,**
- **dovođenje,**
- **jemstvo i**
- **zadržavanje.**

O pozivanju, dovođenju i jemstvu bilo je reči u delu posvećenom krivičnom postupku, pa kako su uslovi za primenu ovih mera veoma slični, sada neće biti detaljnije elaborirani, pri čemu se upućuje na odgovarajući deo izlaganja o krivičnom postupku.

Mera zadržavanja okrivljenog je mera koja se primenjuje:

- ako se ne može utvrditi identitet okrivljenog ili prebivalište ili boravište ili preti opasnost da će pobeći,
- ako odlaskom u inostranstvo može izbeći prekršajnu odgovornost,
- ako je zatečen u izvršenju prekršaja za koji se može izreći kazna zatvora, a da ne bi dovršio prekršaj.

Budući da u prekršajnom postupku nema pritvora, to je zadržavanje okrivljenog mera koja se u ovom postupku primenjuje u vidu kratkotrajnog oduzimanja okrivljenom prava na slobodno kretanje.

Zadržavanje može trajati najduže 24 sata.

4. REŠENJE O PREKRŠAJU

Prekršajni postupak se završava donošenjem rešenja.

Nakon što je saslušao okrivljenog i izveo neophodne dokaze radi razjašnjenja prekršajne stvari, sudija za prekršaje će doneti jedno od sledećih rešenja:

- **rešenje o obustavi postupka ili**
- **rešenje kojim se okrivljeni oglašava odgovornim i kažnjava za prekršaj.**

Rešenje o prekršaju kojim se obustavlja prekršajni postupak doneće se kad se utvrdi:

1. da je u pitanju radnja koja nije propisana kao prekršaj,
2. da postoje okolnosti koje isključuju odgovornost za prekršaj,
3. da je prekršajni postupak vođen bez zahteva, odnosno da podnosilac zahteva za pokretanje prekršajnog postupka nije bio ovlašćen za njegovo podnošenje,
4. da prvostepeni organ za prekršaje nije stvarno nadležan za vođenje prekršajnog postupka,
5. da je okrivljeni za istu radnju već pravosnažno kažnjen u prekršajnom postupku ili je prekršajni postupak pravosnažno obustavljen, ali ne zbog nenadležnosti,
6. da je okrivljeni u krivičnom postupku, odnosno u postupku po privrednom prestupu, pravosnažno oglašen krivim za isto delo koje obuhvata i obeležja prekršaja,
7. da okrivljeni ima diplomatski imunitet,
8. da je nastupila zastarelost za vođenje prekršajnog postupka,
9. da nije dokazano da je okrivljeni učinio prekršaj koji mu se zahtevom stavlja na teret,
10. da je okrivljeni u toku prekršajnog postupka umro, odnosno da je okrivljeno pravno lice prestalo da postoji,
11. da je ovlašćeni podnosilac odustao od zahteva za pokretanje prekršajnog postupka pre pravosnažnosti rešenja o prekršaju.

Rešenje o prekršaju kojim se okrivljeni oglašava odgovornim donosi se kada se u prekršajnom postupku utvrdi postojanje prekršaja i odgovornost okrivljenog za taj prekršaj.

5. PRAVNI LEKOVI U PREKRŠAJNOM POSTUPKU

A. Redovni pravni lek u prekršajnom postupku jeste **ŽALBA**.

Rok za izjavljivanje žalbe iznosi osam dana.

Žalba se izjavljuje drugostepenom organu - Veću za prekršaje, preko prvostepenog organa.

Žalba odlaže izvršenje prvostepenog rešenja (suspenzivno dejstvo).

Žalba ima devolutivno dejstvo, odnosno zasniva nadležnost drugog organa za odlučivanje.

Žalbom se pobija rešenje zbog:

- bitne povrede odredaba prekršajnog postupka,
- povrede materijalnog zakonodavstva,
- pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja i
- odluke o kazni.

Veće za prekršaje, odlučujući po žalbi, može:

- odbiti žalbu kao neosnovanu i potvrditi pobijano rešenje,
- usvojiti žalbu i preinačiti pobijano rešenje i
- usvojiti žalbu i ukinuti pobijano rešenje.

B. VANREDNI PRAVNI LEKOVI

Protiv pravosnažnog rešenja o prekršaju mogu se upotrebiti sledeći vanredni pravni lekovi:

- a. ponavljanje postupka,
- b.zahtev za zaštitu zakonitosti i
- c.zahtev za vanredno preispitivanje pravosnažnog rešenja o prekršaju.

6. PREKRŠAJNE SANKCIJE

Prekršajne sankcije se dele na:

- A. KAZNE,
- B. ZAŠTITNE MERE I
- C. VASPITNE MERE.

A. KAZNE

Za prekršaj se može izreći :

- a. NOVČANA KAZNA I
- b. KAZNA ZATVORA.

a. **Novčana kazna**, u zavisnosti da li se izriče fizičkom ili pravnom licu, kreće se u rasponu od 200 dinara do 1.000.000 dinara.

Ukoliko okrivljeni ne plati novčanu kaznu dobrovoljno, niti se ona može naplatiti prinudnim putem, kazna o kojoj je reč može se zameniti zatvorom, i to za svakih započelih 420 dinara jednim danom zatvora, ali najviše do trideset dana zatvora.

Ako je pored novčane kazne izrečena i kazna zatvora, kazna zatvora (izrečena i kazna zatvora nastala zamenom novčane kazne) ne može biti duža od šezdeset dana.

b. KAZNA ZATVORA

Kazna zatvora ne može biti kraća od jednog dana, niti duža od trideset dana.

B. ZAŠTITNE MERE

Zaštitne mere su sankcije koje bi trebalo da omoguće, s obzirom na lična svojstva ili sklonosti okrivljenog, da ubuduće ne čini prekršaje ili da uklone uslove koji pogoduju izvršenju prekršaja.

Zaštitne mere su:

- **zabrana pravnom licu da vrši određenu delatnost,**
- **zabrana odgovornom licu da vrši određene poslove,**
- **oduzimanje predmeta,**
- **zabrana vršenja samostalne delatnosti,**
- **zabrana upravljanja motornim vozilom,**
- **udaljenje stranca sa teritorije SRJ.**

Umesto propisane kazne zatvora za prekršaj se može izreći **OPOMENA** ako postoje okolnosti koje u znatnoj meri umanjuju opasnost učinioca, ako se prekršaj sastoji u neispunjenju kakve obaveze ili ako je naneta kakva šteta, a učinilac je otklonio ili nadoknadio štetu.

C. VASPITNE MERE

Vaspitne mere se izriču maloletniku koji je u vreme izvršenja prekršaja navršio četrnaest godina života, i to:

- **opomena i**
- **pojačan nadzor organa starateljstva, roditelja ili staraoca.**

POSTUPAK PO PRIVREDNIM PRESTUPIMA

Privredni prestup je društveno štetna povreda propisa o privrednom ili finansijskom poslovanju koja je prouzrokovala ili je mogla prouzrokovati teže posledice i koja je propisom (zakon, uredba) nadležnog organa određena kao privredni prestup.

Ukoliko štetna posledica izostane ili posledica bude neznatna, onda nema privrednog prestupa, iako postoje druga obeležja prestupa.

Izlaganje je podeljeno po sledećim oblastima:

- 1.SUDОВI U POSTUPKU PO PRIVREDNIM PRESTUPIMA,
- 2.UČESNICI POSTUPKA PO PRIVREDNIM PRESTUPIMA,
- 3.PRVOSTEPENI POSTUPAK PO PRIVREDNIM PRESTUPIMA,
- 4.PRAVNI LEKOVI,
- 5.SANKCIJE U POSTUPKU PO PRIVREDNIM PRESTUPIMA.

1. SUDОВI U POSTUPKU PO PRIVREDNIM PRESTUPIMA

U prvom stepenu u postupcima po privrednim prestupima postupaju **veća za privredne presteupe Trgovinskih sudova**.

U prvom stepenu, u zavisnosti od visine zaprećene kazne, sude sudije pojedinci ili tročlana sudijska veća.

Istražne radnje vrši sudija prvostepenog suda.

U drugom stepenu sude Viši trgovinski sudovi u veću sastavljenom od dvojice sudija.

Vrhovni sud Srbije odlučuje o zahtevu za zaštitu zakonitosti republičkog državnog tužioca.

Savezni sud je nadležan da odlučuje o zahtevu za zaštitu zakonitosti ako je povređen savezni propis, da rešava o sukobu nadležnosti između sudova sa teritorije raznih republika i dr.

Mesna nadležnost stvarno nadležnog suda određuje se prema sedištu odgovornog pravnog lica ili prema području na kojem je učinjen privredni prestup.

2. UČESNICI POSTUPKA PO PRIVREDNIM PRESTUPIMA

U postupku po privrednim prestupima učestvuju:

- **državni tužilac,**
- **okrivljeno pravno lice i**
- **okrivljeno (odgovorno) lice pravnog lica.**

3. PRVOSTEPENI POSTUPAK PO PRIVREDNIM PRESTUPIMA

A. PRETHODNI POSTUPAK

a. PRIJAVA

Postupak po privrednim prestupima pokreće nadležni državni tužilac.

Prijava je obaveštenje državnom tužiocu o izvršenom prestupu. Podnošenjem prijave započinje faza postupka po privrednim prestupima koja se naziva prethodni postupak.

U toku prethodnog postupka državni tužilac ispituje prijavu u pogledu okolnosti da li je prijavljeno delo zaista privredni prestup, da li je nastupila zastarelost gonjenja, te da li postoje drugi razlozi koji isključuju gonjenje.

Državni tužilac prijavu može odbaciti ili nastaviti postupak.

Istražne radnje

Ako državni tužilac smatra da prijava ili prikupljena obaveštenja ne daju dovoljno osnova za podnošenje optužnog predloga, predložiće nadležnom sudu preduzimanje određenih istražnih radnji.

Pod istražnim radnjama podrazumeva se saslušanje predstavnika okrivljenog pravnog lica, odgovornog lica, svedoka, veštaka i sl.

B. OPTUŽNI PREDLOG

Optužni predlog je jedini optužni akt u postupcima po privrednim prestupima.

Optužni predlog podnosi nadležni državni tužilac kada je utvrdio da ima mesta gonjenju okrivljenog.

Po prijemu optužnog predloga, nadležni sudija ispituje ovaj optužni akt u pogledu nadležnosti za postupanje, kao i potrebe za preduzimanjem određenih istražnih radnji.

Ako u postupku ispitivanja utvrdi da delo koje se okrivljenom stavlja na teret nije privredni prestup ili ako postoje drugi razlozi koji isključuju gonjenje, odbaciće optužni predlog.

Kada postupajući sudija utvrdi da se po optužnom predlogu može postupati, zakazaće glavni pretres.

2. GLAVNI PRETRES

Na glavnom pretresu se sprovodi dokazni postupak, odnosno utvrđuje postojanje činjenica od kojih zavisi da li je okrivljeni učinio prestup koji mu se stavlja na teret, te da li je za učinjeni privredni prestup odgovoran.

Pravno relevantne činjenice postupajući sudija utvrđuje putem saslušanja predstavnika okrivljenog pravnog lica, odgovornog lica u okrivljenom pravnom licu, svedoka, veštaka, a po potrebi i čitanjem i uvidom u isprave.

3. PRESUDA

U postupku po privrednim prestupima, u pogledu presude, kao sudske odluke kojom se okončava prvostepeni postupak, shodno se primenjuju pravila krivičnog postupka.

Tako i u postupku po privrednim prestupima postoje sledeće vrste presuda:

- oslobađajuća,
- osuđujuća i
- odbijajuća.

S obzirom na navedeno, u pogledu karakteristika navedenih vrsta presuda treba konsultovati odgovarajuće izlaganje o presudi u krivičnom postupku

4. PRAVNI LEKOVI

A. REDOVNI PRAVNI LEK - ŽALBA

Protiv presude donete u prvostepenom postupku po privrednim prestupima ovlašćena lica mogu izjaviti žalbu u roku od osam dana od dana prijema prepisa presude.

Žalba ima suspenzivno dejstvo, odnosno odlaže izvršenje presude.

Žalba ima i devolutivno dejstvo budući da ona za odlučivanje po žalbi zasniva nadležnost drugostepenog suda.

Drugostepeni sud, rešavajući po blagovremenoj, urednoj i dopuštenoj žalbi, istu može odbiti i potvrditi prvostepenu odluku ili presudu preinačiti ili presudu ukinuti i predmet vratiti na ponovni postupak.

B. VANREDNI PRAVNI LEKOVI

Vanredni pravni lekovi u postupku po privrednim prestupima jesu:

- **ponavljanje postupka i**
- **zahtev za zaštitu zakonitosti.**

Za ova vanredna pravna sredstva važi sve ono što je o njima rečeno u izlaganju o krivičnom postupku.

5. SANKCIJE U POSTUPKU PO PRIVREDNIM PRESTUPIMA

Za privredne prestupe sankcije su :

- A. KAZNA,**
- B. USLOVNA OSUDA I**
- C. ZAŠTITNE MERE.**

A. KAZNA

Novčana kazna je jedina kazna koja se može propisati za privredni prestup.

B. USLOVNA OSUDA

Sud može odgovornom učiniocu privrednog prestupa izreći novčanu kaznu, s tim što se ista neće izvršiti ukoliko osuđeni u periodu proveravanja ne učini novi privredni prestup.

Vreme proveravanja ne može biti kraće od jedne, niti duže od dve godine.

C. ZAŠTITNE MERE

Zaštitne mere su sankcije koje se osuđenom izriču uz kaznu, a mogu biti:

- a.javno objavljivanje presude,**
- b.oduzimanje predmeta,**
- c.zabrana pravnom licu da se bavi određenim delatnostima,**
- d.zabrana određenom licu da vrši određene delatnosti.,**

PARNIČNI POSTUPAK

U parničnom postupku sud raspravlja i odlučuje u sporovima iz ličnih i porodičnih odnosa, iz radnih odnosa, kao i iz imovinskih i drugih građanskopravnih odnosa fizičkih i pravnih lica.

Spor je situacija u kojoj jedna strana tvrdi da joj pripada neko subjektivno pravo, ili da joj je neko subjektivno pravo povređeno, dok druga strana poriče postojanje tog prava ili osporava svoju dužnost na odgovarajuće ponašanje.

Imovinsko-pravni sporovi su sporovi iz:

- **stvarnog prava,**
- **obligacionog prava,**
- **privrednog prava i**
- **naslednog prava.**

Porodični sporovi su sporovi o:

- **postojanju ili nepostojanju braka,**
- **poništanju i razvodu braka,**
- **utvrđivanju i osporavanju očinstva,**
- **čuvanju, vaspitavanju i izdržavanju i dr.**

Sporovi iz radnog odnosa su sporovi koji nastaju u vezi sa pravima i obavezama iz radnog odnosa.

Sporovi iz privrednog prava su sporovi koji nastaju povodom pravnih poslova iz redovnih delatnosti registrovanih privredno-pravnih subjekata (preduzeća i radnji).

Sporovi iz drugih oblasti građanskog prava jesu sporovi iz autorskog prava, iz zaštite i upotrebe pronalazaka, uzoraka, modela i sl.

Bez ikakve sumnje, opštinski i okružni sudovi, pa i Vrhovni sud Srbije, najviše kadrova i energije odvajaju upravo za rešavanje i odlučivanje u parničnom postupku, što znači i da ogroman broj građana učestvuje u ovim postupcima, te zbog toga smatramo da je neophodno da novinari usvoje termine parničnog postupka kako bi njihovo izveštavanje bilo precizno i neprotivurečno.

Najčešće manjkavosti i nepreciznosti u izveštavanju jesu:

- nazivanje inicijalnog akta parničnog postupka - tužbe, optužnicom,
- nazivanje stranke u postupku - tuženika, optuženim,
- navođenje da je neko presudom **osuđen** da nešto učini, ne učini ili trpi, umesto, što je pravilno, da je **obavezan**,
- navođenje kako je neko pokrenuo »**građansku parnicu**«, što je pleonazam, jer druge parnice ne postoje,
- upotreba izraza zastupnik, umesto punomoćnik,
- pogrešna upotreba termina odbacivanje i odbijanje (pogrešno je reći »sud je odbacio zahtev tužioca« jer se može odbaciti samo tužba, dok se zahtev ili odbija ili usvaja) i sl.

Izlaganje o parničnom postupku podelili smo u sledeće oblasti:

1. **sudovi u parničnom postupku,**
2. **stranke u parničnom postupku,**
3. **tužba u parničnom postupku,**
4. **prvostepeni parnični postupak,**

5. **okončanje prvostepenog postupka - presuda i rešenje,**
6. **pravni lekovi u parničnom postupku - vanredni i redovni, odluke drugostepenog suda,**
7. **posebni postupci.**

1. SUDOVI U PARNIČNOM POSTUPKU

Stvarna nadležnost sudova za postupanje u parničnom postupku trenutno je uređena Zakonom o sudovima dok će od 1. marta 2003. godine na snagu stupiti novi Zakon o uređenju sudova koji će u pravosudni sistem uvesti novi, Apelacioni sud, koji će biti nadležan za odlučivanje po redovnim pravnim sredstvima izjavljenim protiv prvostepenih odluka.

Prema važećim zakonskim rešenjima parnični postupak se vodi pred opštinskim, okružnim, trgovinskim i višim trgovinskim sudovima, te pred Vrhovnim sudom Srbije i Saveznim sudom.

Opštinski sud je nadležan:

da u prvom stepenu sudi sporove:

- o imovinsko-pravnim zahtevima ako za to nije nadležan privredni sud,
- o postojanju ili nepostojanju braka, o poništaju ili razvodu braka,
- o utvrđivanju ili osporavanju očinstva ili materinstva,
- o zakonskom izdržavanju, čuvanju i vaspitanju dece,
- zbog smetanja poseda,
- o stvarnim i ličnim službenostima,
- o doživotnom izdržavanju,
- o otkazu ugovora, o najmu ili zakupu stvari ili poslovnih prostorija i sporove iz stambenih odnosa;

da u radnim sporovima:

- sudi sporove o zasnivanju i prestanku radnog odnosa,
- sudi sporove o zaključenju i primeni kolektivnih ugovora, kao i sve sporove između poslodavaca i sindikata,
- sudi sporove o primeni propisa o štrajku,
- rešava sporove o izboru i razrešenju organa u preduzećima i drugim pravnim subjektima.

Okružni sud je nadležan da:

- odlučuje o žalbama protiv odluka opštinskih sudova donetih u prvom stepenu,
- u prvom stepenu sudi sporove iz autorskog prava, kao i sporove koji se odnose na zaštitu ili upotrebu pronalazaka, uzoraka i modela ili žigova ili prava na upotrebu firme,
- odlučuje u sporovima radi ispravke informacija objavljenih u sredstvima javnog informisanja.

Trgovinski sud sudi u prvom stepenu sporove:

- iz međusobnih privrednih odnosa između preduzeća i drugih pravnih lica (osim sporova između republika, odnosno autonomnih pokrajina i između federacije i republike, odnosno autonomne pokrajine), između imalaca radnji i drugih pojedinaca koji u vidu registrovanog zanimanja obavljaju privrednu delatnost i između pravnih lica i imalaca radnji i drugih pojedinaca koji u vidu registrovanog zanimanja obavljaju privrednu delatnost,
- između lica iz prethodne tačke i stranih fizičkih i privrednih lica koji proizilaze iz njihovih međusobnih privrednih odnosa, kao i takve međusobne sporove stranih fizičkih i pravnih lica,
- u kojima pored lica iz prethodnih tačaka učestvuju kao suparničari i druga fizička lica,
- koji se odnose na brodove i plovidbu na moru i unutrašnjim vodama kao i sporove na koje se primenjuje plovidbeno pravo, osim sporova o prevozu putnika,

- koji se odnose na vazduhoplove i sporove na koje se primenjuje vazduhoplovno pravo, osim sporova o prevozu putnika,
- koji se odnose na zaštitu i upotrebu pronalazaka, uzoraka, modela, žigova, firme, tehničkih unapređenja, znakova razlikovanja i računskih programa, kao i na monopolističko delovanje, nelojalnu konkurenciju i špekulaciju i sporove iz autorskih prava, prava reproduktivnih umetnika, prava umnožavanja, presnimavanja i puštanja u promet audiovizuelnih i autorskih dela,
- o statusnim promenama u preduzećima i drugim pravnim subjektima.

Viši trgovinski sud odlučuje:

- po žalbama protiv odluka trgovinskih sudova.

Vrhovni sud je nadležan da odlučuje o:

- redovnim pravnim lekovima protiv odluka okružnih sudova,
- vanrednim pravnim lekovima protiv pravosnažnih odluka sudova, ukoliko zakonom nije drukčije određeno.

Savezni sud je nadležan da odlučuje o:

- imovinskim sporovima između republika članica, kao i između Savezne Republike Jugoslavije i republika članica,
- sporovima o zaštiti imovinskih prava Savezne Republike Jugoslavije u slučaju neizvršavanja ili povrede saveznih zakona, drugih saveznih propisa i opštih akata,
- zahtevu stranaka za vanredno preispitivanje pravosnažne odluke kad je to zakonom propisano,
- zahtevu za zaštitu zakonitosti u slučajevima određenim zakonom.

MESNA NADLEŽNOST

Opšte pravilo parničnog postupka jeste da je za suđenje u prvom stepenu, ukoliko nije predviđena isključiva mesna nadležnost, mesno nadležan sud na čijem području tuženik ima prebivalište, odnosno sedište (za pravna lica).

Ovo pravilo se dopunjuje posebnim pravilima za određene vrste sporova, pa tako, npr. u sporovima za naknadu štete, pored suda koji se određuje po prebivalištu tuženika, nadležan može biti i sud na čijem području je štetna radnja učinjena ili sud gde je štetna posledica nastupila ili sud po mestu prebivališta tužioca.

Isključiva mesna nadležnost sudova postoji, na primer, u sporovima o nepokretnostima i zbog smetanja poseda, u sporovima o vazduhoplovu i brodu, kada će isključivo mesno nadležan biti sud na čijem se području nepokretnost nalazi, odnosno sud na čijoj se teritoriji nalazi upisnik u koji je brod ili vazduhoplov upisan.

SASTAV SUDA

Po pravilu, sudovi u parničnom postupku sude u veću, izuzev u posebnim, zakonom predviđenim situacijama, kada sudi sudija pojedinac.

Sudija pojedinac, primera radi, sudi sporove zbog smetanja poseda i sporove male vrednosti ili ako se stranke, kada je to zakonom dozvoljeno, saglase da im sudi sudija pojedinac.

IZUZEĆE SUDIJA

Kao mera obezbeđenja objektivnosti suđenja predviđen je institut izuzeća sudije.

Razlozi za izuzeće su dvojaki, odnosno oni zbog kojih se sudija mora obavezno izuzeti od suđenja i oni zbog kojih se može, ali i ne mora, izuzeti (fakultativno izuzeće).

Neki od razloga za obavezno izuzeće sudije jesu: kad je sudija stranka u postupku, kad je blizak srodnik stranaka u postupku ili kada je u istom predmetu učestvovao u donošenju odluke nižeg suda.

Razlozi fakultativnog izuzeća su oni zbog čijeg se postojanja budi sumnja u objektivnost sudije, a odnose se na bliske prijateljske ili dalje srodničke odnose, u koje spada i duhovno srodstvo (kumstvo).

Odredbe o izuzeću odnose se i na sudije porotnike, veštake, tumače, zapisničare i sl.

2. STRANKE U PARNIČNOM POSTUPKU

U parničnom postupku postoje dve stranke:

- **TUŽILAC I**
- **TUŽENIK (TUŽENI).**

TUŽILAC je lice koje pokreće parnicu zato što smatra da mu je kakvo subjektivno pravo povređeno ili ugroženo.

TUŽENIK je lice protiv kojeg tužilac podnosi tužbu smatrajući da mu je to lice povredilo ili ugrozilo kakvo subjektivno pravo.

Više lica može jednom tužbom tužiti jedno ili više lica, pa se onda tužioci nazivaju aktivni **suparničari**, a tuženici pasivni suparničari.

Suparničari, prema načinu na koji se spor rešava, odnosno prema svojstvima suparničara, mogu biti **jedinstveni i nužni**.

Jedinstveno suparničarstvo postoji onda kada se predmet spora može rešiti samo na jednak način prema svim suparničarima.

Nužno suparničarstvo postoji kada se radi o odnosu koji je za sve učesnike zajednički, tako da se obavezno mora rešavati samo uz učešće svih nužnih suparničara (sanaslednici, supružnici).

Stranka u postupku može biti svako fizičko lice bez obzira na uzrast ili poslovnu sposobnost, kao i pravno lice.

Parnične radnje u postupku, međutim, može preduzimati samo parnično sposobno lice.

Parnična sposobnost se, uopšteno govoreći, izjednačava s poslovnom sposobnošću koju fizička lica stiču punoletstvom a gube smrću, proglašenjem lica za umrlo i lišenjem poslovne sposobnosti.

Dakle, stranka u postupku može biti i maloletno lice, kao i lice lišeno poslovne sposobnosti, ali ta lica ne mogu samostalno preduzimati radnje u postupku.

Umesto njih procesne radnje preduzimaju zastupnici.

Zastupnici mogu biti:

- **ZAKONSKI I**
- **POSTAVLJENI.**

Zakonski zastupnici su određeni zakonom, pa su tako zakonski zastupnici maloletnika njihovi roditelji a pravnog lica direktor tog pravnog lica.

Zastupnika, s druge strane, parnično nesposobnom licu (poslovno nesposobnom, npr.), postavlja nadležni organ starateljstva.

Parnične (procesne) radnje u postupku stranke mogu preduzimati preko **punomoćnika**.

PUNOMOĆNIK stranke može biti svako poslovno sposobno lice izuzev lica koje se bavi nadripisarstvom (lice koje se u vidu zanata bavi advokatskim poslom, odnosno poslovima za čije obavljanje ne ispunjava zakonom propisane uslove).

Učešće trećih lica u parnici

U parnici, pored tužioca i tuženika, mogu učestvovati i sledeća lica:

- **državni tužilac,**
- **umešač,**
- **glavni umešač i**
- **imenovani prethodnik.**

Državni tužilac ima pravo učestvovanja u parničnom postupku ukoliko posumnja da parnične stranke koriste svoja prava u postupku radi izigravanja prinudnih propisa o prirodnim bogatstvima, izbegavanja fiskalnih obaveza ili onemogućavanja primene međunarodnih ugovora.

Državni tužilac je u takvoj situaciji ovlašćen da, u okviru postavljenog tužbenog zahteva, predlaže izvođenje dokaza, kao i da izjavljuje pravne lekove.

Umešač je lice koje ima pravni interes da jedna od stranaka uspe u sporu, pa se zbog toga, ukoliko sud dozvoli, može pridružiti toj stranci u postupku.

Od trenutka kada mu je dozvoljeno učešće u parnici umešač ima pravo da preduzima sve radnje koje bi imala pravo da preduzima i stranka kojoj je pristupio.

Glavni umešač je lice koje u celini ili delimično traži stvar ili pravo o kome između drugih lica već teče parnica, pa na osnovu ovlašćenja koje mu daje Zakon o parničnom postupku jednom tužbom tuži obe stranke zahtevajući da se zaštiti ili utvrdi neko njegovo pravo na spornoj stvari ili pravu.

Podnošenjem tužbe za glavno mešanje započinje nova parnica gde glavni umešač ima svojstvo tužioca a parnične stranke iz ranije započete parnice svojstvo tuženika.

Imenovani prethodnik je lice na koje je ukazao tuženik kao držalac neke stvari ili nekog prava tvrdeći da stvar ili pravo drži, odnosno koristi u ime tog lica, s ciljem da imenovani prethodnik umesto njega stupi u parnicu.

Ako imenovani prethodnik odbije da stupi u parnicu, tuženik koji se na prethodnika pozvao ne može odbiti da se upusti u parnicu.

3. TUŽBA U PARNIČNOM POSTUPKU

Tužba je inicijalni procesni akt (radnja) kojim se pokreće parnični postupak, određuju stranke i predmet spora (tužbeni zahtev).

Tužbe se dele na:

- **tužbe za činidbu (obavezujuće, kondemnatorne),**
- **tužbe za utvrđenje (deklaratorne) i**
- **preobražajne tužbe (konstitutivne).**

Tužbom za činidbu tužilac zahteva da sud obaveže tuženika da nešto učini, odnosno da nešto ne učini ili da se od nečega uzdrži.

Tužbom za utvrđenje tužilac zahteva da sud utvrdi postojanje, odnosno nepostojanje nekog prava ili pravnog odnosa ili istinitost ili neistinitost neke isprave. Tužbom za utvrđenje nije dozvoljeno utvrđivati postojanje ili nepostojanje činjenica.

Preobražajnom tužbom tužilac zahteva promenu, preobražaj nekog pravnog odnosa (razvod braka, promena odluke o poveravanju deteta na čuvanje i vaspitavanje, promena odluke o izdržavanju).

Protivtužba je tužba koju tuženik podiže protiv tužioca u istoj parnici a do zaključenja glavne rasprave.

Tužilac sve do pravosnažnog okončanja spora može **objektivno preinačiti** tužbu tako što će promeniti postojeći zahtev, uz postojeći zahtev dodati novi ili tako što će povećati postojeći tužbeni zahtev.

Tužilac može do zaključenja glavne rasprave **subjektivno preinačiti** tužbu tako što će umesto prvobitno tuženog lica tužiti drugo lice.

Povlačenje tužbe

Tužilac može, sve do pravosnažnog okončanja parničnog postupka, povući podnetu tužbu.

Ukoliko je tuženik već primio tužbu ili se upustio u raspravljanje, onda je za povlačenje tužbe neophodan pristanak tuženika, budući da tuženik, ponekad, ima pravni interes da se parnica okonča donošenjem presude kojom bi se definitivno rešilo kakvo sporno pitanje.

Tužilac može i bez pristanka tuženika da povuče tužbu, ali samo pre nego što ista bude tuženiku uručena.

Odricanje od tužbenog zahteva

Tužilac se može, bez pristanka tuženika, sve do pravosnažnog okončanja parnice, odreći tužbenog zahteva.

Odricanjem od tužbenog zahteva tužilac gubi pravo da protiv istog tuženika podnese tužbu sa istovetnim tužbenim zahtevom.

4. PRVOSTEPENI PARNIČNI POSTUPAK

POSTOJANJE PARNICE

Kao što je istaknuto, parnični postupak inicira se tužbom, ali **parnica** počinje da teče tek kada tužba bude dostavljena tuženiku.

Trenutak od kojeg parnica počinje da teče veoma je bitan, budući da od tog trenutku nastaju, odnosno prestaju, određene materijalno-procesne okolnosti važne za vođenje postupka.

Primeru radi, otpočinjanjem parnice prestaju da teku rokovi zastarelosti, tuženik postaje nesavestan držalac neke stvari ili prava, zabranjeno je pokrenuti novi parnični postupak sa istim tužbenim zahtevom prema istom licu.

GLAVNA RASPRAVA

Nakon što je prvostepeni sud ispitao urednost tužbe i zaključio da se po istoj može postupati, počće glavna rasprava kao faza postupka u kojem će sud na osnovu izvedenih dokaza utvrđivati pravno bitne činjenice i na osnovu utvrđenog činjeničnog stanja odlučiti o osnovanosti tužbenog zahteva.

Sud može, pre zakazivanja prvog **ročišta** (vreme namenjeno za usmene radnje stranaka i suda) za glavnu raspravu, a naročito u složenijim stvarima, zakazati **pripremno ročište** na kojem će nastojati da utvrdi šta je među strankama zaista sporno a šta zapravo nije, kako bi mogao valjano da usmeri tok rasprave i odredi dokaze koje je neophodno izvesti.

Dakle, svrha glavnog pretresa jeste da se na ročištima izvedu dokazi i putem njih utvrde činjenice na kojima tužilac temelji svoj zahtev, odnosno činjenice na osnovu kojih tuženik osporava zahtev.

Tuženik, doduše, može **priznati tužbeni zahtev**, sve do pravosnažnog okončanja spora, te će na taj način biti izbegnuto vođenje parnice, ali je takva pojava relativno retka, kao i **sudsko poravnanje**, kao još jedan vid okončanja parnice bez donošenja presude koja bi bila zasnovana na činjeničnom stanju utvrđenom na glavnoj raspravi.

Glavnom raspravom rukovodi predsednik veća ili sudija pojedinac.

Predsednik veća donosi rešenja kojima rukovodi postupkom, a najznačajnija među njima jesu rešenja o izvođenju dokaza.

Dokazni postupak

Sporne činjenice u postupku utvrđuju se dokaznim sredstvima.

Parnični postupak poznaje sledeća **dokazna sredstva**:

- **uvidaj,**
- **isprave,**
- **svedoci,**
- **veštaci,**
- **saslušanje stranaka.**

Uvidaj je neposredno čulno opažanje suda o svojstvima ili stanjima stvari ili lica kao dokazno sredstvo koje se preduzima kada sud nastoji da ličnim opažanjem utvrdi postojanje ili nepostojanje neke relevantne činjenice.

Isprava je svaki zapis na bilo kojem predmetu koji može da bude relevantan za pravni saobraćaj.

Javna isprava je ona isprava koju je u propisanom obliku izdao ovlašćeni državni organ u granicama svoje nadležnosti.

Važi pretpostavka tačnosti javne isprave sve dok takva isprava ne bude u posebnom postupku poništena.

Sve druge isprave su nejavne isprave.

Svedok može biti svako fizičko lice koje je u stanju da svojim čulima zapazi neku činjenicu koja se desila i koje je sposobno da je saopšti sudu.

O oslobođenju od dužnosti svedočenja kao i o licima koja se ne mogu saslušati kao svedoci upućujemo na odgovarajući deo izlaganja o svedocima u krivičnom postupku.

Veštaci su lica koja sud određuje sa zadatkom da na osnovu stručnih znanja iznesu svoja zapažanja ili mišljenje o činjenicama koje su predmet dokazivanja.

Saslušanje stranaka je dokazno sredstvo kojem će sud pribeći tek onda ako na osnovu ostalih izvedenih dokaza činjenično stanje nije utvrđeno do te mere da se o tužbenom zahtevu može odlučiti.

Iako je, dakle, ovo dokazno sredstvo predviđeno kao izuzetak, u praksi gotovo da nema parnice u kojoj parnične stranke nisu saslušane.

Javnost postupka

Ročištima u parničnom postupku mogu prisustvovati punoletni građani.

Javnost može biti isključena delimično ili tokom cele rasprave ukoliko to zahtevaju razlozi čuvanja službene, poslovne ili lične tajne, interesi javnog reda ili morala.

U bračnim sporovima, u sporovima utvrđivanja ili osporavanja očinstva ili materinstva, javnost je uvek isključena.

5. OKONČANJE POSTUPKA PRED PRVOSTEPENIM SUDOM

Postupak pred prvostepenim parničnim sudom može biti okončan:

- a. dispozitivnim radnjama stranaka,**
- b. presudom (ili rešenjem).**

a. Dispozitivnim radnjama (znači voljom stranaka) postupak se okončava povlačenjem tužbe, odricanjem od tužbenog zahteva i **sudskim poravnanjem**.

S obzirom da je o povlačenju tužbe i o odricanju od tužbenog zahteva bilo govora prilikom izlaganja o tužbi, sada će biti reči o **sudskom poravnanju** kao načinu okončanja prvostepenog postupka, uslovno rečeno, mirnim putem.

Sudsko poravnanje podrazumeva dogovor parničnih stranaka pred sudom o načinu rešenja međusobnih spornih pitanja ili uklanjanju neizvesnosti povodom tih pitanja, do kojeg se dolazi uzajamnim popuštanjem.

O sudskom poravnanju se sastavlja zapisnik, koji stranke potpisuju.

Sudsko poravnanje ima snagu izvršne sudske isprave, odnosno, ukoliko koja od stranaka ne izvrši obavezu preuzetu poravnanjem, na osnovu sudskog poravnanja može se tražiti prinudno izvršenje.

b. PRESUDA

Presuda je redovni i najčešći oblik odlučivanja o tužbenom zahtevu tužioca kojim se okončava prvostepeni postupak.

Presudom se tužbeni zahtev može odbiti ili usvojiti.

Presuda kojom se tužbeni zahtev odbija znači izraz uverenja suda da na osnovu utvrđenih činjenica i materijalnog prava koje se primenjuje na tako utvrđeno činjenično stanje nije utvrđena osnovanost tužbenog zahteva.

Treba skrenuti pažnju da je nepravilno, ne samo terminološki, već i suštinski, reći da se "tužbeni zahtev odbacuje", budući da tužbeni zahtev može biti samo odbijen, a da se jedino tužba, u određenim slučajevima, odbacuje (zbog neurednosti, neblagovremenosti, stvarne nenadležnosti).

Postoje tri vrste presuda kojima se zahtev usvaja (shodno vrsti tužbe, vidi izlaganje o tužbi):

- **obavezujuća,**
- **utvrđujuća i**
- **preobražajna**

Obavezujućom (kondemnatornom) presudom sud obavezuje tuženika na kakvu činidbu, odnosno obavezuje ga da nešto ne učini ili da se od nečega uzdrži.

Utvrđujućom (konstitutivnom) presudom sud utvrđuje postojanje ili nepostojanje kakvog prava ili pravnog odnosa.

Preobražajnom (deklarativnom) presudom sud menja nekakvo postojeće stanje ili pravni odnos (vidi izlaganje o tužbi).

Svakako je bitno da se novinari upoznaju i sa sledećim institutima parničnog postupka:

- **delimična presuda,**
- **međupresuda,**
- **presuda na osnovu priznanja i**
- **presuda zbog izostanka,**
- **rešenje.**

Delimična presuda se može doneti kada usled priznanja ili na osnovu raspravljanja neki od više tužbenih zahteva ili jedan deo tužbenog zahteva "sazri" za konačno odlučivanje.

Međupresudom sud odlučuje samo o osnovanosti tužbenog zahteva, ali ne i o visini tužbenog zahteva (npr. "Osnovan je zahtev tužioca da mu tuženik nadoknadi štetu"). O visini štete sud će raspravljati nakon pravosnažnosti međupresude.

Presudu na osnovu priznanja, kako iz naziva sledi, sud će doneti ako tuženik prizna tužbeni zahtev.

Presudu zbog izostanka sud će doneti ako uredno pozvani tuženik ne dođe na prvo ročište za glavnu raspravu, a tužbeni zahtev ne ospori ili dođe na ovo ročište ali se ne upusti u raspravljanje.

Rešenje je oblik sudske odluke kojim, generalno, sud upravlja postupkom (rešenjem određuje izvođenje dokaza i odlučuje o drugim pitanjima rukovođenja parnicom), ali je na ovom mestu pomenuta sudska odluka zanimljiva kao odluka kojom se okončavaju **postupci zbog smetanja poseda** kada se umesto presudom odlučuje rešenjem.

6. PRAVNI LEKOVI U PARNIČNOM POSTUPKU

Pravni lekovi u parničnom postupku, kao uostalom i u svim drugim postupcima, dele se na:

- a. REDOVNI PRAVNI LEK I**
- b. VANREDNE PRAVNE LEKOVE**

a. REDOVNI PRAVNI LEK - ŽALBA

Redovni pravni lek u parničnom postupku jeste žalba.

Žalba predstavlja zahtev stranke koja je nezadovoljna prvostepenom odlukom da drugostepeni sud istu preinači ili ukine i predmet vrati prvostepenom sudu na ponovni postupak.

Rok za žalbu iznosi petnaest dana, a u privrednim sporovima, parnicama zbog smetanja poseda, iz radnih odnosa, u sporovima male vrednosti, taj rok iznosi osam dana.

Žalba ima suspenzivno dejstvo, odnosno odlaže izvršenje presude.

Žalba ima devolutivno dejstvo, odnosno izjavljivanjem žalbe zasniva se nadležnost drugostepenog suda za odlučivanje.

Razlozi zbog kojih se žalba može izjaviti, odnosno razlozi zbog kojih se prvostepena presuda može pobijati, jesu:

- **bitna povreda odredaba parničnog postupka,**
- **pogrešno i nepotpuno utvrđeno činjenično stanje i**
- **pogrešna primena materijalnog prava.**

Odluke drugostepenog suda po žalbi

Drugostepeni sud prethodno ispituje da li je žalba blagovremena, potpuna i dozvoljena, iako je to ranije učinio i prvostepeni sud kojem se žalba i dostavlja.

Ako utvrdi da je žalba neblagovremena, nepotpuna ili nedozvoljena, drugostepeni sud će je **odbaciti**.

Drugostepeni sud može, odlučujući po potpunoj, dozvoljenoj i blagovremenoj žalbi, doneti sledeće odluke:

- **presudom odbiti žalbu kao neosnovanu i potvrditi prvostepenu presudu,**
- **presudom preinačiti presudu i odlučiti na drugačiji način,**
- **rešenjem ukinuti presudu i predmet vratiti prvostepenom sudu na ponovni postupak.**

Drugostepeni sud će žalbu odbiti ako nađe da je prvostepeni sud na pravilno utvrđeno činjenično stanje pravilno primenio odgovarajuću odredbu materijalnog prava i da pritom nije učinio bitnu povredu odredaba postupka.

Drugostepeni sud će presudu prvostepenog suda preinačiti ako nađe da je nižestepeni sud potpuno utvrdio činjenično stanje, ali da je primenio pogrešnu odredbu materijalnog prava, a da pri tom nisu učinjene bitne povrede odredaba postupka.

Drugostepeni sud će ukinuti pobijanu presudu ako nađe da činjenično stanje nije pravilno i potpuno utvrđeno, ako je učinjena bitna povreda odredaba postupka ili ako je pogrešno primenjeno materijalno pravo.

b.VANREDNI PRAVNI LEKOVI

Vanredni pravni lekovi su pravna sredstva koja se mogu izjaviti protiv pravosnažnih sudskih odluka.

Pravosnažna je ona odluka koja se više ne može napadati žalbom.

Vanredni pravi lekovi u parničnom postupku jesu:

- **revizija,**
- **zahtev za zaštitu zakonitosti republičkog javnog tužioca,**

- **zahtev za zaštitu zakonitosti Saveznog državnog tužioca,**
- **zahtev za vanredno preispitivanje pravosnažne odluke pred Saveznim sudom i**
- **ponavljanje postupka.**

Revizija je vanredni pravni lek koji u roku od trideset dana može Vrhovnom sudu Srbije izjaviti nezadovoljna stranka.

Zahtev za zaštitu zakonitosti je vanredno pravno sredstvo rezervisano za državnog tužioca (republičkog ili saveznog) koji će samostalno ili na inicijativu stranke, u roku od tri meseca, podneti ovaj zahtev Vrhovnom sudu Srbije ili Saveznom sudu.

Savezni državni tužilac će ovaj zahtev podići ako je povređen savezni zakon ili međunarodni ugovor.

Zahtev za vanredno preispitivanje pravosnažne odluke pred Saveznim sudom može se podneti samo u sporu koji je nastao povodom zaštite ravnopravnosti na jedinstvenom jugoslovenskom tržištu protiv pravosnažne odluke kojom se revizija ili zahtev za zaštitu zakonitosti državnog tužioca odbija.

Predlog za ponavljanje postupka je vanredno pravno sredstvo koje se podnosi prvostepenom sudu, a postupak se može ponoviti ako je pri donošenju odluke učestvovao sudija koji se morao izuzeti, ako kojoj stranci nije dozvoljeno da raspravlja pred sudom, ako je odluka suda zasnovana na lažnom iskazu svedoka, veštaka, tumača, na falsifikovanoj ispravi, ako je odluka rezultat krivičnog dela sudije, ako se pojave nove činjenice ili se otkriju činjenice za čije postojanje se ranije nije znalo.

7. POSEBNI POSTUPCI

Zakon o parničnom postupku u posebnu grupu izdvojio je izvesne postupke za koje važe donekle izmenjena pravila postupka, pre svega u pogledu sumarnosti i brzine postupka, te rokova koji se primenjuju.

Posebni postupci su:

- **postupak pred privrednim (sada trgovinskim) sudovima,**
- **postupak u sporovima iz radnih odnosa,**
- **postupak u sporovima zbog smetanja poseda,**
- **postupak u sporovima male vrednosti,**
- **postupak izdavanja platnog naloga,**
- **postupak pred izabranim sudovima.**

IZVRŠNI POSTUPAK

Zakon o izvršnom postupku određuje pravila postupka po kojima sud postupa radi prinudnog izvršenja sudske odluke koja glasi na ispunjenje obaveze, kao i radi obezbeđenja potraživanja.

Odredbe ZIP primenjuju se i na prinudno izvršenje odluke donesene u upravnom ili prekršajnom postupku koja glasi na ispunjenje novčane obaveze, kao i na obezbeđenje novčanog potraživanja o kome se odlučuje u upravnom ili prekršajnom postupku.

Prinudnom izvršenju pribegava se tek kada dužnik nije dobrovoljno izvršio obavezu na koju je obavezan sudskom odlukom ili odlukom drugog državnog organa.

Obezbeđenje potraživanja jeste postupak koji se pokreće kada postoji opasnost da će biti ugroženo ostvarenje poveriočevog potraživanja, pa će se u takvom slučaju primeniti sredstva obezbeđenja kao što su konstituisanje založnog prava na nepokretnosti, prethodne mere i privremene mere.

Izlaganje o izvršnom postupku podeljeno je na sledeće oblasti:

1. **subjekti izvršnog postupka (sud, stranke, učesnici),**
2. **pokretanje i tok izvršnog postupka (predlog, osnovi izvršenja i obezbeđenja, odluke suda, odlaganje i obustava izvršenja, protivizvršenje),**
3. **predmet i sredstva izvršenja i obezbeđenja,**
4. **pravni lekovi u izvršnom postupku i odluke po pravnim lekovima.**

1. SUBJEKTI IZVRŠNOG POSTUPKA

Subjekti izvršnog postupka su:

- a. **SUD,**
- b. **POVERILAC i**
- c. **DUŽNIK**

a. SUD

Izvršenje i obezbeđenje određuje i sprovodi sud.

Za postupak izvršenja i obezbeđenja, u prvom stepenu, **stvarno nadležni su opštinski sudovi i trgovinski sudovi.**

Mesna nadležnost izvršnih sudova određuje se posebno za svako sredstvo izvršenja pa će tako za postupak izvršenja na pokretnim stvarima mesno nadležan biti sud gde se stvari nalaze, za izvršenje na novčanom potraživanju prema prebivalištu dužnika, za izvršenje na nepokretnosti sud gde se nepokretnost nalazi i sl.

Izvršni postupak u prvom stepenu vodi i odluke donosi **sudija pojedinac, a o prigovoru odlučuje veće trojice sudija istog suda**

b.Poverilac je lice čije se potraživanje ostvaruje ili obezbeđuje, odnosno lice koje je nosilac potraživanja i po čijem predlogu se postupak izvršenja ili obezbeđenja pokreće.

c. Dužnik je lice koje je nosilac obaveze namirenja tog potraživanja, odnosno lice prema kojem se postupak izvršenja, odnosno obezbeđenja ostvaruje.

Pored suda, kao pravosudnog organa, i stranaka (poverilac i dužnik), određena prava i obaveze u izvršnom postupku imaju i drugi **učesnici** (založni poverioci, treća lica prema kojima dužnik ima potraživanja i sl.).

2. POKRETANJE I TOK IZVRŠNOG POSTUPKA

Postupak izvršenja ili obezbeđenja pokreće se **predlogom**.

Predlog podnosi poverilac a, izuzetno, postupak izvršenja i obezbeđenja pokreće se i po službenoj dužnosti.

Uz predlog za izvršenje podnosi se pravosnažna i izvršna isprava kojom je utvrđeno potraživanje poverioca.

Isprava (presuda, rešenje, sudsko poravnanje) je pravosnažna ako se više ne može napadati redovnim pravnim lekom - žalbom, a izvršna je ako je protekao rok za dobrovoljno izvršenje.

Izvršenje se može dozvoliti i na osnovu :

- **odluke stranog suda i**

- **verodostojne** isprave (fakture, menice, obračuna kamate, izvoda iz poslovnih knjiga poverioca).

Sledeća faza postupka je odlučivanje suda po predlogu za izvršenje ili obezbeđenje.

Sud rešenjem dozvoljava izvršenje ili određuje meru radi obezbeđenja potraživanja.

Poslednja faza izvršnog postupka jeste sprovođenje izvršenja ili obezbeđenja, a sastoji se od popisivanja predmeta izvršenja, plenidbe predmeta izvršenja, prodaje predmeta izvršenja, prenosa sredstava sa računa dužnika na račun poverioca i namirenje poverioca.

Odlaganje izvršenja

Donošenjem novog Zakona o izvršnom postupku (jun 2000. godine) pravo da predloži odlaganje izvršenja dato je samo poveriocu, čime se postupak izvršenja čini efikasnijim, budući da su za vreme važenja starog ZIP-a predlozi za odlaganje izvršenja bili usmereni najčešće na prolongiranje postupka.

Obustava izvršenja

Sud će po službenoj dužnosti obustaviti izvršenje kad i ako izvršna isprava bude pravosnažno ukinuta, preinačena, poništena ili stavljena van snage, odnosno ako je potvrda o izvršnosti ukinuta.

Protivizvršenje

Pošto je izvršenje već sprovedeno, dužnik može sudu podneti predlog za protivizvršenje zahtevajući da mu poverilac vrati ono što je primio ako je izvršna isprava pravosnažno ukinuta, preinačena, poništena ili stavljena van snage, ako je u toku postupka izmirio poveriočevo potraživanje, ako je rešenje o izvršenju pravosnažno ukinuto ili preinačeno.

3. PREDMET I SREDSTVA IZVRŠENJA I OBEZBEĐENJA

Predmet izvršenja ili obezbeđenja jesu dužnikova stvar ili pravo koji služe za prinudno ostvarenje ili obezbeđenje poveričevog potraživanja.

Sredstva izvršenja i obezbeđenja su zakonom predviđena, pa se osim njih druga sredstva ne mogu uvoditi.

A. Sredstva izvršenja se mogu podeliti prema vrsti potraživanja koje se ostvaruje na:

- Sredstva prinudnog izvršenja za naplatu NOVČANIH POTRAŽIVANJA:

1. Prodaja pokretnih stvari,
2. Prodaja nepokretnih stvari,
3. Izvršenje na novčanom potraživanju dužnika (plata, penzija),
4. Unovčenje drugih prava,
5. Prenos sredstava dužnika sa računa dužnika na račun poverioca (računi koji se vode kod NBJ-ZOP-nekada SDK).

- Sredstva prinudnog izvršenja za naplatu NENOVČANOG POTRAŽIVANJA:

1. Prodaja ili isporuka pokretnih stvari,
2. Ispražnjenje ili predaja nepokretnosti,
3. Obaveza na radnju, trpljenje ili nečinjenje,
4. Vraćanje radnika na rad,
5. Upisivanje prava u javne knjige i
6. Deoba stvari.

B. SREDSTVA OBEZBEĐENJA JESU:

1. Založno pravo na nepokretnosti,
2. Prethodne mere i
3. Privremene mere.

1. Založno pravo na nepokretnosti (hipoteka)

Poverilac ima pravo, na osnovu izvršne isprave koja glasi na novčano potraživanje, da zahteva obezbeđenje tog potraživanja zasnivanjem založnog prava na nepokretnosti.

Založno pravo se zasniva uknjižbom u zemljišnim knjigama, a predstavlja pravo poverioca da od suda zahteva prinudnu prodaju založene imovine i njegovo pravo da se pre drugih poverilaca naplati iz vrednosti postignute prodajom.

Moguće je, takođe, na osnovu sporazuma stranaka, zasnovati založno pravo i na pokretnim stvarima.

2. Prethodne mere

Prethodna mera određuje se na osnovu domaće nepravosnažne odluke koja glasi na novčano potraživanje, ako poverilac učini verovatnom opasnost da bi se bez tog obezbeđenja osujetilo ili znatno otežalo ostvarenje potraživanja.

Kao prethodne mere sud određuje:

- popis pokretnih stvari dužnika,
- zabranu dužnikovom dužniku da isplati dužniku potraživanje ili da mu preda stvari, kao i zabranu dužniku da naplati potraživanje, da primi stvari i da njima raspolaže,
- zabranu nosiocu platnog prometa da dužniku ili trećem licu, po nalogu dužnika, isplati sa njegovog računa novčani iznos za koji je određena prethodna mera,
- upis založnog prava na nepokretnosti dužnika ili na pravu upisanom na nepokretnosti.

3. Privremene mere

Privremene mere, kao sredstvo obezbeđenja potraživanja, mogu se odrediti radi obezbeđenja novčanog i nenovčanog potraživanja.

Obezbeđenje novčanog potraživanja

Privremena mera za obezbeđenje novčanog potraživanja može se odrediti ako je poverilac učinio verovatnim postojanje potraživanja i opasnost da će bez takve mere dužnik osujetiti ili znatno otežati naplatu potraživanja, time što će svoju imovinu, odnosno svoja sredstva otuđiti, prikriti ili na drugi način njima raspolagati.

Vrste privremenih mera za obezbeđenje novčanog potraživanja jesu:

- zabrana dužniku da raspolaže pokretnim stvarima, kao i čuvanje tih stvari,
- zabrana dužniku da otuđi ili optereti svoje nepokretnosti ili stvarna prava koja su na nepokretnosti upisana u javnu knjigu u njegovu korist, uz upis te zabrane u javnu knjigu,
- zabrana dužnikovom dužniku da isplati dužniku potraživanje ili da mu preda stvari, kao i zabranu dužniku da naplati potraživanje, da primi stvari i da njima raspolaže,
- nalog nosiocu platnog prometa da dužniku ili trećem licu, po nalogu dužnika, uskrati sa dužnikovog računa isplatu novčanog iznosa za koji je određena privremena mera.

Obezbeđenje nenovčanog potraživanja

Radi obezbeđenja nenovčanog potraživanja može se odrediti privremena mera ako je poverilac učinio verovatnim postojanje potraživanja i opasnost da će se inače ostvarenje potraživanja osujetiti ili znatno otežati.

Privremena mera može se odrediti i kad poverilac učini verovatnim da je mera potrebna da bi se sprečila upotreba sile ili nastanak nenadoknadle štete.

Radi obezbeđenja nenovčanog potraživanja najčešće se određuju sledeće mere::

- zabrana otuđenja i opterećenja pokretnih stvari na koje je upravljeno potraživanje, kao i čuvanje tih stvari,
- zabrana otuđenja i opterećenja nepokretnosti na koju je upravljeno potraživanje, uz upis zabrane u javnu knjigu,
- zabrana dužniku da preuzima radnje koje mogu naneti štetu poveriocu, kao i zabrana da se izvrše promene na stvarima na koje je upravljeno potraživanje,
- zabrana dužnikovom dužniku da dužniku preda stvari na koje je upravljeno potraživanje,

-plaćanje naknade zarade zaposlenom za vreme spora o nezakornitosti odluke o prestanku radnog odnosa, ako je to neophodno za izdržavanje njegovo i lica koja je po zakonu dužan da izdržava.

4. PRAVNI LEKOVI U IZVRŠNOM POSTUPKU

Zakon o izvršnom postupku, kao redovni pravni lek, predviđa **prigovor.**

O prigovoru odlučuje tročlano veće prvostepenog suda koje prigovor može usvojiti i staviti van snage rešenje o izvršenju, ukidajući sprovedene radnje, ili prigovor može odbaciti.

U izvršnom postupku revizija, kao ni ponavljanje postupka, nije dozvoljena, tako da se vanredni pravni lekovi svode samo na zahtev za zaštitu zakonitosti državnog tužioca.

VANPARNIČNI POSTUPAK

Uvodne napomene

Vanparnični postupak predstavlja posebnu granu građanskog sudskog postupka koji se po svom predmetu i načelima razlikuje od ostale dve grane - parničnog i izvršnog postupka.

Za razliku od parničnog postupka, gde postoje suprotstavljeni interesi stranaka i gde sud rešava o pravu koje je sporno između stranaka i gde preovlađuje interes stranaka, vanparnični postupak predstavlja neku vrstu postupka – javnog servisa, gde državni organ - sud, bilo na inicijativu učesnika (čiji interesi nisu do te mere konfrontirani kao u parničnom postupku), bilo po službenoj dužnosti, a u interesu učesnika, pruža dobre usluge u uređenju ličnih, imovinskih i porodičnih odnosa budući da je i država zainteresovana da ti odnosi, odnosno stanja, budu valjano uređeni.

Brojne su oblasti u kojima se postupa po pravilima vanparničnog postupka, ali se o osnovnim pojmovima i pravilima ovog postupka relativno malo zna.

Pravilima vanparničnog postupka rešavaju se i nekolike situacije koje su veoma osetljive i s obzirom na prirodu rešenja koja se u tim stvarima donose mogu biti predmet grubih zloupotreba.

Ovde je reč, pre svega, o postupku zadržavanja u zdravstvenoj organizaciji koja obavlja delatnost u oblasti neuropsihijatrije, postupku lišenja poslovne sposobnosti, lišenju i vraćanju roditeljskog prava, proglašenju nestalog lica za umrlo i sl.

(U poslednje vreme pojavljuju se napisi o nesavesnim srodnicima koji proglašavaju za umrle svoje inače žive pretke, kako bi ih nasledili, dok je pre dvadesetak godina poseban »specijalitet« određeni službi bilo zadržavanje zdravih, ali politički ili na drugi način nepodobnih ličnosti, u neuropsihijatrijskim organizacijama, čime su isti, na osnovu najčešće falsifikovane lekarske dokumentacije, postajalei zatvorenici, ostavljeni na milost i nemilost pojedinim lekarima kojima etika nije bila baš jača strana.)

Vanparnični postupak je regulisan Zakonom o vanparničnom postupku koji se definiše kao skup pravila po kojima redovni sudovi postupaju i odlučuju o licnim, porodicnim, imovinskim i drugim pravnim stvarima koje se po ovome ili drugom zakonu resavaju u vanparničnom postupku.

Izlaganje je podeljeno na sledeće oblasti:

1. **SUDOVI U VANPARNIČNOM POSTUPKU,**
2. **POKRETANJE VANPARNIČNOG POSTUPKA,**
3. **UČESNICI VANPARNIČNOG POSTUPKA,**
4. **OSNOVNA PRAVILA PRVOSTEPENOG POSTUPKA,**
5. **ŽALBA U VANPARNIČNOM POSTUPKU,**
6. **VANREDNA PRAVNA SREDSTVA,**
7. **POSEBNI POSTUPCI.**

1.SUDOVI U VANPARNIČNOM POSTUPKU

U vanparničnim stvarima, u prvostepenom postupku, za vođenje postupka nadležni su opštinski sudovi.

Mesna nadležnost opštinskih sudova određuje se u zavisnosti od vrste vanparničnog postupka koji se pokreće.

U statusnim stvarima (npr. lišenje poslovne sposobnosti, zadržavanje u zdravstvenoj organizaciji koja obavlja delatnost u oblasti neuropsihijatrije, proglašenje nestalog lica za umrlo) mesno nadležan je opštinski sud na čijem području prebivalište ili boravište ima lice u čijem interesu se postupak vodi.

U drugim vanparničnim stvarima (produženje roditeljskog prava, lišenje i vraćanje roditeljskog prava, davanje dozvole za stupanje u brak) mesno nadležan je opštinski sud na čijoj teritoriji prebivalište ili boravište ima lice koje postupak pokreće.

U vanparničnim stvarima koje se odnose na nepokretnosti isključivo je mesno nadležan opštinski sud na čijoj teritoriji se nepokretnost nalazi (ovde spadaju postupci za određivanje naknade za ekspropisanu nepokretnost, za uređenje, upravljanje i korišćenje zajedničke stvari, za deobu zajedničke stvari i za uređenje međe).

Vanparnični postupak vodi (u najvećem broju slučajeva) sudija pojedinac.

Po žalbama protiv rešenja donetih u prvom stepenu odlučuje Okružni sud (od 1. marta 2003. godine - Apelacioni sud).

Po reviziji (kada je u vanparničnim stvarima dozvoljena) odlučuje Vrhovni sud Srbije.

2. POKRETANJE POSTUPKA

Vanparnični postupak pokreće se predlogom fizičkog ili pravnog lica, kao i predlogom organa određenog ZVP ili drugim zakonom.

Vanparnični postupak sud pokreće po službenoj dužnosti u slučajevima kada je to predviđeno zakonom (npr. lišenje poslovne sposobnosti, zadržavanje u neuropsihijatrijskoj organizaciji, produženje roditeljskog prava, postupak raspravljanja zaostavštine).

Predlog za pokretanje vanparničnog postupka može se povući do donošenja prvostepene odluke.

Smatraće se da je predlog povučen kad predlagač ne dođe na ročište ili se ne odazove na poziv suda radi saslušanja ako je bio uredno pozvan a ne postoje opšte poznate okolnosti koje su ga sprečile da dođe u sud.

3. UČESNICI VANPARNIČNOG POSTUPKA

Učesnik u vanparničnom postupku je lice koje je postupak pokrenulo, lice o čijim se pravima ili pravnim interesima odlučuje u postupku, kao i organi koji učestvuju u postupku na osnovu zakonskog ovlašćenja da postupak pokreću.

Predlagač u smislu Zakona o vanparničnom postupku je lice, odnosno organ po čijem predlogu je postupak pokrenut, a protivnik predlagača je lice prema kome se pravo ili pravni interes predlagača ostvaruje.

4. OSNOVNA PRAVILA PRVOSTEPENOG POSTUPKA

Sud odlučuje o zahtevima učesnika na osnovu rasprave na ročištu samo u slučajevima kad je to ZVP ili drugim zakonom određeno ili kad oceni da je održavanje ročišta potrebno radi razjašnjenja ili utvrđivanja odlučnih činjenica ili smatra da je zbog drugih razloga održavanje ročišta celishodno.

Iako je ZVP održavanje ročišta u vanparničnim stvarima odredio kao izuzetak, u praksi su ročišta u pomenutim stvarima redovna pojava.

Saslušanje učesnika u postupku može se izvršiti i u odsustvu drugih učesnika.

Obustava postupka

Do donošenja odluke o glavnoj stvari sud će posebnom odlukom obustaviti vanparnični postupak, ako se utvrdi da bi postupak trebalo sprovesti po pravilima parničnog postupka. Postupak će se po pravosnažnosti te odluke sprovesti po pravilima parničnog postupka pred nadležnim sudom.

Prekid postupka

Ako su među učesnicima sporne činjenice važne za rešenje prethodnog pitanja, sud će ih uputiti da u određenom roku pokrenu parnicu ili postupak pred upravnim organom radi uređenja spornog prava odnosno pravnog odnosa.

Dokazivanje

I u vanparničnom postupku prvostepeni sud utvrđuje pravno relevantne činjenice koje potom tretira kroz odgovarajuću normu materijalnog prava donoseći odluku.

Dokazna sredstva su ista kao i u parničnom postupku, i za njih važi sve što je rečeno u izlaganju o parnici, tako da ovde samo navodimo dokazna sredstva, i to:

- saslušanje svedoka,
- uviđaj,
- saslušanje učesnika,
- veštačenje,
- isprave i sl.

Odluke u vanparničnom postupku

U vanparničnom postupku odluke se donose u obliku rešenja.

Rešenje protiv koga je dozvoljena posebna žalba i rešenje drugostepenog suda mora biti obrazloženo.

5. ŽALBA U VANPARNIČNOM POSTUPKU I POSTUPAK PO ŽALBI

Žalba protiv rešenja donesenog u prvom stepenu redovni je pravni lek u vanparničnom postupku i može se izjaviti u roku od 15 dana od dana dostavljanja prepisa rešenja.

Žalba zadržava izvršenje rešenja ako zakonom nije drukčije određeno ili ako sud drukčije ne odluči.

Prvostepeni sud može povodom žalbe, sam, novim rešenjem, preinačiti ili ukinuti svoje ranije rešenje, ako se time ne vređaju prava drugih učesnika koja se zasnivaju na tom rešenju.

Spomenuto rešenje odstupa od načela devolutivnosti žalbe (zasnivanja nadležnosti drugog suda za odlučivanje) ali doprinosi efikasnosti i brzini postupka.

Ako prvostepeni sud ne preinači odnosno ne ukine svoje rešenje, žalbu zajedno sa spisima dostaviće drugostepenom sudu na rešavanje bez obzira da li je žalba podnesena u zakonom određenom roku.

Drugostepeni sud može iz važnih razloga odlučiti i o neblagovremeno podnesenoj žalbi ako se time ne vređaju prava drugih lica koja se zasnivaju na tom rešenju.

Drugostepeni sud može žalbu, ipak, odbaciti kao neblagovremenu (ako važni razlozi ne opravdavaju postupanje po neblagovremenoj žalbi), odbiti žalbu kao neosnovanu, preinačiti prvostepeno rešenje ili rešenje ukinuti i predmet vratiti na ponovni postupak.

6. VANREDNA PRAVNA SREDSTVA

Vanredna pravna sredstva u vanparničnom postupku jesu:

- revizija,
- ponavljanje postupka i
- zahtev za zaštitu zakonitosti.

7. PREDMET VANPARNIČNOG POSTUPKA- -POSEBNI POSTUPCI-

S obzirom na brojnost postupaka u kojima se primenjuju pravila vanparničnog postupka, na ovom mestu će samo biti nabrojani ti postupci.

Vanparnični sudovi, dakle, odlučuju:

A. O UREĐENJU LIČNIH STANJA, a to su postupci:

- lišenja poslovne sposobnosti,
- zadržavanje u neuropsihijatrijskoj organizaciji,
- proglašenje nestalog lica za umrlo i dokazivanje smrti,

B. O UREĐENJU PORODIČNIH ODNOSA, i to:

- produženje roditeljskog prava,
- lišenje i vraćanje roditeljskog prava,
- davanje dozvole za stupanje u brak,

C. O UREĐENJU IMOVINSKIH ODNOSA, i to:

- raspravljanje zaostavštine,
- određivanje naknade za eksproprijisanu nepokretnost,
- uređenje upravljanja i korišćenja zajedničke stvari,
- deoba zajedničke stvari ili imovine,
- uređenje međe,
- sudski depozit,
- sastavljanje, čuvanje, potvrđivanje i poništavanje isprava

U korpus posebnih postupaka vanparničnog postupka spada i **registarski postupak kod Trgovinskih sudova.**

UPRAVNI POSTUPAK

Posebnoj pažnji preporučujemo izlaganje o upravnom postupku, budući da je, ako ni zbog čega drugog, svako od nas, nesumnjivo, svesno ili nesvesno, bio stranka u ovom postupku.

Naime, fizičko lice postaje stranka u upravnom postupku već u postupku radi upisa u matičnu knjigu rođenih, pa kasnije prilikom sklapanja braka, registrovanja obavljanja samostalne delatnosti (radnje, agencije i sl.), pa sve do upisa činjenice smrti u matičnu knjigu umrlih.

S druge strane, u poslednje vreme naročito su zanimljivi postupci povodom bespravne gradnje, kao i postupci u kojima inspekcijski organi i drugi organi uprave postupaju u stvarima koje se tiču obavljanja samostalne delatnosti (ulične tezge i sl.).

Upravni postupak, dakle, predstavlja skup pravila kojima se regulišu nadležnost, radnje, oblici radnji i akata koje preduzimaju i donose organi državne ili druge javne uprave kada u upravnoj stvari rešavaju o pravima i obavezama fizičkih i pravnih lica koja se javljaju kao stranke i drugi učesnici u ovom postupku.

Razlikuju se dve vrste upravnog postupka:

- **opšti i**
- **posebni.**

Opšti upravni postupak reguliše načela, pojmove, institute i forme upravnog postupka koji su opšti i zajednički za sve grane uprave.

Posebni upravni postupci nisu, zapravo, posebni postupci, već sadrže samo neka posebna pravila za pojedine grane uprave (porezi, devizno poslovanje, carinski postupak i sl.).

Izlaganje o upravnom postupku podeljeno je na sledeće oblasti:

- 1. ORGANI I NADLEŽNOSTI U UPRAVNOM POSTUPKU,**
- 2. STRANKA U UPRAVNOM POSTUPKU,**
- 3. PRVOSTEPENI POSTUPAK (pokretanje, dokazivanje, odluke),**
- 4. PRAVNI LEKOVI U UPRAVNOM POSTUPKU,**
- 5. IZVRŠENJE U UPRAVNOM POSTUPKU.**

1. ORGANI I NADLEŽNOSTI U UPRAVNOM POSTUPKU

Kao i pri drugim postupcima, izlaganje koje sledi počće razmatranjem o organima koji rešavaju u upravnim stvarima, kao i o stvarnoj i mesnoj nadležnosti u upravnom postupku.

ORGANI U UPRAVNOM POSTUPKU

Organom koji vodi postupak, odnosno rešava u upravnim stvarima, smatra se organ uprave i drugi državni organ kao i preduzeće i druga organizacija kojima je zakonom povereno vršenje javnih ovlašćenja.

STVARNA NADLEŽNOST

Stvarna nadležnost u upravnim stvarima određuje se prema prirodi, karakteru i vrsti materije o kojoj se odlučuje.

U prvom stepenu za rešavanje upravnih stvari nadležan je **opštinski organ uprave** (sekretarijati, odeljenja), izuzev ako izuzetno ta nadležnost nije poverena gradskim ili republičkim organima.

MESNA NADLEŽNOST

U upravnim stvarima mesna nadležnost se određuje, najčešće, prema prebivalištu stranke ali su značajni i ostali kriterijumi za određivanje mesne nadležnosti kao što su mesto nalaženja nepokretnosti, sedište pravnog lica ili radnje, mesto obavljanja delatnosti.

Stvarna i mesna nadležnost se ne mogu menjati sporazumom stranaka, uz određene manje bitne izuzetke.

2. STRANKA U UPRAVNOM POSTUPKU

Stranka je lice po čijem je zahtevu pokrenut postupak ili protiv koga se vodi postupak ili koje, radi zaštite svojih prava ili pravnih interesa, ima pravo da učestvuje u postupku.

Dakle, stranke u upravnom postupku nemaju posebne nazive, kao što je to slučaj u drugim postupcima o kojima govorimo.

Stranke mogu biti fizička lica, bez obzira na uzrast ili poslovnu sposobnost, kao i pravna lica.

U upravnom postupku, iako formalno nisu stranka, ali imaju sva ovlašćenja stranke, mogu učestvovati državni tužilac i javni pravobranilac.

Zakonski zastupnik u upravnom postupku zastupa interese procesno nesposobnog lica (maloletnog ili lišenog poslovne sposobnosti) ili interese pravnog lica (direktor je po zakonu zastupnik pravnog lica).

Privremeni zastupnik će biti postavljen procesno nesposobnoj stranci koja nema zakonskog zastupnika ili licu čije je prebivalište odnosno boravište nepoznato ukoliko razlozi hitnosti to zahtevaju.

PUNOMOĆNIK STRANKE

Stranka može radnje u upravnom postupku preduzimati sama ili preko svog **punomoćnika**.

Punomoćnik stranke može biti svako punoletno i poslovno sposobno lice izuzev lica koje se bavi nadripisarstvom (o pojmu nadripisarstva videti u delu koji se odnosi na punomoćnike u parničnom postupku).

Stručni pomagač je lice koje stranka ima pravo da angažuje kako bi joj svojim stručnim znanjem pomogao u vođenju upravnog postupka.

3. PRVOSTEPENI POSTUPAK

Upravni postupak pokreće nadležni organ po službenoj dužnosti ili po zahtevu stranke.

Zakon o opštem upravnom postupku razlikuje dve vrste upravnih postupaka, i to:

- **skraćeni postupak i**
- **posebni ispitni postupak.**

Upravna stvar će biti rešena u **skraćenom postupku** ako to zahtevaju razlozi hitnosti, ako je stranka dostavila dokaze ili navela činjenice na osnovu kojih organ može odmah rešiti stvar, ako se stanje stvari može utvrditi neposrednim opažanjem organa uprave i sl.

Posebni ispitni postupak se sprovodi kad je to neophodno radi utvrđivanja činjenica i okolnosti koje su od značaja za razjašnjenje upravnih stvari ili radi davanja strankama mogućnosti da ostvare svoja prava ili pravne interese.

Organ uprave je dužan da u roku od trideset, odnosno šezdeset, dana donese rešenje.

Usmena rasprava

Službeno lice koje vodi postupak odrediće usmenu raspravu kada je to korisno za rešenje upravne stvari, a obavezno će je odrediti ako u postupku učestvuju stranke sa suprotstavljenim interesima ili kad treba da se izvrši uviđaj, da se sasluša svedok ili veštak.

Dakle, razjašnjenje činjenica, odnosno njihovo utvrđivanje, i u upravnom postupku važan je uslov za donošenje pravilnog i zakonitog rešenja, pa će na ovom mestu biti reči i o **dokazivanju u upravnom postupku.**

DOKAZIVANJE U UPRAVNOM POSTUPKU

Dokazivanje je proces u kojem se utvrđuju činjenice, njihovo postojanje ili nepostojanje, a od čijeg postojanja ili nepostojanja i pravilnog utvrđenja zavisi i pravilno rešenje upravne stvari.

Činjenice se dokazuju dokaznim sredstvima a upravni postupak predviđa sledeća dokazna sredstva:

- **isprave,**
- **svedoke,**
- **veštačenje,**
- **uviđaj,**
- **izjavu stranke.**

ISPRAVA je pismeno koje sadrži kakav zapis koji može biti relevantan za utvrđenje pravno bitne činjenice.

Razlikuju se **javne i privatne isprave.**

Javne isprave su pismena koja je u propisanom obliku izdao državni organ u granicama svoje nadležnosti (uverenja o državljanstvu, izvodi iz matičnih knjiga i sl.).

Privatne isprave su pismena koja izdaju (sastavljaju) fizička lica ili grupe kao privatna lica (udruženja građana, političke stranke i sl.).

SVEDOK je fizičko lice koje je bilo sposobno da u prošlosti opazi kakvu činjenicu bitnu za rešavanje upravne stvari i koje je u trenutku saslušavanja sposobno da istu izloži organu nadležnom za rešavanje konkretne upravne stvari.

VEŠTAČENJE je dokazno sredstvo kojem će organ uprave pribeci kada je za utvrđivanje ili razjašnjenje neke činjenice potrebno stručno znanje kojim ne raspolaže službeno lice koje vodi postupak.

UVIDAJ je dokazno sredstvo koje službeno lice koje vodi postupak preduzima kada želi da neposrednim opažanjem utvrdi ili razjasni neku činjenicu
IZJAVA STRANKE će biti uzeta kao dokaz za utvrđivanje ili razjašnjenje kakve relevantne činjenice tek kada se na osnovu drugih dokaznih sredstava ne može postići cilj dokazivanja.

ODLUKE U PRVOSTEPENOM UPRAVNOM POSTUPKU

Odluke u prvostepenom upravnom postupku jesu:

- **rešenje i**
- **zaključak.**

REŠENJE je akt kojim se rešava upravna stvar.
Rešenje može biti:

- delimično,**
- dopunsko i**
- privremeno.**

Delimično rešenje se donosi kada je za odlučivanje sazrelo samo jedno ili više pitanja o kojima se u upravnoj stvari rešava.

Dopunsko rešenje se donosi kada nadležni organ naknadno odluči o nekim pitanjima koja su predmet upravnog postupka.

Privremeno rešenje će biti doneto kada je prema okolnostima slučaja neophodno pre završetka postupka urediti neka sporna pitanja.

Rešenja se redovno donose u pismenom obliku, a izuzetno mogu biti saopštena i usmeno.

ZAKLJUČAK je odluka organa koji rešava upravnu stvar kojom se odlučuje o pitanjima koja se tiču vođenja postupka.

4. PRAVNI LEKOVI U UPRAVNOM POSTUPKU

Zakon o opštem upravnom postupku, kao uostalom i drugi procesni zakoni, predviđa dve vrste pravnih lekova, i to:

A. REDOVNI PRAVNI LEK I

B. VANREDNE PRAVNE LEKOVE

A. REDOVNI PRAVNI LEK (ŽALBA)

Žalba je procesna radnja stranke u upravnom postupku, u pisanoj formi, koja sadrži zahtev da se pobijano rešenje (ili zaključak) poništi ili preinači.

Žalbu mogu izjaviti i državni tužilac i javni pravobranilac.

Žalba se podnosi organu koji je postupao u prvom stepenu, a za odlučivanje po žalbi nadležan je organ određen zakonom.

Postupajući po žalbi i prvostepeni organ može izmeniti svoje rešenje, što je izuzetak od pravila da se izjavljivanjem žalbe zasniva nadležnost drugog organa za odlučivanje (devolutivnost).

Žalba u upravnom postupku, često, ne odlaže izvršenje pobijanog rešenja, što je izuzetak od pravila da žalba ima suspenzivno dejstvo.

Rok za izjavljivanje žalbe iznosi, najčešće, petnaest dana, ali u određenim slučajevima može biti i kraći.

Rešenja (ili zaključci) žalbom se mogu pobijati:

- ako je činjenično stanje pogrešno i nepotpuno utvrđeno,
- ako je učinjena bitna povreda odredaba postupka i
- ako je pogrešno primenjeno materijalno pravo.

Drugostepeni organ može preinačiti pobijano rešenje, poništiti pobijano rešenje i predmet vratiti na ponovni postupak ili odbiti žalbu.

Žalba zbog »ćutanja uprave« je posebno pravno sredstvo koje se izjavljuje ukoliko organ uprave u zakonom propisanom roku ne donese rešenje, odnosno ne reši o upravnoj stvari.

B.VANREDNI PRAVNI LEKOVI

Korpus vanrednih pravnih lekova u upravnom postupku toliko je obiman da će pri izlaganju biti samo nabrojani .

Vanredni pravni lekovi u upravnom postupku jesu:

- ponavljanje postupka,
- menjanje i poništavanje rešenja u vezi sa **upravnim sporom,**
- zatev za zaštitu zakonitosti,
- ponišćavanje i ukidanje po osnovu službenog nadzora,
- ukidanje i menjanje pravosnažnog rešenja uz pristanak ili **po zahtevu stranke,**
- vanredno ukidanje,
- oglašavanje rešenja ništavim

5. IZVRŠENJE U UPRAVNOM POSTUPKU

Za prinudno izvršenje rešenja donetih u upravnom postupku, u zavisnosti od vrste obaveze koja je utvrđena, nadležni su organi uprave i sud.

Sudovi opšte nadležnosti izvršavaju upravna rešenja koja glase na novčanu obavezu, dok izvršenja koja glase na nenovčanu obavezu izvršavaju upravni organi.

Izvršenje nenovčane obaveze na koju je dužnik obavezan, a koju ovaj ne želi dobrovoljno da izvrši, moguće je izvršiti preko drugih lica (rušenje bespravno podignutog objekta).

Obaveza koju može izvršiti samo dužnik, a ovaj se tome protivi, sprovodi se novčanim kažnjavanjem dužnika, sve dok se ne »privoli« da takvu obavezu izvrši.

UPRAVNI SPOR

Upravni spor je posebna vrsta spora pred sudom o zakonitosti konačnog upravnog akta koja je regulisana Zakonom o upravnim sporovima.

Konačni upravni akt je onaj akt koji se više ne može pobijati žalbom kao redovnim pravnim sredstvom.

Pravo na pokretanje upravnog spora imaju stranke, državni tužilac i javni pravobranilac.

(Pitanja vezana za upravni spor, u poslednje vreme, aktuelizovana su raskolom u Socijaldemokratiji, gde je Vrhovni sud Srbije dva puta poništavao rešenja Ministarstva pravde Republike Srbije, a iz novinarskih izveštaja o ovoj temi očigledno sledi da poslanicima javne reči nisu baš poznati instituti upravnih sporova.

Pažnju medija i javnosti izazvala je i nedavna odluka Vrhovnog suda Srbije kojom je poništeno rešenje o utvrđivanju ekstraprofita prema »Astra banci«, gde je određeni broj medija, na žalost, katastrofalno dezinformisao javnost, smatrajući da je poništajem i vraćanjem predmeta na ponovno odlučivanje, zapravo već doneta odluka da se ovoj banci vrate naplaćena sredstva.)

Izlaganje o upravnim sporovima podeljeno je na sledeće oblasti:

1. VRSTE UPRAVNIH SPOROVA,
2. ORGANI KOJI REŠAVAJU UPRAVNE SPOROVE,
3. STRANKE U UPRAVNOM SPORU,
4. TUŽBA U UPRAVNOM SPORU,
5. ODLUKE SUDA PO TUŽBI,
6. PRAVNI LEKOVI U UPRAVNOM SPORU.

1. VRSTE UPRAVNIH SPOROVA

Postoje različiti kriterijumi podela upravnih sporova, ali je od praktičnog značaja najvažnija podela na:

- sporove o zakonitosti upravnih akata i
- sporove pune jurisdikcije.

Spor o zakonitosti upravnog akta je upravni spor u kojem sud samo odlučuje o zakonitosti konačnog upravnog akta koji se pobija.

Sud se ne upušta u ocenu celishodnosti akta, već se ograničava samo na ispitivanje povreda materijalnog ili procesnog prava.

Spor pune jurisdikcije je spor o kojem sud ne odlučuje samo o zakonitosti upravnog akta, već i meritorno rešava stvar, odnosno, umesto pobijanog upravnog akta koji poništava donošenjem drugačijeg rešenja može sam rešiti predmetnu upravnu stvar.

O pojmu upravnog akta govorili smo u izlaganju o nadležnostima upravnih organa i odlukama organa uprave.

2. ORGANI KOJI REŠAVAJU UPRAVNE SPOROVE

Upravne sporove rešavaju okružni sudovi, Vrhovni sud Srbije, Vrhovni vojni sud i Savezni sud (od 1. marta 2003. godine stupaju na snagu odredbe novog Zakona o uređenju sudova, koji uvodi poseban sud za rešavanje upravnih sporova - Upravni sud. Nadležnost Vrhovnog vojnog suda i Saveznog suda ostaje i posle stupanja na snagu ovog zakona).

U svakom od ovih sudova obrazuju se posebna veća za upravne sporove.

Okružni sudovi u Srbiji rešavaju o zakonitosti konačnih upravnih akata svih organa uprave koji nisu na nivou republičkih organa.

Vrhovni sud Srbije odlučuje o zakonitosti konačnih upravnih akata republičkih organa.

Vrhovni vojni sud odlučuje o zakonitosti konačnih upravnih akata vojnih organa i drugih organa, u slučajevima određenim zakonom.

Savezni sud odlučuje o zakonitosti konačnih upravnih akata saveznih organa i organizacija koji ovlašćenja ostvaruju na teritoriji cele SRJ.

3. STRANKE U UPRAVNOM SPORU

Stranke u upravnom sporu jesu:

- tužilac,**
- tuženi organ i**
- zainteresovano lice.**

Tužilac je lice koje je ovlašćeno da pokrene upravni spor.

Kao što je istaknuto, to može biti lice o čijim je pravima i obavezama odlučeno konačnim upravnim aktom, kao i, u određenim slučajevima, državni tužilac i javni pravobranilac.

Tuženi organ je državni organ ili organizacija koja je donela konačni upravni akt o čijoj se zakonitosti odlučuje.

Zainteresovano lice je lice koje ima položaj stranke iako nije učestvovalo u postupku ali kojem bi, u slučaju poništaja pobijanog upravnog akta, bila prouzrokovana šteta.

4. TUŽBA U UPRAVNOM SPORU

Upravni spor se pokreće tužbom koja se podnosi nadležnom sudu.

Razlozi zbog kojih se konačni upravni akt može pobijati tužbom jesu:

- zbog toga što je upravni akt doneo nenadležan organ,**
- zbog povreda pravila postupka,**
- zbog pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja**
- i**
- zbog pogrešne primene materijalnog prava.**

Rok za podnošenje tužbe u upravnom sporu iznosi trideset dana od dana prijema konačnog upravnog akta.

Posebna vrsta tužbe u upravnom sporu je **tužba zbog »ćutanja uprave«**, odnosno u situacijama kada organ uprave ne odluči po žalbi izjavljenoj protiv prvostepenog upravnog akta, odnosno kada ne donese upravni akt u stvarima gde žalba nije dozvoljena, odnosno kada organ uprave, u određenom roku ne donese nikakvu odluku po zahtevu stranke.

Nakon što sud dostavi tužbu tuženom organu, ovaj može sam izmeniti svoje rešenje.

5. ODLUKE SUDA PO TUŽBI

vrste odluka: Sud koji odlučuje po tužbi u upravnom sporu može doneti dve

- presudu i
- rešenje.

Presudom sud može **uvažiti tužbu i poništiti osporeni akt ili odbiti tužbu kao neosnovanu.**

U slučajevima kada je tužba podneta zbog »ćutanja uprave« **presudom će tuženi organ biti obavezan da postupi u određenom pravcu i donese odgovarajući akt.**

Rešenjem sud odbacuje nedozvoljenu ili neblagovremenu tužbu.

6. PRAVNI LEKOVI U UPRAVNOM SPORU

Žalba je redovni pravni lek u upravnom sporu ali je njena upotreba ograničena odnosno dozvoljena je samo u određenim upravnim stvarima kada to zakon izričito dozvoljava.

Rok za žalbu iznosi petnaest dana.

Vanredni pravni lekovi u upravnom sporu jesu:

- zahtev za vanredno preispitivanje sudske odluke,
- ponavljanje upravno-sudskog postupka i,
- zahtev za zaštitu zakonitosti.

STEČAJ, LIKVIDACIJA, PRINUDNO PORAVNANJE

Uvodne napomene

Fizička lica svojstvo subjekta prava (subjekta podobnog da bude titular kakvih prava i obaveza) stiču rođenjem a gube ga smrću.

Preduzeća, banke i druge finansijske organizacije, osiguravajuća društva pravni subjektivitet i svojstvo pravnog lica stiču upisom činjenice njihovog osnivanja u sudskom registru.

Ovi privredni subjekti mogu prestati da postoje u slučaju stečaja ili zbog likvidacije.

(Pomenuti instituti, iako odavno poznati, posebnu pažnju javnosti privukli su nedavno, otvaranjem stečaja nad poznatim domaćim bankama, te se zbog toga nametnula potreba da u okviru ovog seminara ukažemo novinarima na osnovna pravila ovih postupaka, te na organe koji provode postupke, kao i na učesnike postupka stečaja i likvidacije.)

Postupak stečaja nad bankama i drugim finansijskim organizacijama donekle se razlikuje od postupka stečaja nad preduzećima (u užem smislu reči) tako da ćemo i izlaganje podeliti u dve celine.

I STEČAJ PREDUZEĆA

Materija stečajnog postupka regulisana je Zakonom o prinudnom poravnanju, stečaju i likvidaciji.

Stečaj, prema definiciji prof. dr Mirka Vasiljevića, predstavlja poseban institut kolektivnog namirenja poverilaca generalnim izvršenjem na imovini stečajnog dužnika, čime on prestaje da postoji kao pravni subjekt.

Stečaj, u materijalnom smislu, podrazumeva trajnije stanje prezaduženosti određenog privrednog subjekta zbog čega taj subjekt nije u stanju da izvršava svoje obaveze prema poveriocima.

U formalnom smislu, stečaj jeste skup aktivnosti nadležnog suda koji u propisanom postupku ispituje uslove za otvaranje stečajnog postupka prema prezaduženom preduzeću, otvara stečajni postupak i u tom postupku namiruje poverioce iz imovine preduzeća.

ORGANI STEČAJNOG POSTUPKA

Stečajni postupak provodi se pred Trgovinskim sudom čija se nadležnost utvrđuje po sedištu dužnika.

Organi stečajnog postupka jesu:

- A. stečajno veće,**
- B. stečajni upravnik,**
- C. stečajni sudija i**
- D. odbor poverilaca (nije obavezan)**

A. STEČAJNO VEĆE

Stečajno veće čine trojica sudija.

Stečajno veće:

1) odlučuje o pokretanju prethodnog postupka za utvrđivanje postojanja uslova za stečaj i sprovodi taj postupak,

- 2) odlučuje o otvaranju stečajnog postupka,
- 3) odlučuje o prigovorima stečajnog upravnika protiv zaključka i uputstava stečajnog sudije,
- 4) odlučuje o prigovorima poverilaca protiv zaključka stečajnog sudije,
- 5) određuje započete poslove koji se imaju završiti u toku stečajnog postupka,
- 6) odobrava predračun troškova stečajnog postupka i određuje nagradu stečajnom upravniku,
- 7) odlučuje o određivanju i smenjivanju stečajnog upravnika,
- 8) odobrava nacrt za glavnu deobu i donosi rešenje o glavnoj deobi stečajne mase,
- 9) donosi rešenje o zaključenju stečajnog postupka.

B. STEČAJNI UPRAVNIK

Stečajni upravnik određuje se rešenjem o otvaranju stečajnog postupka.

Stečajni upravnik ima prava i dužnosti organa upravljanja dužnika i zastupa dužnika.

Pored ovih prava i obaveza stečajni upravnik dužan je:

- 1) da ažurira knjigovodstvenu evidenciju do dana otvaranja stečajnog postupka,
- 2) da sastavi, u saglasnosti sa stečajnim sudijom, predračun troškova stečajnog postupka i da ga podnese na odobrenje stečajnom veću,
- 3) da obrazuje komisiju za inventarisanje,
- 4) da sastavi početni bilans stečaja,
- 5) da se kao dobar privrednik stara o okončanju započetih, a jos neizvršenih poslova dužnika, kao i poslova potrebnih da bi se sprečilo nastupanje štete nad sredstvima dužnika,
- 6) da se stara o ostvarivanju potraživanja dužnika,
- 7) da unovči stvari dužnika koje ulaze u stečajnu masu,
- 8) da sastavi nacrt za glavnu deobu i nacrt za završni stečajni bilans u saglasnosti sa stečajnim sudijom.

C. STEČAJNI SUDIJA

Stečajni sudija je nadležan, najkraće rečeno, za sve druge poslove za koje nije nadležno stečajno veće.

Stečajni sudija nadzire rad stečajnog upravnika.

Stečajno veće odlučuje u slučajevima kada ne postoji saglasnost između odluka stečajnog upravnika i stečajnog sudije.

PRETHODNI STEČAJNI POSTUPAK

Prethodni stečajni postupak čine aktivnosti usmerene na proveru da li se na osnovu istaknutih činjenica može otvoriti stečaj nad dužnikom, kao i faza u kojoj zainteresovana lica, finansijskom intervencijom, mogu obezbediti dalji rad dužnika.

O otvaranju prethodnog stečajnog postupka odlučuje stečajno veće.

Ukoliko ne postoje uslovi za otvaranje stečaja, stečajno veće će predlog odbiti.

Uz rešenje o otvaranju prethodnog stečajnog postupka poslovodstvu dužnika mogu biti ograničena ovlašćenja u zastupanju ili može biti obustavljena isplata s računa dužnika.

U ovoj fazi postupka moguće je zaključenje prinudnog poravnjanja (videti izlaganje o ovom institutu) ili preuzimanje duga dužnika, u kojem slučaju lice koje je preuzelo dug odgovara poveriocima solidarno s dužnikom za sve obaveze nastale nakon davanja izjave o preuzimanju duga.

OTVARANJE I TOK STEČAJNOG POSTUPKA

Stečajno veće odlučuje o postojanju uslova za otvaranje stečajnog postupka na osnovu izveštaja stečajnog sudije i izveštaja veštaka finansijske struke.

Ukoliko oceni da ne postoje uslovi za otvaranje stečajnog postupka, stečajno veće će odbiti predlog.

Otvaranjem stečajnog postupka prestaju prava poslovnog organa, zastupnika, kao i organa upravljanja dužnika i te funkcije prelaze na stečajnog upravnika.

Danom otvaranja stečajnog postupka prestaju radni odnosi zaposlenih kod dužnika.

Danom otvaranja postupka stečaja obrazuje se stečajna masa u koju ulazi sva imovina dužnika (sredstva zatečena na računu, sredstva ostvarena prodajom imovine dužnika, naplaćena potraživanja).

Danom otvaranja stečajnog postupka potraživanja poverioca prema dužniku koja nisu dospela smatraju se dospelim.

Nenovčana potraživanja dužnika koja nisu dospela unose se u stečajnu masu u novčanoj vrednosti.

Stečajna masa dužnika sukcesivno se prodaje i na taj način se dobija novčana masa iz koje se poverioci na osnovu deobnog nacrta, srazmerno (retko u potpunosti) namiruju.

Moguća je i prodaja dužnika kao pravnog lica, u kojem slučaju kupac dobija svu zatečenu imovinu dužnika, ali je neophodno da se iz postignute cene postignu bolji uslovi za namirenje poverilaca nego kad bi se masa unovčavala sukcesivnom prodajom.

II STEČAJ BANAKA

Stečaj banaka i drugih finansijskih organizacija regulisan je Zakonom o sanaciji, stečaju i likvidaciji banaka.

Postupak stečaja sprovodi se nad bankom kada Narodna banka Jugoslavije oceni da sanacija banke ne bi bila ekonomski opravdana i kada Narodna banka Jugoslavije oceni da nastavljanje postupka sanacije ne bi bilo ekonomski opravdano i kada Agencija za osiguranje depozita, sanaciju, stečaj i likvidaciju banaka (u daljem tekstu Agencija) u postupku likvidacije banke, pri zaključenju likvidacionog bilansa, utvrdi da banka ispunjava uslove za otvaranje stečajnog postupka.

Postupak sanacije, na osnovu odluke Narodne banke Jugoslavije, provodi Agencija.

Guverner Narodne banke Jugoslavije donosi rešenje o ispunjenju uslova za otvaranje stečajnog postupka nad bankom kada Narodna banka Jugoslavije oceni da sanacija banke ne bi bila ekonomski opravdana, odnosno da nastavljanje postupka sanacije banke ne bi bilo ekonomski opravdano i kada Agencija u postupku likvidacije banke utvrdi da banka ispunjava uslove za otvaranje stečajnog postupka.

Pomenuto rešenje dostavlja se banci i nadležnom sudu koji je dužan da u roku od tri dana od dana prijema rešenja donese rešenje o otvaranju stečajnog postupka nad bankom.

U postupku stečaja nad bankom funkciju stečajnog upravnika, propisanu saveznim zakonom kojim se uređuje stečaj, ima Agencija.

Stečajni postupak nad bankom vodi se pred Trgovinskim sudom čija se mesna nadležnost utvrđuje prema sedištu banke.

Na sva druga pitanja koja nisu izričito regulisana Zakonom o sanaciji, stečaju i likvidaciji banaka, primenjuju se odredbe Zakona o prinudnom poravnanju, stečaju i likvidaciji.

III LIKVIDACIJA PREDUZEĆA

Likvidacija je način prestanka preduzeća koje je, inače, solventno, za razliku od preduzeća nad kojim se provodi stečajni postupak.

Razlozi likvidacije mogu biti brojni a karakteristični su sledeći:

- kad je izrečena mera zabrane obavljanja delatnosti,
- kad su prestali da postoje prirodni uslovi obavljanja delatnosti,
- kad je istekao rok za koji je subjekt osnovan,
- kad je brisan ništavi upis u sudski registar.

Postupak likvidacije vodi se pred Trgovinskim sudom prema sedištu preduzeća.

Predlog za likvidaciju mogu podneti osnivači preduzeća, sud koji vodi registar, nadležni organ, kad se radi o donošenju rešenja o zabrani rada preduzeća. Organi vođenja postupka likvidacije jesu:

- likvidaciono veće i**
- likvidacioni upravnik.**

Ukoliko se u postupku likvidacije utvrdi da postoje razlozi za otvaranje stečajnog postupka, likvidacioni upravnik je dužan da sudu podnese predlog za pokretanje stečajnog postupka.

Pravila koja se odnose na stečajni postupak, uz izuzetke specifične za postupak prema insolventnom preduzeću, primenjuju se i u postupku likvidacije.

IV LIKVIDACIJA BANKE

Rešenje o likvidaciji banke guverner Narodne banke Jugoslavije donosi na osnovu odluke o prestanku rada banke, kao i na osnovu konačnog rešenja guvernera Narodne banke Jugoslavije o oduzimanju dozvole za rad banci.

Rešenje o likvidaciji banke dostavlja se banci i nadležnom sudu radi sprovođenja postupka likvidacije.

Nadležni sud je dužan da u roku od tri dana od dana prijema rešenja o likvidaciji banke donese rešenje o otvaranju postupka likvidacije nad bankom.

U postupku likvidacije nad bankom funkciju likvidacionog upravnika, propisanu saveznim zakonom kojim se uređuje likvidacija, ima Agencija.

Na postupak likvidacije shodno se primenjuju odredbe saveznog zakona kojim se uređuje likvidacija, ako ovim zakonom nije drukčije propisano.

V PRINUDNO PORAVNANJE

Prinudno poravnanje jeste sporazum između poverilaca i nelikvidnog ili insolventnog dužnika kojim poverioci umanjuju ili odlažu dospevanje svojih potraživanja a dužnik se obavezuje da takva potraživanja u određenom roku izmiri.

Naziv ovog instituta dolazi od mogućnosti da poravnanje bude postignuto na osnovu saglasnosti poverilaca koji imaju više od polovine potraživanja a da prava i obaveze iz tog poravnanja važe čak i za one poverioce koji su se protivili zaključenju poravnanja.

Prinudno poravnanje sprovodi sud.

Organi prinudnog poravnanja su:

- veće poravnanja i**
- upravnik prinudnog poravnanja.**

Prinudno poravnanje može se postići kako u stečajnom postupku, tako i izvan stečajnog postupka.

U slučaju da dužnik dobrovoljno ne izvrši obavezu koju je preuzeo prinudnim poravnanjem, poverioci svoje potraživanje mogu ostvarivati u postupku prinudne naplate.

Zaključeno poravnanje može se staviti van snage ukoliko veće poravnanja, na zahtev kojeg od poverilaca, nađe da dužnik može platiti više od onoga što je prinudnim poravnanjem utvrđeno i ukoliko takva isplata ne bi otežala položaj dužnika.

I - KRIVIČNI POSTUPAK

Uvodne napomene, pojam krivičnog postupka, pojam krivičnog dela

1.0 sudovima u krivičnom postupku

- 1.1. Stvarna nadležnost
- 1.2. Mesna nadležnost
- 1.3. Sukob i rešavanje sukoba nadležnosti
- 1.4. Sastav suda
- 1.5. » Vanpretresno veće«
- 1.6. Izuzeće sudija, obavezno i fakultativno izuzeće

2.Stranke u krivičnom postupku

- 2.1.Ovlašćeni tužilac
- 2.2.Državni tužilac
- 2.3.Oštećeni kao tužilac
- 2.4.Privatni tužilac
- 2.5.Okrivljeni
- 2.6.Prava okrivljenog
- 2.7.Branilac, obavezna i fakultativna odbana

3.Pretkrivični krivični postupak

- 3.1.Krivična prijava
- 3.2.Odlučivanje o krivičnoj prijavi
  - 3.2.1.Odbačaj krivične prijave
  - 3.2.2.Zahtev za potrebnim obaveštenjima
  - 3.2.3.Podnošenje optužnice bez sprovođenja istrage (neposredna optužnica),
  - 3.2.4.Podnošenje optužnog predloga
  - 3.2.5.Krivična prijava kao privatna tužba
  - 3.2.6.Odlaganje krivičnog gonjenja
- 3.3.Hitne istražne radnje

4.Prethodni krivični postupak

- 4.1.Istražni sudija (odluke istražnog sudije i prava istražnog sudije)
- 4.2.Istraga (istražne radnje - radnje dokazivanja)
  - 4.2.1.Pretresanje stana i lica
  - 4.2.2.Privremeno oduzimanje predmeta
  - 4.2.3.Saslušanje okrivljenog
  - 4.2.4.Saslušanje svedoka
  - 4.2.5.Uviđaj
  - 4.2.6.Veštačenje,

5.Organi unutrašnjih poslova, prava u postupku

6.Pritvor i ostale mere za obezbeđenje prisustva okrivljenog

- 6.1.Obavezni pritvor
- 6.2.Fakultativni pritvor
- 6.3.Pozivanje
- 6.4.Dovođenje
- 6.5.Zabrana napuštanja boravišta
- 6.6.Jemstvo

7.Optužni akti

- 7.1.Optužnica
  - 7.1.1.Optužnica koja se podnosi nakon sprovedene istrage
  - 7.1.2.Optužnica koja se podnosi bez sprovođenja istrage (neposredna optužnica)
- 7.2.Optuženje na glavnom pretresu
- 7.3.Optužni predlog
- 7.4.Privatna tužba

8.Glavni pretres

9.Javnost krivičnog postupka

10.Presuda

10.1.Odbijajuća presuda

10.2.Oslobađajuća presuda

10.3.Osuđujuća presuda

11.Pravni lekovi

11.1.Redovni pravni lek - žalba

11.1.1.Žalba protiv prvostepene presude i odlučivanje drugostepenog suda

11.1.2.Žalba na presudu drugostepenog suda

11.1.3.Žalba Saveznom sudu

11.2.Vanredni pravni lekovi

11.2.1.Ponavljanje krivičnog postupka

11.2.2.Vanredno ublažavanje kazne

11.2.3.Zahtev za zaštitu zakonitosti

11.2.4.Zahtev za ispitivanje zakonitosti pravosnažne presude

12.Zatvor i ostale krivične sankcije

12.1.Kazne

12.1.1.Zatvor

12.1.2.Novčana kazna

12.2.Uslovna osuda

12.3.Sudska opomena

12.4.Mere bezbednosti

12.5.Vaspitne mere

12.6.Maloletnički zatvor

12.7.Izricanje vaspitnih mera mlađim punoletnim licima

13.Abolicija,

13.1.Pomilovanje

13.2.Amnestija

14.Skraćeni postupak i postupak prema maloletnicima

15.Izvršenje krivičnih sankcija i uslovni otpust

II - PREKRŠAJNI POSTUPAK

1.Organi prekršajnog postupka

1.1.Opštinske sudije za prekršaje

1.2.Veća za prekršaje

2.Stranke u prekršajnom postupku

2.1.Okrivljeni

2.2.Oštećeni

2.3.Ovlašćeni podnosioci zahteva za pokretanje prekršajnog postupka

3.Pokretanje i tok prekršajnog postupka

3.1.Zahtev za pokretanje prekršajnog postupka

3.2.Dokazna sredstva u prekršajnom postupku

3.2.1.Saslušanje okrivljenog

3.2.2.Saslušanje svedoka

3.2.3.uviđaj

3.2.4.Veštačenje

3.2.5.Isprave

3.3.Mere za obezbeđenje prisustva okrivljenog

3.3.1.Pozivanje

3.3.2.Dovođenje

3.3.3.Jemstvo

3.3.4.Zadržavanje

4.Rešenje o prekršaju

5.Pravni lekovi

- 5.1.Redovni pravni lek - žalba, odluke drugostepenog oregana po žalbi
- 5.2.Vanredni pravni lekovi
  - 5.2.1.Ponavljjanje postupka
  - 5.2.2.Zahtev za zaštitu zakonitosti
  - 5.2.3.Zahtev za vanredno preispitivanje pravosnažnog rešenja o prekršaju

6.Prekršajne sankcije

- 6.1.Kazne
  - 6.1.1.Novčana kazna
  - 6.1.2.Kazna zatvora
- 6.2.Zaštitne mere
- 6.3.Opomena
- 6.4.Vaspitne mere

III - POSTUPAK PO PRIVREDNIM PRESTUPIMA

1.Sudovi u postupku po privrednim prestupima

2.Učesnici postupka po privrednim prestupima

- 2.1.Državni tužilac
- 2.2.Okrivljeno pravno lice
- 2.3.Okrivljeno (odgovorno) lice pravnog lica

3.Prvostepeni postupak po privrednim prestupima

- 3.1.Prethodni postupak
  - 3.1.1.Prijava
  - 3.1.2.Istražne radnje
  - 3.1.3.Optužni predlog
  - 3.1.4.Glavni pretre
  - 3.1.5.Presuda

4.Pravni lekovi

- 4.1.Redovni pravni lek - žalba, odlučivanje po žalbi
- 4.2.Vanredni pravni lekovi
  - 4.2.1.Ponavljjanje postupka
  - 4.2.2.Zahtev za zaštitu zakonitosti

5.Sankcije u postupku po privrednim prestupima

- 5.1.Novčana kazna
- 5.2.Uсловna osuda
- 5.3.Zaštitne mere

IV - PARNIČNI POSTUPAK

Uvodne napomene, pojam spora, vrste sporova

1.Sudovi u parničnom postupku

- 1.1.Stvarna nadležnost
- 1.2.Mesna nadležnost
- 1.3.Sastav suda
- 1.4.Izuzeće sudija

2.Stranke u parničnom postupku

- 2.1.Tužilac
- 2.2.Tuženik
- 2.3.Zastupnici stranaka
  - 2.3.1.Zakonski zastupnici
  - 2.3.2.Postavljeni zastupnici
  - 2.3.Punomoćnik stranke
- 2.4.Učešće trećih lica u parnici

2.4.1. Državni tužilac

2.4.2. Umešač

2.4.3. Glavni umešač

2.4.4. Imenovani prethodnik

3. Tužba u parničnom postupku

3.1. Vrste tužbi

3.1.1. Tužbe za činidbu

3.1.2. Tužbe za utvrđenje

3.1.3. Preobražajne tužbe

3.2. Protivtužba

3.3. Povlačenje tužbe

3.4. Odricanje od tužbenog zahteva

4. Prvostepeni parnični postupak

4.1. Pojam postojanja parnice

4.2. Glavna rasprava

4.3. Dokazni postupak

4.3.1. Uviđaj

4.3.2. Isprave

4.3.3. Svedoci

4.3.4. Veštaci

4.3.5. Saslušanje stranaka

5. Okončanje postupka pred prvostepenim sudom

5.1. Okončanje postupka dispozitivnim radnjama stranaka

5.2. Okončanje postupka presudom i vrste presuda

5.2.1. Obavezujuća presuda

5.2.2. Utvrđujuća presuda

5.2.3. Preobražajna presuda

5.3. Okončanje postupka rešenjem

6. Pravni lekovi

6.1. Redovni pravni lek - žalba i odlučivanje po žalbi

6.2. Vanredni pravni lekovi

6.2.1. Revizija

6.2.2. Zahtev za zaštitu zakonitosti republičkog javnog tužioca

6.2.3. Zahtev za zaštitu zakonitosti Saveznog državnog tužioca

6.2.4. Zahtev za vanredno preispitivanje pravosnažne odluke pred Saveznim sudom

6.2.5. Ponavljanje postupka

7. Posebni postupci

V - IZVRŠNI POSTUPAK

1. Subjekti izvršnog postupka

1.1. Sud

1.1.1. Stvarna nadležnost

1.1.2. Mesna nadležnost

1.2. Poverilac

1.3. Dužnik

2. Pokretanje i tok izvršnog postupka

2.1. Predlog za izvršenje

2.2. Izvršna isprava

2.3. Odluke izvršnog suda

2.4. Odlaganje izvršenja

2.5. Obustava izvršenja

2.6. Protivizvršenje

3.Predmet i sredstva izvršenja i obezbeđenja

- 3.1.Sredstva prinudnog izvršenja za naplatu novčanih potraživanja
- 3.2.Sredstva prinudnog izvršenja za naplatu nenovčanog potraživanja
- 3.3.Sredstva obezbeđenja
  - 3.3.1.Založno pravo na nepokretnosti - hipoteka
  - 3.3.2.Prethodne mere
  - 3.3.3.Privremene mere

4.Pravni lekovi

- 4.1.Redovni pravni lek - prigovor, odlučivanje po prigovoru
- 4.2.Vanredni pravni lek - zahtev za zaštitu zakonitosti

VI - VANPARNIČNI POSTUPAK

1.Sudovi u vanparničnom postupku, stvarna i mesna nadležnost

2.Pokretanje postupka, predlog, ovlašćeni predlagač

3.Učesnici vanparničnog postupka

- 3.1.Predlagač
- 3.2.Protivnik predlagača

4.Osnovna pravila prvostepenog postupka

- 4.1.Obustava postupka
- 4.2.Prekid postupka
- 4.3.Dokazivanje - dokazna sredstva
- 4.4.Odluke u vanparničnom postupku

5.Žalba i postupak po žalbi

6.Vanredna pravna sredstva

7.Predmet vanparničnog postupka - posebni postupci

VII - UPRAVNI POSTUPAK

1.Organi i nadležnosti u upravnom postupku

2.Stranka

- 2.1.Zakonski zastupnik
- 2.2.Privremeni zastupnik
- 2.3.Punomoćnik stranke
- 2.4.Stručni pomagač

3.Prvostepeni postupak

- 3.1.Skraćeni postupak
- 3.2.Posebni ispitni postupak
- 3.3.Usmena rasprava
- 3.4.Dokazivanje
  - 3.4.1.Isprave
    - 3.4.1.1. Javne isprave
    - 3.4.1.2. Privatne isprave
  - 3.4.2.Svedoci
  - 3.4.3.Veštačenje
  - 3.4.4.Uviđaj
  - 3.4.5.Izjava stranke
- 3.5.Odluke u upravnom postupku
  - 3.5.1.Rešenje
    - 3.5.1.1.Delimično rešenje
    - 3.5.1.2.Dopunsko rešenje
    - 3.5.1.3.Privremeno rešenje
  - 3.5.2.Zaključak

4.Pravni lekovi

- 4.1.Redovni pravni lek - žalba
- 4.2.Žalba zbog "ćutanja uprave"
- 4.3.Vanredni pravni lekovi

5.Izvršenje u upravnom postupku

VIII - UPRAVNI SPOR

1.Vrste upravnih sporova

- 1.1.Sporovi o zakonitosti upravnih akata
- 1.2.Sporovi pune jurisdikcije

2.Organi koji rešavaju upravne sporove

- 1.1.Upravni sud
- 1.2.Okružni sudovi
- 1.3.Vrhovni sud Srbije
- 1.4.Vrhovni vojni sud
- 1.5.Savezni sud

3.Stranke u upravnom sporu

- 1.1.Tužilac
- 1.2.Tuženi organ
- 1.3.Zainteresovano lice

4.Tužba u upravnom sporu

5.Odluke suda po tužbi

- 5.1.Presuda
- 5.2.Rešenje

6.Pravni lekovi

- 6.1.Redovni pravni lek - žalba
- 6.2.Vanredni pravni lekovi

IX - STEČAJ, LIKVIDACIJA I PRINUDNO PORAVNANJE

1.Stečaj preduzeća

- 1.1.Organi stečajnog postupka
  - 1.1.1.Stečajno veće
  - 1.1.2.Stečajni upravnik
  - 1.1.3.Stečajni sudija
  - 1.1.4.Odbor poverilaca

2.Prethodni stečajni postupak

3.Otvoranje i tok stečajnog postupka

4.Stečaj banaka

5.Likvidacija preduzeća

- 5.1.Likvidaciono veće
- 5.2.Likvidacioni upravnik

6.Likvidacija banke

7.Prinudno poravnanje

- 7.1.Veće poravnanja
- 7.2.Upravnik prinudnog poravnanja